

קונטרס

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה

במשנת אדמה"ז וצ"צ

בתיקון עירובין ברשות הרבים

ב"ה

קונטרס

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה

במשנת אדמה"ז וצ"צ

בתיקון עירובין ברשות הרבים

בקונטרס זה יתבאר בעז"ה דעתו של הצמח צדק בסוגיית עירוב בעיירות. דברי הצמח צדק בנושא נמצאים בכמה מקומות בכתביו (בשו"ת, ובחידושי ויעוד), וכאן יתאספו דבריו לראשונה בפונדק אחד, ויתבארו דבריו באופן ברור ומסודר. במהלך הקונטרס יתבאר שדעת הצמח צדק נוגעת לבניית עירוב בעיירה ליובאוויטש הנודעת. וע"פ שיטתו של הצ"צ ומהחמרתו אודות העיירה ליובאוויטש הקטנה, ניתן ללמוד שמקום גדול כמו ברוקלין, בוודאי שלדעת הצ"צ יהא אסור לעשות עירוב. כמו כן יתבאר בקונטרס היטב כיצד עמדתו של הצמח צדק בנושא מבוססת על דעתו של סבו, אדמו"ר הזקן, כפי שבאה לידי ביטוי בשולחן ערוך שלו.

ערכת וסידרתי בסייעתא דשמיא

שמואל זאיאניץ

ברוקלין, נ"י

מרחשוון ה'תשפ"ב

פתח דבר

בעזה"שית הננו להוציא לאור קונטרס בענייני תיקון עירובין במשנת הצ"צ (ואדמוה"ז), ובמיוחד היוצא מדבריו בענין תיקון עירובין בעיירות גדולות וברשות הרבים, ובספק רה"ר, ומה שיש ללמוד ממנו לענין הסברות הנשמעים בכדי להתיר תיקונם.

קודם כל נבהיר בבירור ובפירוש, אין אנו מטילים לעז או ערעור ח"ו נגד חלקים מכלל ישראל הנוהגים לפי פסק דין רבניהם וחכמיהם, שבוודאי ובוודאי באתרא דרב הלכה כרב וכו', ובכל קהילה קדושה נוהגים כרבני הקהילה ההיא, אך דברינו מיועדים לאלו, שדברי ושיטת הצ"צ (ופירושו בשיטת אדמוה"ז) יקר בעיניהם, והם הולכים לאורו ופוסקים ונוהגים כהוראותיו, עליהם מיועד הקונטרס שלפנינו, ויה"ר שדברים היוצאים מהלב יכנסו אל הלב וכו'.

ענין זה צריך חיזוק ותיקון, היות והדברים מטושטשים ומסולפים, בהצהרות ושמעות שכאילו נמצא בדבריהם איזה מסקנה (ושמץ מסקנה) שיש להקל בזמננו מכיוון ש"בזמן הזה ובמקומינו אין רשות הרבים", (ולומדים מזה להקל בהלכה ד"אין מערבין ברה"ר" בצוה"פ). וזהו דבר שמבהיל על הרעיון לומר כן בשמם, ואדרבה, כפי שיתבאר באריכות בקונטרס, האמת היא ההיפך מן הקצה אל הקצה, שבפשטות דבריהם החמירו בנושא זה במיוחד, (ובנוסף על מה שרבינו הצ"צ מבאר בביאור רב ובכמה נימוקים את הצורך ש"ירא שמים יחמיר" כשאינן ס' ריבוא, הרי בנוסף לזה מבאר באריכות הנושאים המרכזיים בסוגיית זו), ולפי פשטות דבריו אכן שייך בזה"ז דוקא (כשיש כמה וכמה עיירות שיש בהם ס"ר), יותר ר"ה מבעבר.

וכמו כן יתבאר את היוצא ממשנתם, שמה שנאמר בשמם שלדבריהם אין ר"ה עקום נחשב לר"ה, הוא ההיפך הגמור מהמבואר בדבריהם, ודוקא בדברי הצ"צ, נמצא שלמעשה החמיר, ולכל הפחות מחמת הספק, שמא אין בזה חסרון בחלות שם ר"ה, ולכן כותב בחידושו, שליובאוויטש נחשבת לר"ה, למרות שרחובותיה עקומים, ושלא כן אין ראוי לתיקון עירוב. ולמרות שכתב עוד נימוק להחמיר שלא לעשות עירוב שם, הרי כפי הכתוב שם בפשטות, נמצא שגם מה שאפשר שאין עיקום מהווה חסרון בחלות שם ר"ה, גם היא סיבה (בפ"ע) שלא לערב בה, וכפי שיבואר כ"ז בעזה"שית בארוכה.

וכמו"כ יתבאר את המבואר בדברי הצ"צ שאין היתר הנקרא בפי העולם "מחיצות הבתים" מועיל, (ומן הטעמים דלהלן: א) בפירצה ט"ז אמות אין היתר זה מועיל, מפני שאומרים בזה "אתי רבים ומבטלי מחיצתא". ב) ש"לרוב הפוסקים" אין לערב ר"ה מה"ת, באם מחיצה א' ממנה פרוצה, וצריכה דלת לתיקונה, דאז צריכה גם מחיצה הדי' דלת לתיקונה.

ובזה באנו לבאר ולפרש ולפענח כל הפיסקאות שהצ"צ כתב אודות נושא זה (מחידושו למס' שבת, ועירובין, ובמילואיו למס' עירובין), וגם במה שעסק לבאר ולהתאים שיטת אדמה". *

והנה בכדי להגיע לשלימות ההבנה בדבריהם, יש לקרוא את הדברים במתינות וללמוד את כל רצף דבריו, להבין לאשורו ועל בוריו, ובודאי שלא להתמקד רק על משפט קצר מדבריו, מבלי להתמקד על הקשר הדברים, ולהגיע למסקנה הפוכה ממה שכתב להדיא, (וכפי שישנם כו"כ שכתבו בדבריו במשך עשיריות שנים האחרונות, והעירו בדבריו והקשו על דבריו, ויש שהגיעו למסקנות הפוכות מהאמת, והכל משום שלא ראו כל הדברים, ולא למדו אותם, והגיעו לפרש הדברים לפי ה"מושכל ראשון" שיש להם מקודם, מחמת שיטתם הקודמת בנושא זה).

ונביא כאן בקוצר את המסקנות היוצאות מדברינו בקונטרס זה, כדי שירוץ הקורא בהן:

(א) מבואר להדיא מדברי רבינו הזקן דד' מחיצות הפרוצות, אע"ג שהם רה"י, מ"מ אינו אלא אם אין בהן פירצה רחבה י"ג אמה ושליש, אבל אם רחבות יותר מכך, לא הוי רה"י מה"ת.

(ב) כמו"כ מבואר מדבריו, שבאם הדרך רחבה ט"ז אמות ומפולש משער לשער, הר"ז ר"ה מה"ת, אפילו אם יש בהן חומה, [ובפשטות הטעם הוא, דכיון שיש בה פירצה ט"ז אמות, (הרי בזה "אתי רבים ומבטלי מחיצתא") לכן אין מחיצות שהן "עומד מרובה" מועילות, ולכן נקרא ש"אין לו אלא ב' מחיצות"].

(ג) אין מערבים רה"ר אלא כשיש בה "דלתות" בשתי הרוחות שאינן סתומות בחומה, ומה שמועיל עירוב כשיש ג' מחיצות בלבד, אינו אלא כשיש בה מחיצות גמורות, ולא ע"י דלתות, וכאשר הרוח השלישית אינה סתומה לגמרי אינו מועיל ללא דלת ברוח הרביעית (וזה דלא כמ"ש רבים מזמנינו, כמבואר ההוכחות בתוך הקונטרס), וא"כ אין לסמוך על מחיצות הבתים באופן כשלפעמים רוח שלשית אינה סתומה לגמרי, דאז צריכים דלתות ממש, ובפרט כשב' המחיצות אינם סתומים לגמרי.

(ד) יש שכתבו היתר משום שהרה"ר היא עקומה ואינה מפולשת משער לשער, אבל כמבואר בגוף הקונטרס, אין היתר זה פשוט כלל, וה"ו לסמוך על זה אף בספק דאורייתא.

(ה) גם במקום שאין ס' ריבוא בעיר, מ"מ יש ליר"ש להחמיר על עצמו שלא לסמוך על צורת הפתח.

*** וזאת למודעי, שמפני קוצר הזמן לא עבר הקונטרס עריכה ראויה. ועוד יש להוסיף עליו כהנה וכהנה, מפני מורכבות ואריכות הדברים, ועוד חזון למועד אי"ה.**

ו) מסתפק אם בפרצה (י"ג ושליש או) ט"ז אמות: אומרים "אתי רבים ומבטלי מחיצות" (גם לרבנן), ומצדד יותר שבפרצה ט"ז אמה ארומ"מ. אתי רבים ומבטלי מחיצתא.

ז) מסתפק להדיא בפירצה ט"ז אמה גם כשמחיצה הג' עומ"ר. ובמקו"א מבואר דלדעתו גם בב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר הוי רה"ר כשרה"ר (ט"ז אמה) יוצא מהם.

מכל הנ"ל נסיים בקביעה ברורה שאי אפשר כלל וכלל לקבוע בוודאות ש"אין רה"ר בזמנינו ובמקומינו", ואדרבא ואדרבה, כמו שיתבאר בקונטרס באריכות.

ויש לציין שאע"פ שבמקום שאין עוברים שם ס' ריבוא אנשים, הרי לכאורה בזה יכולים לסמוך על השיטה הסוברת שכשאי"ס"ר אין לו דין ר"ה, הרי (בנוסף על הצורך שירא שמים יחמיר לעצמו, כמו שכתב הצ"צ להדיא לבאר הצורך לזה, וכתבו בהתאם לביאורו בדברי אדמה"ז), בצירוי שישנו ס"ר, הרי נפל כל סיבה להתיר, והרי בזמנינו אכן ישנן כו"כ מקומות כאלו.

וכפי שכ"ק אדמו"ר נשיא דורינו כותב במכתבו אל הרה"ג מ. צבי איזנשטט, במענה על מה שכתב ש(לולא המחיצות הרי) מנהטן הוא ר"ה דאורייתא, משום שיש שם ס"ר (והגם שציין שם ש"צ"ע ובירור" דשמה יש מקום להתיר שם מחמת ה"שראנקען" דאולי יש להם דין צוה"פ או אפי' מחיצה, מ"מ לולא זאת) כ"ק אדמו"ר הסכים שם לדבריו, וע"ז מעיד הערתו: "לכו"ע רה"ר מה"ת", ולא כתב שצ"ע להתיר מחמת ש"צ"ע ובירור האם יש ס"ר בכל רחוב ורחוב, ובכל יום ויום", הרי ברור שישנם ציורים שיש ס"ר ובזה הוי ר"ה לכו"ע. וכמו"כ הרי לן גם מזה שלא כתב שיש לעיין מחמת שהרחובות אינם מפולשים ומכוונים, ושיש להם "מחיצות הבתים", שדעת כ"ק אדמו"ר נשי"ד הוא שאין לעיין ולהסתפק מחמת שאינם מפולשים, ומחמת שישנן מחיצות הבתים.

ויש להוסיף עוד שפשוט למאוד בדברי רבינו שאין זה ר"ה בוודאות משום טעמים אלו, אלא כתב שיש צורך "לעיין" באם אכן הדין שהוא ר"ה לאור הנ"ל. ועוד: שיש צורך ל"בירור" דהיינו בירור 'המציאות', אם אכן כן הוא המציאות כפי שכותב, ולאחרי הבירור אפשר שאכן הפסק נשאר בבירור שהוא ר"ה, ושאין השראנקען מהווים חסרון, הן מפאת היותם מחיצות או צוה"פ או שחוסמים דרך הרבים. וגם בנוגע חששות אלו, אין המציאות היום כמו שהיה המציאות אז, ואין ה"שראנקען" נמצאים בסוף כל המנהרות והגשרים, ובפרט לאחרונה.

הבה נתחזק עוז, ללכת בדרכי ופסקי רבותינו נשיאינו, וההולכים בעקבותיהם ודבקים לאורם נס"ו שעל ידי זה דוקא מתדבקים בשכינה ממש, ונגדור פרצות השבת, שבזכות שמירתה נגאלין ישראל, ונוסיף עוד בנדבך של הכנת עצמו וכל העולם לקבלת פני משיח צדקנו והגאולה שלימה בחיזוק שמירת השבת.

קיצור הנקודות והמסקנות שנדון בהם בדברי רבינו הצ"צ:

א. מבואר בדבריו ש"יר"ש יחמיר לעצמו" שלא לסמוך על צורת הפתח גם במקום שאין ס' ריבוא.

ב. כותב להדיא שאין עיקר ההיתר כשאין ס"ר, מחמת הדיעה שרה"ר הוא דוקא כשיש ס"ר, אלא משום הדיעה דמה"ת "לא אתו רבים ומבטל מחיצה", אלא מדרבנן "אתי רבים ומבטלי מחיצה", ומשום הכי יש לסמוך מעיקר הדין אדיעה שצריך ס"ר.

ג. יוצא מדבריו שאין לסמוך לעשות העירוב בעיר ליובאוויטש, מחמת ב' טעמים: א) שאין לסמוך על הדיעה שר"ה צריך "מכוון" בענין שאינו עקום בצורת ד', מפני שיש דיעה שמפרשת שכוונת רש"י בזה אינו לאפוקי מעוקם, אלא לאפוקי שלא תצא רשות זו ל"אמצע מבוי" שהיא מפולשת מב' ראשיו לר"ה. ב) במקום שיש פלטיא (שאינן לעצמה חומה), שגם אם אינה מכוונת, ויש לה מסילות היוצאות מפלטיא הזו, והיא מפולשת מצד א' להפלטיא ומצד ב' לסרטיא, לזה לא יועיל הצוה"פ (ולכאן אפי' דאו' לא יועיל).

ד. לכאורה יוצא מדבריו הללו שכשיש ס"ר אין לסמוך על צורת הפתח מדינא, ואין לסמוך כנ"ל על היתר שהרחובות עקומים.

ה. כותב: "דהרחוב דשם היו לו ג' מחיצות . . . דלרוב הפוסקים לא מהני ג' מחיצות כשהשלישית מהן היא ע"י דלת, אע"פ שננעלת, דאז לא מהני אא"כ יש ברביעית ג"כ דלת".

ו. מסתפק אם בפרצה (י"ג ושליש או) ט"ז אמות: אומרים "אתי רבים ומבטלי מחיצות" (גם לרבנן), ומצדד יותר שבפרצה ט"ז אמה ארומ"מ.

ז. מבואר בדבריו שהספק הוא להדיא בפירצה ט"ז אמה גם כשמחיצה הג' עומד מרובה על הפרוץ. ובמקו"א מבואר דלדעתו גם בב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר הוי רה"ר כשרה"ר (ט"ז אמה) יוצא מהם.

הנה דין העירוב הנוהג בימינו כדי להתיר הטלטול בעיר הוא ע"י העמדת עמודים סביב העיר, ומותחין מעמוד לעמוד חבלים, שע"ז יש עליהם שם 'צורת הפתח', שמועילה כמחיצה, ונעשה כל העיר כולה כרה"י אחת שמותר לטלטל בה. אמנם הקושי בזה הוא, כי לאור דברי הגמ' בשבת (ו, ב) ועירובין (ו, ב) דאמרינן התם ועוד "אין מערבין רה"ר בכך", בלחי או קורה, ועוד שגם בצוה"פ אין מערבין, אלא בדלתות הננעלות בלילה, וכמבואר בעירובין שם, "...אמר רבי יוחנן, ירושלים, אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים", א"כ יל"ע היאך סומכין לעשות עירוב במקומות כאלו בצוה"פ, ולהתיר הטלטול על ידה?

והנה בפשטות היתר זה תלוי בדין המובא בסי' שמ"ה ס"ז: "ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים", ובט"ז סק"ו שם: "וי"א שכל שאין ס' רבוא כו'. כתב ב"י הדיעה האחרונה היא דעת רש"י והתו' והרא"ש והטור וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת (והמרדכי פ' כל כתבי) והרוקח והאחרון מהרי"ו בתשו' ודיעה ראשונה הוא דעת הרמב"ם ורמב"ן ורשב"ם והמ"מ והר"ן והריב"ש כו' ורמ"א כ' בסי' שמ"ו שכל רשויות שלנו כרמלית הם משמע כדיעה אחרונה ובפי העולם מורגל עכשיו שאין לנו ר"ה הוא כדעת הי"א והם רבים ובפרט שבדעת המ"מ ורשב"א מצינו ג"כ להיפך כמו"ש וע"כ המחמיר יחמיר לעצמו ואין בידו למחות למה שנוהגין עכשיו כאותן הרבים שמקילין כנ"ל". ובמג"א שם "ויש אומרים כו'. ומ"ב סי' צ"ב ורש"ל בביצה סימן פ' פסקו לחומרא אך דעת רוב הפוסקים להקל וכ"פ בש"ע סי' ש"ג סי"ח ובכמה דוכתי וכ"כ מהרא"י בפסקים סי' נ"ה". וכ"כ רבינו הזקן שם סי"א: "...ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה ואין למחות בידם שיש להם על מי שישמכו (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו)", ונמצא שנתפשט המנהג לסמוך על השיטה האחרונה, שכשאינן ס"ר בר"ה, (אלא שאדמוה"ז מסיק בזה ש"יר"ש יחמיר על עצמו", וראה להלן בביאור דברי הצ"צ בנקודה זו).

דעת גדולי הפוסקים

בשאלה זו עסקו הרבה מגדולי הפוסקים במשך הדורות, ונביא מב' פוסקים המקובלים מהדורות האחרונים, כרקע לדברינו במאמר הזה, ואח"כ נביא מדברי הצ"צ, שהוא עיקר נידונינו.

גם נציין: שבשאלת תיקון העירובין ע"י צוה"פ בעיירות גדולות עסקו כמה וכמה מגדולי האחרונים, ונציין שנים מהם, והם הבית אפרים (או"ח סי' כו) והמשכנות יעקב (סי' קכ) שנחלקו בזה, הבית אפרים התיר תקנה זו, אבל המשכנ"י אסרה, ולאורם נהגו כמה מקהילות ישראל כהבא"פ וכמה מהם כהמשכנ"י.

ג) באמת בנושא הב' ישנו עוד נידון שנחלקו הפוסקים, האם בפירצה י' או אפי' י"ג אמות ושליש, או אפי' ט"ז אמות, תלוי במחלוקת דלעיל (אם אתי רבים ומבטלי מחיצות), שגם אם נאמר בפירצה פחותה מי' אמות "לא ארו"מ" דילמא שאני ביותר מי' או מי"ג ושליש ובפרט בט"ז אמות. ובוזה גופא יש צד לטעון שאי"ז תלוי ב"אתי רבים ומבטלי מחיצות" (היינו בביטול המחיצות), אלא שעצם הפירצה במקום שרבים בוקעים בה, הוי סיבה לביטול שם רה"י ואפי' אם המחיצות קיימות, ובט"ז אמה הפירצה עצמה גורמת שיהא עליו שם רשות הרבים.

ובאמת בענין זה עצמו יש עוד נדבך: גם אם נאמר שפירצה במחיצה מהווה חסרון גם כשיש מחיצות, מ"מ אפשר שצוה"פ (אפי' מכל צדדיו) אין בזה את חסרון הזה.

והנה בבית אפרים כנראה נקיט בכל אלה, שגם באלה "לא מבטל מחיצות" (ואין הפירצה מהווה חלות שם ר"ה), והמשכנות יעקב סובר שביותר מי' או י"ג שלישי ובוודאי ביותר מט"ז אמה, הרי זה מבטל המחיצה (או בנוסח אחר: בט"ז אמה הפירצה שבו גופא מהווה רשות הרבים).

יסוד מחלוקתם בקיצור נמרץ מתחלק לב' חלקים: (א) מחלוקת אם נוקטים מה"ת כשיטת רש"י ודעימיה שאין ר"ה בימינו, כשאין ששים ריבוא בוקעין בה, או שנוקטים כראשונים שחולקים עליו וסוברים שבאם ישנו לר"ה ט"ז אמות הרי"ז מספיק לעשותו לר"ה ואפי' אין בו ס"ר בוקעין בו. (ב) עוד מחלוקת יסודית: האם פוסקים מה"ת כדעת ר' יהודה ור' יוחנן בעירובין (כ, א) ד"אתי רבים ומבטלי מחיצות" ואין מחיצות מועילות במקום שבקעי רבים, או דילמא פוסקים כדעת החכמים ור"א, ש"לא אתי רבים ומבטלי מחיצות", שמה"ת מועילות המחיצות להחשיבו רה"י, גם כשרבים בוקעים במקום זה.

הבית אפרים נקיט לקולא בב' מחלוקות אלו: (א) אין ר"ה דאורייתא בזה"ז כדעת הסוברים שצריך ס"ר בוקעים בו. (ב) וכן פוסקים כחכמים ד"לא אתי רבים ומבטלי מחיצות".

אבל המשכנות יעקב פסק בשניהם לחומרא: (א) שעיקר ההלכה כדיעה שא"צ לס"ר בוקעים שייחשב לר"ה. (ב) והלכה כר"י ד"אתי רבים ומבטלי מחיצות.

פתיחה לשיטת הצמח צדק

נראה לכאור' בדבריו:

כדי לבאר ולברר שהמסקנות הם כדלעיל, (ושלכן: א) גם כשאין ס"ר בוקעין, "יר"ש יחמיר לעצמו" שלא להשתמש בעירוב במקום שהוא רחב ט"ז אמות ורבים בוקעים בו. ב) ובמיוחד כשיש ס"ר בוקעין בו, בזה ישנו איסור דרבנן שאין יכולים לערב רה"ר בצוה"פ. ג) ובמקום שיש פלטיא ורחובות פתוחים לה מפולש לה, הרי הפלטיא והרחובות ר"ה מה"ת, גם אם אין הרחובות מכוונים זה כנגד זה, ולא יועיל שם העירוב מה"ת! (באם אין מקום הפלטיא מוקף חומה). ד) ושלענין פירצה יו אמה בר"ה: בכ"מ מצדד להחמיר שלא אתי רומ"מ בבירור להיות ר"ה.

ויש צורך לפרש כהנ"ל מחמת שישנם אלו שאין יודעים כל הפרטים הללו כצורתה, אלא רואים ובפרט רק שומעים, רק חלק מהם, ובמילא יוצאים עם מסקנה שגויה בשיטתו, ולכן נעסוק בזה כדי שהרואה יראה בעליל היאך המסקנות הם כנ"ל. (ויש להוסיף בזה, שלפי הנראה מלשונותיו בכאן, רואין בבירור שמה שמפרש הוא בהתאם, ועוד בכוונה להתאים, עם שיטת רבינו הזקן בשולחננו).

עוד יש להוסיף כאן בפתיחה, שהגם שאצל גדולי ישראל היתה חשיבות מיוחדת בתיקון עירובין, וכמו שהביא בשו"ת חת"ס או"ח סי' צ"ט ש"השכל מחייב" באשר ידוע חשיבות שמירת שבת קודש, ושמחלל שבת ככופר בכל התורה, ומצווין שלא להרגיל הקטנים בחילול שבת, ואפי' בדברים שהם שבות, וא"כ כיון שא"א בשום אופן שב"ב הקטנים, והנשים, והחלושי דעת ישמרו

א) בנוגע לשאלה הא' סובר שאכן זה ספק של תורה, ואין הכרעה ברורה לפסוק כהמקילים יותר מהחמירים, (אלא שיש לצרף את השיטה המקילה, לאחר ההכרעה בנושא הב').

ב) בנוגע לנושא זה: פוסק בעיקרו כשיטת חכמים דמה"ת "לא אתי רומ"מ" אלא מדרבנן מחמירים "שמבטלי מחיצות", אלא כיון שזה דין דרבנן יכולים לצרף גם שיטה רש"י בענין הא', שכיון שאין ס"ר בוקעין בו אי"ז רה"ר. אבל כיון שהדיעה הסוברת "אתי רבים ומבטלי מחיצות" היא דיעה חשובה, וגם אין הוכחה גמורה שצוה"פ מבטלי מחיצות (וגם שגם באיסור דרבנן דשבת יש להחמיר) לכן "יר"ש יחמיר לעצמו" לא להשתמש בעירוב כשמדובר ברוחב של ט"ז אמה (שהוא שיעור ר"ה מדאו' לחומרא).

ג) בנושא הג' נראה מדבריו שלכל הפחות פירצה של ט"ז אמות, מהווה חסרון, אפי' לשיטת חכמים (שבדרך כלל סברי "לא ארומ"מ"), וכאן יסברו "אתי רומ"מ". ובנידון דידן בצוה"פ: נוטה כדיעות בראשונים שאכן גם בצוה"פ "לא ארומ"מ" אלא כיון שיש שאין סוברים כן, ואין "הוכחה" ברורה נגדם, לכן "יר"ש יחמיר לעצמו".

עיקר מגמתנו הוא לפרש בעיקר את דברי רבינו הצ"צ ולשונותיו, ולפעמים לפלפל קצת ולהשוות לדיעות אחרות, אבל בעיקרו אנו רוצים לפרש במה שכותב כאן,

כמו"כ אין שייך כלל וכלל לנידוד הא דכתב הרא"ש בשובתו (כלל כא סימן ח) אודות ההוא שאסר לקהל פריש "להתיר מבואותיהם המפולשין בין הכותים בצורת פתח", וז"ל שם: "וכתבת לי ראיותיך ואני הודעתך שאין בהם ממש. והזהרתך שתחזור בך ותאמר לקהל שיתקנו מבואותיהם כאשר הורגלו עפ"י גדוליהם והנה הוגד לי שאתה עומד במרדך ואתה מכשיל את הרבים בחלול שבת. לכן אני גוזר עליך אחר שינתן לך כתב זה בעדים שתתקן המבואות המפולשין לרשות הרבים של כותים בצורת פתח תוך שבועיים אחר שתראה כתב זה, ואם לא תתקן המבואות כאשר כתבתי אני מנדה אותך", שברור שמדובר שם: א) בתיקון מבואות, ולא בתיקון עיירות גדולות, של רה"ר (או אפי' ספק ר"ה). ב) ובענין זה עצמו, בנושא שלדעת הרא"ש לא היה חסרון לתקנו בעירוב, אבל במקום שיש בו "ספק ר"ה" שבזה אפשר שאין מועיל העירוב (מה"ת, או לכל הפחות מדרבנן, לשיטת הצ"צ), בזה לא דיבר הרא"ש כלל, ואין שייך לעשות סימוכין לענייננו, וברור שמובן בפשטות דברי רבינו הצ"צ בכל זה ש"יר"ש יחמיר לעצמו" ולא ישתמש בעירוב זה.

מבלי להוציא מפתח ביתם דברים קטנים, והצער שיסבלו הגדולים הנזהרים בתפילה בבהכ"נ, בהבאת סידורים וטליתות ביום שב"ק וא"כ השכל הפשוט מחייב שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול", "ולתקן מבואותיהם בתיקונים צוה"פ... כדי שלא ישללו רוב המון בהוצאות מרשות לרשות", הרי ברור מללו שמדובר בחצר ומבואות, והעיקר ב"תיקון" ש"מתיר טלטול", והיאך נלמוד שיש חיוב או אפי' מצוה "לתקן" במקום שאין "היתר" לטלטל, ואפי' במקום שיש ספק דילמא יש היתר, הרי אין זה נחשב "תיקון" כשזה יביאו לטלטל בהדיא ובקום ועשה על ידי "תיקון" הזה? ! אתמהה.

ולכן ברור שכשכותב רבינו הזקן והצ"צ שאפי' אם מעיקר הדין יכולים לסמוך על השיטה המיקלת, ומ"מ ה"יר"ש" או ה"בעל נפש" יחמיר לעצמו, אין בזה כלל משום ביטול המצוה או החיוב בשכל הפשוט לתקן עירוב, כיון שבזה אדרבה, המצוה הזו מחייבת אותו שלא יתקן בתיקון כזה שאפשר ויש ספק שמקלקל!

דברי המשנ"ב והערוה"ש בשאלה הכללית היאך נהגו לתקן ר"ה בצוה"פ
מוזה נבוא לדברי רבינו הצ"צ

הביא דעה סתמית שלא הצריך ס"ר, ובדעה הב' כתב ש"י"א שכל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום אינו ר"ה", וכבר דנו בדעתו של המחבר עצמו, מהו עיקר שיטתו בזה,

דעת המשנה ברורה:

יש לציין שמעיקר הדין הוא נוטה להחמיר בנושא האם צריכין ס"ר כדי שהר"ה ייחשב לר"ה, שבמחבר בסי' שמ"ה ס"ז

1 ואע"פ שכתב שם בסוף התשובה: "וברוך ה' אלקי ישראל אשר נתן בלב מלכים וסגנים ושרים אשר עם ה' חוסים בצילים שנותנים רשות לשמור דתנו בכלל... ומי לנו גדול מעירנו פרעשבורג מטרפולין דמדינתא וכמה פעמים המלך יר"ה ושריו וסגניו נעצרים פה וכעת הוא וועד המדינה וכל שרי המלוכה נאספים...", הרי כתב שם לפניו: "ובפרט לקבוע עירובין במבואותיהם אפילו במבואות שגדולי מלכות דרים בהם אם צריכים להתיר טלטול לישראל נותנים רשות לתקן", היינו שעשו התיקון "במבואותיהם".

(כו), ודברי הביאור הלכה שם מועתקים בזה בהערה²-, וכמו כן לדעתו היאך מגדירים הששים רבוא, עיין בהערה³ (וכבר נודע

ובעיקר מה הם שיטות הראשונים בזה, (וגם נחלקו בזה גדולי עולם בעל המשכנות יעקב (סי' קכ-קכב), והשו"ת בית אפרים (סי' כה-

²הנה באמת כפי מה שהעתיק הבי"י בקיצור נמרץ את עיקרי השיטות, דימו הם שרק אלו הם החולקים בזה [וכונת הבי"י היא, דכיון שאנו מוצאים כמה מגדולי הראשונים שמחמירין בזה, ע"כ בודאי עכ"פ נכון להחמיר], אבל כאשר חפשנו דבר זה בפוסקים מצאנו עוד הרבה מגדולי הראשונים המחמירים בענין זה. אכן מתחלה אחשב דעת המקילין בזה, ראשון לכולם הביא זה בשם בה"ג [ואינו בבה"ג שלפנינו] ורש"י בעירובין [דף ו, ב ודף נט, א] [וסמ"ג וסמ"ק וספר התרומה ורבינו מאיר ורוקח ותוספות פרק במה אשה [ולר"י משמע שם דלא פסיקא ליה כולי האי דבר זה] והרא"ש פ"א דעירובין והא"ז והטור ורי"ו, אכן לעומת זה יש הרבה שסוברין שר"ה הוא מן התורה כשרבים בוקעין במקום הזה אם הוא מפולש ולא בעינן ס' רבוא הלא המה הרמב"ם והר"ת והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והרה"מ והר"ן בפרק במה אשה והגהת מרדכי במסכת שבת והרשב"ם [בהגה"ה פ"ק דשבת בשם הרשב"ם בדין האסקופה שהחמיר שם מאוד נגד דינא דגמרא וכתב שאין לנו וכו' ויבוא לידי איסור תורה עי"ש הרי דס"ל שגם בזמננו שאין בנמצא ס"ר ג"כ יש מן התורה ר"ה] וכן ר"א ממיין בספר יראים שלו [שלא הזכיר כלל בתנאי ר"ה שישים רבוא] והריב"ש והמאירי פ"ו דשבת כולם ס"ל דלא בעינן ס' רבוא, ועיין בריטב"א פרק כיצד מעברין כתב שם שרוב הגאונים סוברין כן".

ומוסיף שם: "וגם בודאי מסתברא כן דאלו אם היה ר"ה דוקא מס' רבוא לא היה משתמיט הגמרא להשמיענו דבר זה, וגם ב[שבת] דף ז' ע"א דקמקשה הגמרא אטו כל הני לאו כרמלית נינהו, אמאי לא תירץ דאתו לרבות היכא דלא היה ס' רבוא, וגם דידוע שגזרו חז"ל לענין תקיעת שופר בשבת [וכן לענין קריאת המגילה] וביטלו עשה דאורייתא לכלל ישראל כדי שלא יבוא לידי חילול שבת שיביא אותו אצל חכם וילמדנו ואי אמרת דהוא דוקא כשיש באותה העיר ס' רבוא, הוא דבר שאין מצוי כלל וכלל כ"א איזה עיר יחידה בעולם", ומסיק שם שלכן: "...וע"כ בודאי יש להחמיר כסברא הראשונה וכמו שכתב הרש"ל והמשאת בנימין ... וגם הראו בכמה מקומות בתשובותיו בסימן תקכ"ב ובסימן תש"ח בקיצור וכן העידו הריטב"א והריב"ש בשמו שסובר דלא בעינן ס' רבוא ועיין בספר גאון יעקב שכתב בשם הגר"א ז"ל ג"כ ראייה לשיטת המחמירין מכל זה מוכח שיש להחמיר כדעה הראשונה [אך במקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על הסברא אחרונה כ"כ א"ר עי"ש]".

אלא: "ומ"מ אין בנו כח למחות ביד המקילין שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י הנ"ל אבל כל י"ש בודאי יש להחמיר לעצמו בדומנינו יש ג"כ ר"ה מן התורה וממילא אין לסמוך על עירוב של צוה"פ דבעינן דוקא דלתות וכמו שנתבאר הכל לקמן בסימן שס"ד עי"ש במ"ב ובה"ל וכ"כ הח"א בכלל מ"ט סי"ג והבית מאיר בסימן שס"ד עי"ש".

³ודע עוד דאף לשיטת רש"י הנ"ל שסובר דבעינן ס' רבוא, יש לעיין בזה טובא לדינא, דיש מן הפוסקים שנקטו דבר זה בפשוטו, ויש מן הראשונים שהסבירו לדבריו באופן אחר, ואעתיק את לשונם, וז"ל הריטב"א בעירובין (נט, א) רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ס' רבוא אלא שיכנסו בה סמ"ך כאלו הכרכים והעירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בה סוחרים וכיוצא בהם ותדע שאף ירושלים לא היו בה ששים רבוא תדיר ואעפ"כ יש בה משום ר"ה אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישבה ככרכים ושוקים גדולים להיות וכלת העמים זו היא של רבים עכ"ל. וכעין זה כתב ג"כ הרי"א והביאו הש"ג בפ"ק דעירובין, וז"ל מבואות של כרכים המפולשין חוץ לעיר מצד זה ומצד זה ורחבין ט"ז אמה והן מעבר לס' רבוא כדרך הכרכים שכל באי עולם עוברין שם הרי המבואות הללו ר"ה גמורה הן, עכ"ל.

ועיין שם שהביא ב' דיעות האם הס"ר צריכים שיהיו יושבי העיר עצמו או דילמא מספיק מה שבמקום הזה "רגיל" ס"ר ה'נכנסים" ממק"א, וכמו שעירות אלו פתוחים לעירות אחרות וסוחרים מעירות ההם נכנסים לכאן.

עוד הוסיף במשנ"ב: "וז"ל חידושי הר"ן בשם הרא"ה על מה שאמר בגמרא כאן בזמן שהיו ישראל שרויין במדבר וכו' כתב שם בתירוץ השני דאפשר לומר דבאותו זמן אפילו שאר מדברות שהיה להם דרך לשם לאותו מדבר הוי ר"ה דאע"ג דפירש רש"י ובה"ג דלא הוי ר"ה אלא של ששים רבוא לאו דבעינן ששים רבוא אלא שיש כאן דרך לששים רבוא כלומר שיהא רגילין לילך שם אנשים רבים תדיר כששים רבוא וכאן הרי היו השיירות מצויות של ששים רבוא ואף על פי שלא היו כולם כאן בדרך כאחד עכ"ל. [ודע דבדבריו מתורצין לשיטה זו אמאי אמרו בגמרא (שבת צו, ב) לענין מקושש דמעביר ד"א בר"ה הוה, הרי בודאי לא עשה המלאכה בפירסום בפני כל רק רחוק מן המחנה מדכתוב וימצאו ובודאי לא היה שם הס"ר ישראל, אכן לפי מה שכתב הרא"ה ניחא:] : שכנראה קצת, מחמיר עוד יותר משיטה הקודמת:

שגם בזה שקו"ט בין גדולי הפוסקים, ודייקן מדברי הראשונים לכאן ולכאן, וטרחו למצוא מהלך הנכון בדבר זה).

נחזור לנושא המרכזי במאמר זה:
במשנ"ב בביאור הלכה בסי' שס"ד ס"ב ד"ה ואחר שעשה כותב "הנה מבואר בסעיף זה דבר"ה בעי דלתות לכו"ע

דלא רק שאין צורך שיהא ס"ר "יושבי" המקום ההוא ממש, אלא א"צ שיהו עוברים הס"ר "כאחד" אלא מספיק שיהו רבים מצויים שם תדיר, והשיירות ביחד הם כששים רבוא.

ובדברי רבינו הזקן נראה לכאן יותר כדרך הממוצעת: שבסי' שמ"ה ס"א, היכן שמביא הלכה זו במקומה מגדירו: "שכל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו ר"ה" דלא הדגיש שצריך שיהיו העוברים יושבי המקום עצמו, אלא שיהיו עוברים בו, (ולמרות שדגלי מדבר היו ממקום זה עצמו, אבל כיון שלא הגדיר והדגיש דבר זה, אלא שתם שיהיו "עוברים בו"), משמע שכל שיש מספר כזה שעוברים בו, הרי"ז דומה לענין של "דגלי מדבר" ולכן הו"ר ר"ה, אבל לאידך נראה ששיטתו מצריך שיהיו עוברים בו "כאחד", וכמ"ש "בכל יום".

נויש להעיר ולציין עוד שהביא המשנ"ב עוד מהלך מהרמב"ן ליישב שיטת רש"י שלא יסתור עצמו, וז"ל: "והנה הרמב"ן ז"ל בחידושי על עירובין הקשה ג"כ על בה"ג ורש"י בעלי שיטה זו וז"ל מדקאמרינן מדבר בזמן שהיו ישראל שם הו"ר ר"ה ובזמן הזה כרמלית מכלל דעיר ואיסטריאות אף על פי שאין בהם ששים רבוא הו"ר ר"ה כיון שהדרכים כבושין ובני אדם עוברין בהם דטעמא דמדבר משום שאין שם דרך כבושה ולא מכוונת לילך בה לשום מקום ודמי לבקעה שהיא ר"ה לשבת ורש"י עצמו כתב שם מדבר בזמן הזה אין מקום הלוך לרבים הדולכי מדברות לא שכיחי ומינה דדרכים ועיירות דשכיחי אף על גב דלא הו"ר תמן ששים רבוא ושמא דעת הראשונים לומר שהאיסטריא שהיא כבושה חוץ לעיירות והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם אין מדקדיקם בה בעוברין עליה ששים רבוא דהא דכ"ע היא, אבל בתוך העיר אין שם רשות הרבים בלא ששים רבוא דתהוי כדגלי מדבר, [וסיים שם דלדעתו גם זה אינו מחזור וכו' וסוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד י"ו אמה ומפולש משני ראשין וכו'] דרק בתוך העיר עצמו, בעי הר"ה, להיות ס"ר, משא"כ סרטיא ההולכת מעיר לעיר וממדינה למדינה וכבושה לכל העולם א"צ שיהא ס"ר.

וגם בנושא זה נראה שרבינו הזקן אינו מחלק בדבר, שהרי בסי' שמ"ה ס"א הביא כל הדוגמאות של ר"ה, כולל גם הסרטיא (ה"דרכים שעוברים בהם מעיר לעיר") ועל כל אלו כתב שי"א שכל שאין ס"ר עוברים בו בכ"י אינו ר"ה].

(ונוסיף גם שכמו"כ נראה מדברי הביאור הלכה שלא הדגיש שיש צורך שיעברו בכל רחוב ורחוב בפ"ע ס"ר, אלא מה שבכללות כל העיר נמצאים ס"ר.

אלא שבדברי רבינו הזקן כאן ובסי' בסי' שס"ג סמ"ב "להאומרים שאין בקיעת רבים חשובה לעשות ר"ה, אא"כ בוקעים בו ס"ר בכל יום", נראה שכותב אודות בקיעת הס"ר על עצם הרשות הרבים עצמה, ונראה לכאן יותר שצריך שייבקעו בכל רחוב במיוחד, אבל אולי גם ככוונתו ניתן לפרש שאם כל רשות הרבים מחוברים זב"ז, ואחד עובר לשני, שלענין זה נאמר שהם ר"ה אחת, שמספיק שכולם בוקעים באחידה זו כדי להחשיבו ר"ה. ולמרות שאי"ז פשטות לשון רבינו כאן. אבל אכן נראה שמוכרחים לפרש מעין זה, כיון שבכ"מ לא כתב רבינו הדגשה הנ"ל: בסי' שני"ז ס"ו "שי"א שאין לנו ר"ה גמורה מפני שאין ס"ר בוקעים בה, מ"מ מתחלפת היא בעיר גדולה שיש בה ס"ר" היינו דקאי אעיר, בסי' שצ"ב ס"א "עיר של רבים... ס"ר בוקעים בה בכל יום" אעיר, קו"א סי' שני"ה סק"ג: "מחמת שאין ש"ר בעיר",

וכן נראה בלשונות המקורות שצויין בדברי רבינו לשיטה זו: רש"י, תוס', ס' התרומה, סמ"ק, שבכמה מהם כתוב להדיא שקאי אעיר, וכן נראה מפשטות המבואר בסי' ת"ד ס"ב שמבאר שצריך שכל הי"ב מיל ר"ה גמורה מה"ע י"ד שנתב' בסי' שמ"ה כדי שיהיו דומים לגדלי מדבר שהיו ר"ה גמורה, דנראה שכל המחנה ישראל היה ר"ה גמורה, ולדיעה שצריך ס"ר בוקעים, קשה מאוד לומר שכל הס"ר בקעו בכל המחנה ישראל, ולכן נראה יותר לבאר הכוונה כנ"ל: שבעיקר צריך שיהא בעיר ס"ר, אלא שמספר זה מתייחס לכל רחוב של העיר הזו, שהוא בעיר שיש בו ס"ר בוקעין. וצ"ע).

סגי בצורת הפתח, ומ"מ לאו דרך כבושה היא, דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת, וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת וכ"כ בספר בית מאיר עי"ש⁴:

וביאור דבריו דקשיא ליה דכיון שנפסק שאין לערב בר"ה בצוה"פ אלא בדלתות, א"כ כיון שיש לנו ר"ה, שרחבות ט"ז אמות, וגם מפולשין משער לשער⁵, א"כ היאך מסתמכין על צוה"פ, אלא שבקושייתו מדגיש שאין לבאר המנהג מחמת הדיעה הסוברת שכדי לעשות רה"ר דאורייתא צריך ס"ר, כיון שלדעתו אין צורך לס"ר, כשיטת

ולדעה קמייתא צריך לנעול, ואי לא"ה אסור לטלטל מדאורייתא, ולדעה בתרייתא די בראויות לנעול, וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ בר"ה שהוא רחב י"ו אמה ומפולש משער לשער ולסמוך על שיטה דלדידן לית לן ר"ה ג"כ קשה מאוד דבאמת רוב ראשונים סוברין דגם בדידן איכא ר"ה, עיין במשכנ"י (סי' קכ - קכב) שהאריך בזה, וא"כ קשה לסמוך ע"ז באיסור סקילה, והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם (פ"ז מהל' שבת הלכה לג) דפסק כר"א (עירובין כ, א) דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצוה"פ ולא נשאר לנו כ"א איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות, וכדמוכח מהרמב"ם ובזה אפשר דיש לסמוך אדיעה דאין ר"ה אלא בששים ריבוא ולא הוי אלא כרמלית ולהכי

⁴אלא שבבית מאיר אכן עיקר יסוד הקולא מחמת "דסמכו על דברי המהר"מ ז"ל שבד"מ סק"א שתופס לחלוטין דעת רש"י לעיקר", ומ"מ הבעל נפש יחמיר מחמת שראה בריטב"ש ש"כ"ל הגאונים בצירוף ר"ת חולקים על רש"י ז"ל בוודאי מהראוי להחמיר לעצמו". אבל המשנ"ב להדיא אינו סומך על שיטת רש"י, אלא שהפסק העיקרי כדעת הרמב"ם ד"לא אתי רבים ומבטלי מחיצה".

⁵וכנראה אינו סובר שיש כאן חסרון ד"אינו מכוון" משער לשער, שהביא בסי' שמ"ה ס"ז בצירור של רחובות ושווקים שיש להם "חומה", שאם הרחובות "מפולשים משער לשער" וע"ז פ"י בסק"כ מהמג"א: "פ"י שהשערים מכוונים זה כנגד זה", דמזה לכאוי היינו יכולים ליישב מנהג העולם שהם מערבין בצוה"פ כיון שאינו ר"ה, כיון שאין הרחובות "מכוונים" משער לשער, וגם אין נראה שכוונתו להקשות דווקא מהעירוב במקומות שהם ממש "מכוונים" משער לשער, שלא הזכיר תנאי זה, נראה מזה, שסובר שאי"ז מספיק: (א) או שסובר: שאין "מכוון" הכוונה שהוא ישר ממש, בלי שום נטיה לצדדים, ובלי שום עקמימות, אלא מספיק מה שאינו כצורת ד', כעין שיטת המשכ"י, (ב) והוא העיקר: אפשר שלומד בפשטות ככמה גדולי הפוסקים שנביא להלן בפנים, וכמו"כ נצדד שהצ"צ מצדד בסברא כזו, שלמדו שתנאי זה, דוקא במקום שיש חומה מד' צדדים, בזה אין נחשב לר"ה רק כשהם מפולשים ומכוון משער לשער, אבל כשאין להם חומה אין צורך לתנאי זה, והוי ר"ה גם כשהוא עקום.

אלא שישל"ע אם נשמע מקושייתו שאינו סומך על דעת החזו"א ודעימיה בסי' קז סק"ה שרחובות העיר הוי עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות מחמת הבניינים, ובמילא בטיל דין ר"ה דאורייתא, ובמילא מובן למה יכולים לסמוך אצוה"פ, וכנראה שהמשנ"ב נתקשה בדבר ולא הזכיר סברא זו, נראה שאינו נוקט דיעה זו או נאמר שבעירו ובעיירות שנסע אליהם, ובכללות העיירות בזמנו לא היו הרחובות כמו שהם בזמננו, וא"כ אין כאן הוכחה מקושייתו שאינו נוקט כלל סברא זו. אבל ראה בדברי שו"ת מהר"י שטייף (סימן סח) לאחר שכתב "...אבל עיירות שלנו וכן העיר מאנהעטן אפי' אם ס"ר בוקעין בו בה אין עליה דין ר"ה מה"ת משום שהעיר מסובכת במחיצות של הבתים והבניינים מכל ד' רוחותיה. ולמעשה אכתי צ"ע דהאחרונים לא סמכו על סברא זו עיין במשנה ברורה סי' שסד בחלק ביאור הלכה שכ' דהעולם סומכין על שיטת הרמב"ם דלא אתו רבים לבטל המחיצה וסומכין על השיטות דאין לנו ר"ה כ"א כשיש ס"ר בוקעין בה וסיים דלאו דרך כבושה היא דרכוב הפוסקים חולקים ע"ז ע"כ".

ועוד: מדברי החזו"א עצמו נראה שנקיט שהמשנ"ב לא הלך בדרכו, שהסיק בדבריו בסי' קז אות ה-ז לאחר שנקיט ההיתר שלו: "ובמ"ב סי' שמה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' ריבוא בוקעין, כל שהיא דרך לעוברים ולסוחרים האמור ההיתר מחזור ומרוח לכרכים שלנו", שנראה ברור שהמשנ"ב לא נקיט ההיתר שלו.

סי"ז: "וע"פ שיטה זו הו"ל כל היתר עירובין שבמדינתנו מפני שבכל הערים שלנו אין ס' רבוא עוברים ואינם כרשות הרבים ולכן מועיל בהם צורת הפתח דלשיטה ראשונה כיון דרחובות שלנו רחבים ט"ז אמה אין שום היתר דהם רשות הרבים גמור וצריכים דלתות ושיהא ננעלות בלילה כמ"ש והנה מפרשי הש"ע כתבו דרוב הפוסקים סוברים כשיטה זו [ט"ז סק"ו ומג"א סק"ז] האמנם אחד מהגדולים בדור שלפנינו הרעיש העולם על העירובין שלנו והראה בעליל שהאוסרים הם הרבה יותר מהמקילים, אך מפרשי השו"ע לא ראו כי לא נדפסו בימיהם המקילים, המה ספר התרומה והסמ"ג והסמ"ק והר"ם מרוטנבורג והרא"ש והטור העומדים בשיטת רש"י ז"ל והאוסרים המה הרי"ף והרמב"ם ור"ת ורשב"ם וראב"ן ורמב"ן ורשב"א והריטב"א והר"ן והמ"מ והריב"ש וכמה מבעלי התוס' הרשב"א הראשון וריב"א ור"י הלוי הר"מ וריא"ז [משכנ"י סי' ק"ט] וגם המהרש"ל ביש"ש ביצה [פ"ג ס"ח] הכריע דלא כשיטה זו".

סי"ח: "ולבד זה האריכו לבאר דגם כוונת רש"י אינו שיהא ס' רבוא עוברים בו תמיד דזהו דבר שא"א⁶ וא"כ נחמיה

המשכנ"י, וכמ"ש בסי' שמ"ה שלדעתו רוב הראשונים מחמירים ואין מצריכין ס"ר, וא"כ היאך מקילים ב"איסור סקילה", ולכן מבאר שה"נכון" שסומכים בעיקר אשיטת הרמב"ם שפוסק ד"לא אתי רבים ומבטלי מחיצה", כשיטת ר' אלעזר, ובמילא מה"ת אין כאן איסור, דהוי רה"י, משום מחיצות הצוה"פ, אלא מדרבנן אי"ז מספיק גם לדעת ר"א ופסק הרמב"ם, ולכן צריך דלתות, אבל לענין איסור דרבנן הזה, יש לסמוך אדיעה שצריך ס"ר, ואין כאן אלא כרמלית, ולכן מספיק צוה"פ, אבל סו"ס אין זה מספיק, א) כיון שיש הפוסקים כר' יוחנן דבלא דלתות יש חיוב חטאת ואתי רבים ומבטלי מחיצה, ב) רוב הראשונים סוברים שאין צריך ס"ר, ולכן אף שאין למחות על המקיל בזה, מ"מ, משום שיש חיוב וגרירת חטאת "בעל נפש" יחמיר. ע"כ תו"ד הנוגע לעניינינו.

דעת הערוך השולחן:

נצטט מדבריו בענין זה, וז"ל בסי' שמ"ה סי"ז-י"ח:

ונצטט גם מדבריו בסכ"ו בענין זה, ולענין מסילת הברזל דלדעתו זה ר"ה גם לדעת רש"י, וז"ל: "והנה הדרך ההולכת מעיר לעיר לרוב הפוסקים הוה רשות הרבים אך להמצריכין ששים רבוא עוברין לא הוה רשות הרבים ולפי מה שבארנו הוה רשות הרבים כיון שהיא רק דרך אחת וכל דרך שרבים עוברים שם הוה רשות הרבים וזהו רק בדרך מפולש שדרך שם נוסעים לכל מקום אבל דרך צדדי המיוחדת רק לאיזה כפר או לאיזה חצר נראה דלא הוה רשות הרבים ויש להסתפק בזמן הזה שרוב הנוסעים יסעו דרך מסילת הברזל והיא פשיטא דהוה רשות הרבים לכל הדיעות שהרי ודאי ס' רבוא עוברים בו באיזה משך זמן לא ארוך דודאי אפילו לפירש"י (בעירובין ו. ד"ה ר"ה) שמצריך שיהי' בעיר ס' רבוא מ"מ בדרך לא שייך לומר שיעברו ס' רבוא בבת אחת או ביום אחד דזהו מן הנמנעות אלא הכונה שדרך שם יעברו ס' רבוא במשך הזמן ובמסילות הברזל ודאי כן הוא אך יש להסתפק בהדרכים הקודמים שעתה מעטים העוברים דרך שם אם זה מקרי רשות הרבים להפוסקים דלא מצרכי התנאי של ס' רבוא וצ"ע והטור והש"ע כתבו לדעת רש"י שצריך ס' רבוא עוברין והש"ע הוסיף בכל יום ע"ש ולפ"ז גם במסילת הברזל ליכא רשות הרבים אבל לא ידעתי דרש"י לא הזכיר עוברין אלא שבעיר יהיה מצוי ס' רבוא ובנמק"י סוף הל' ציצית כתב בשם הריטב"א שמי שנפסקו לו ציציותיו ברשות הרבים גמורה שרחב י"ו ומפולש ושרגילין לעבור בו לפעמים ס' רבוא וכו' עכ"ל הרי שלא הצריך בכל יום ולפ"ז בהדרך של מסילת הברזל הוה רשות הרבים לכל הדיעות ויראה לי שזה שכתוב בכל יום לאו דוקא", שלדעתו א"צ שיעברו "בכל יום", ובמילא במסילות ברזל רגילין לעבור לפעמים ס"ר, אלא שבטשו"ע כתבו לדעת רש"י שצריך ס"ר עוברין בו ובכל יום.

לרש"י כל הדרכים ר"ה. ה) אבל כיון ש"כאילו בת קול" יצאה כשיטה המקילה יש למצוא לימוד זכות על כלל ישראל, ולכן כתב הערוה"ש לדעתם יסוד ההיתר בזה.

וכתב בהמשך שם בס"כ: "ולכן נראה דענין רשות הרבים כן הוא דאין להיות בעיר רק רשות הרבים אחד לשני צדדי העיר מזרח ומערב וכן רשות הרבים אחד לצפון ודרום וכשמו כן הוא שזה המקום הוא רשות שכל הרבים השוכנים בהמקום פונים לשם ולא למקום אחר, כמו אצלם שכל הערים היו עשויים מבואות מבואות ובתוך המבואות היו הרבה חצירים ובכל חצר הרבה בתים והיו המבואות גדורים מג' רוחות, אך באמצע העיר היתה סרטיא גדולה שכל המבואות פתוחות לה והיתה מפולשת משני הצדדים וכל מי שהיה צריך לילך לעיר אחרת בהכרח שהיה יוצא דרך סרטיא זו ומקום אחר לא היה לו כמובן וכן היתה פלטיא גדולה שבשם כולם מתקבצים לסחורה, וזהו ששנינו בברייתא (שבת ו, א) איזהו רשות הרבים, כלומר המקום האחד שהרבים פונים לשם סרטיא ופלטיא, אבל אם העיר אינה עשויה מבואות מבואות אלא כל הרחובות מפולשים לארבע רוחות העולם ומי שדר ברחוב זה יצא לעיר אחרת דרך רחוב זה ומי שדר ברחוב אחרת יצא דרך רחוב שלו וכן כל הרחובות, וא"כ אין מקום שיקרא עליו רשות הרבים מפני שאין שם מקום שכולם מתקבצים שם":

כשצעק על חילול שבת מהבאתם כל ממכר לירושלים בשבת וגזרו גזרות ותקנו תקנות הלא כל הקהל לא היו רק ד' רבוא וכי על איסור כרמלית דרבנן הרעיש כל כך ולגזור גזירות על זה [שם], אלא כוונת רש"י שתהא דרך מפולש לרבים שיהא ביכולת לעבור בו גם ס' רבוא לאפוקי הדרכים הקטנים שאינן רק לעיר אחת ולא לכל העולם, וא"כ כל הדרכים שלנו הם רשות הרבים [שם בשם ריטב"א], אבל עכ"פ מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם ורק על סמך היתר זה וכאלו בת קול יצא הלכה כשיטה זו ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים שדבר זה נתפשט בכל ישראל ובפוסקים דהאידינא אין לנו רשות הרבים רק בערים ספורות והגדולות בעולם כמו ערי מלוכה שיש בהם ס' רבוא⁷ אבל לא בערים שלנו, ויען כי מצוה וחובה ללמד זכות על כלל ישראל לכן שמתי את לבי להמציא⁸ איזה היתר כמו שנבאר בס"ד".

תו"ד: א) המקילים סומכים על שיטת רש"י ודעימיה שצריכים שיעברו ס' ריבוא, והם רוב השיטות. ב) דלשאר השיטות הרי"ז ר"ה דאו' ואין מערבין בכך. ג) מביא דמפורש אחד "הרעיש" שרוב השיטות דא"צ ס"ר, ולא ראום מפרשי השו"ע כי לא נדפס בזמניהם. ד) עוד טענו דאפי' לרש"י אין הכוונה שיעברו ס"ר "תמיד" אלא שהוא מפולש ופתוח לרבים כדי שגם ס"ר "יוכלו" לעבור בו, ובמילא גם

⁷הנה לדעתו ברור שגם לדעת רש"י יש "האידינא" ב"ערים ספורות וגדולות...בערי מלוכה" שיש בהם ס"ר. אכן לדעתו קל יותר למצוא, כיון שא"צ שיהיו שם כל יום, אלא שמצויים תמיד רבים ש"עוברים שם במשך הזמן" כמ"ש בסכ"ו.
⁸הנה גם מדבריו נראה שלדעתו אין מועיל ההיתר שאין הרחובות "מכוונים משער לשער" והצורך למצוא מהלך חדש ומחודש כדלהלן, ובפשטות נראה משום שהוא סובר שאין הצורך למכוון רק כשיש לו חומה, וכמ"ש הוא עצמו בסט"ו: "...וגם שלא תהיה חומה סביב העיר או הר או חריץ...ואפי' יש סביב חומה אם השערים מפולשים משער לשער בשווה השערים מכוונים זכנ"ז", שלכאו' התנאי של מכוונים רק כשיש להם חומה. וכן לכאו' נראה ממה שלא הביא ההיתר של עומ"ר על הפרוץ מחמת הבנינים שמצדדי הרחוב, שאינו נוקט כשיטה זו. אלא שגם בזה אפשר לטעון שבזמנו ובמקומו לא היה הבתים בנויים בסמיכות כזה להיות עומ"ר. וצ"ע ובירור היאך היה הדבר במקומו וזמנו.

אותו רק בדלתות נעולות, ועוד נ"ל דאפילו אם נאמר דלענין הוצאה והכנסה לא נדונם ככרמלית אלא כרשות הרבים להפוסקים שאינם מצריכים ס' רבוא, מ"מ לענין זה דאין מערבין רשות הרבים אינו אלא ברשות הרבים אחד כמו סרטיא שאצלם שהיתה סרטיא אחת בכל העיר ולא בשלנו שיש הרבה סרטיות דא"כ אין זה סרטיא אך יותר נראה כמ"ש מקודם כדמוכח מהש"ס דר"פ הזורק כמ"ש". וכוונתו כנ"ל, כיון שכ"א יוצא דרך רחוב אחר, ומוסיף שכמו"כ לענין פלטיא, שהגם שבאמת יש "בכל עיר" שוק וחנויות" מ"מ הרי יש הרבה חנויות ומקומות מסחור גם שלא במקום השוק!

הנה עיקר חידושו שרה"ר אינו אלא א"כ יש בבעיר רחוב אחד העובר בתוך כל העיר וכולם יוצאים דרכו, אינו נראה מפשטות דברי הרמב"ם ושו"ע, ושו"ע רבינו, שהרי מונה "רחובות ושווקים", דבפשטות קאי על כל רחובות ושווקים של עיר אחד, (ולא רק רחובות ושווקים דעלמא), ולפי חידושו, הוי "עיקר החסר מן הספר" ברמב"ם וטושו"ע ושו"ע רבינו, שהו"ל לומר להדיא דזה רק כשיש סרטיא ופלטיא אחת ויחידה בכל העיר.

תו"ד: חידוש שר"ה של התורה הוא אך ורק כשכל אנשי העיר מוכרחים לפנות וללכת דרך רחוב ההוא, וכן לענין פלטיא: שהוא מקום היחידי של העיר ששם מתקבצים לסחורה, וזה היה בזמנם, שמכל החצרים והמבואות היו כולם יוצאים דרך רחוב מרכזי אחד לפנות לצד השני של העיר, וכמו"כ לענין מקום קיבוץ הסחורה, משא"כ כשאין העיר עשוי במבואות ומבואות, אלא רחובות מפולשים לכל רוחות העולם, וגם כשיוצא לעיר אחרת, יש לו אפשרות לצאת על ידי רחוב מסויים, ואיש אחר מעיר זו עצמה ילך דרך רחוב אחר לצאת מהעיר.

עוד כתב בהמשך דבריו בסכ"ב: "ולפ"ז אצלינו שאין אצלינו מבואות אלא רחובות מפולשים ובכל עיר הרבה רחובות ואלו יוצאים מחוץ לעיר דרך רחוב זה ואלו דרך רחוב אחר, ואין כאן סרטיא שכולם מוכרחים לצאת משם ולשם ונמצא דאין כאן רשות הרבים, וגם פלטיא אין אצלינו דהגם שבכל עיר יש שוק וחנויות, מ"מ הרי הרבה חנויות ומקומות של מסחור⁹ יש גם שלא במקום השוק, ונמצא דגם פלטיא אין כאן ואין דינם אלא כחצירות מפולשים או מבואות מפולשות וביכולתנו לעשות בהם עירוב ואין זה רשות הרבים שאין מערבין

⁹הנה למרות שלפנ"ז בס"ד כתב לבאר ענין הפלטיא: "מקום גדול כשוק שלנו פתוח לגמרי ששם מתקבצין לסחורה", הנה כאן כשרצה לבאר היאך אין פלטיא בזה"ז, משום שאי"ז מקום היחידי שכולם מתקבצים לסחורה, כותב שיש כאן "הרב חנויות ומקומות של מסחור" ולכא' מה לנו בזה שיש הרבה מקומות מסחור וחנויות, אבל מ"מ לכא' אין הם מקום פתוח ששם מתקבצים לסחורה, אלא שנכנסים לתוך החנויות ומקומות מסחור, וא"כ אין הם מקומות שמתקבצים לסחורה כמו הפלטיא, ששם מקום היחידי שמתקבצים לסחורה. ובפשטות נראה לבאר כוונתו: שהגם שזה מקום היחידי שמתקבצים לסחורה, אין זה מספיק לדעתו, אלא צריך גם שיהא מקום היחידי שכולם מוכרחים לבוא לשם להתקבץ לסחורה.

דעת רבותינו אדה"ז וצ"צ

דברי רבינו הזקן בסי' שס"ד ס"ד

וביאור הענין לפי דברי הצ"צ בחידושים עירובין סב, ג – סג, ב

נקודת הדברים: הא דצוה"פ מועיל בר"ה מה"ת אינו לכו"ע, והגם שלדברי התוס' נראה כן, מ"מ לדברי הריטב"א והרמב"ם אין זה מועיל מה"ת

צוה"פ אלא צריך דלתות נעולות או ראויות להינעל. וסיים שנתבאר ש"יש אומרים" שעכשיו¹⁰ אין לנו ר"ה גמורה, ובמילא לדעתם א"צ לדלתות אלא מספיק צוה"פ.

עוד יש לציין בדברי רבינו שלפי הכתוב כאן בסוגריים, יוצא שצוה"פ מועיל מדאורייתא גם בר"ה, לדעת האומר שיש ר"ה בלי ס"ר, אבל בשו"ת דברי נחמיה (סימן כג) חולק על זה וסובר שאין צוה"פ מועיל אלא למקום שבלאו הכי אינו ר"ה, וכגון כשאינו רחב ט"ז אמות, או בקעה, אבל בר"ה ממש לא יועיל צוה"פ כדברי ר' יוחנן בעירובין (ו), דירושלים היה ר"ה לולא שדלתותיה נעולות בלילה, ומה שכתוב בדברי רבינו בסוגריים "לדעתי" "אין זה דבריו ז"ל", כיון שלדעתו יש לפסוק כר' יוחנן הסובר שאין צוה"פ מועיל לר"ה אלא דלתות נעולות.

עוד יש לציין במה שכותב רבינו דבריו אלו (שצוה"פ מועיל בר"ה גמורה מה"ת), בסוגריים, (למרות שהדברי נחמ"י למד שאין זה מדברי רבינו, מ"מ) ידוע מ"ש השארית

הנה ז"ל רבינו הזקן בשולחנו: ("אף על פי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה ואם עשה צורת פתח על גבי ד' קונדסין רשות היחיד גמורה היא מן התורה אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה כמו שנתבאר בסי' שס"ב, אעפ"כ מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר בסי' שמ"ה אלא) הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן והוא שנעולות בלילה... ויש אומרים שא"צ שיהיו נעולות בלילה רק שיהיו ראויות לינעל ויש להחמיר כסברא הראשונה אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה. וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה".

הנה יסוד דבריו: שמה"ת מועילה צורת הפתח אפי' בר"ה גמורה, ועושה אותו לרה"י גמורה, אלא שמדרכנן אין צוה"פ מועיל למקום, שלולא הצוה"פ, הרי היא ר"ה גמורה, היינו שיש לה "כל תנאי רשות הרבים", ולכן במקום כזה לא היה מועיל

¹⁰יש לציין שברוב המקומות כשמביא רבינו הזקן שיטה זו, מדגיש לכתוב שאין לנו "עכשיו" (שכנוסף על הפשטות שכוונתו שהגם שבעבר היה ר"ה, מ"מ עכשיו אין לנו, אבל לכאן"י למה להדגיש זה כ"פ, ו"מה דהוי הוה", ואולי) אפשר לומר שכוונתו (גם): שיכול להיות זמן שיוכל להיות ר"ה גמורה, היינו שיהיו אז ס"ר, וכפשוט.

וראה דברי כ"ק אדמו"ר תורת מנחם יב תמוז תשמה עמ' 2466: "...לדעת הרבה גדולי הראשונים, כל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום אינו ר"ה (מה"ת), וע"פ דבריהם כתבו הפוסקים (והובא בשו"ע אדמוה"ז) דקיי"ל "שאינו לנו עכשיו ר"ה גמורה". יבוא משהו בזמנינו בעיר שבוודאי יש בו "ס"ר עוברים בו בכל יום" ויטעון מאחר שפסק בשו"ע "שאינו לנו עכשיו ר"ה גמורה", הרי"ז סימן ששוב לא אפשרית מציאות של עיר שהיא ר"ה גמורה... מובן מעצמו הגיחוך בטענה כזו... יש עיירות שעוברים בהן ס"ר בכל יום, יש להן דין ר"ה גמורה מה"ת בלי שום פקפוק בדבר".

כנים, נמצא שאכן נסתפק האם צוה"פ מועיל גם לר"ה גמורה מה"ת.

יסוד ספק זה יש לומר שמתפרש בדברי הצ"צ בחידושו לעירובין (דף סב, ג עד סג, ב) [שאכן ינקוט דלא כהדברי נחמיה בכוונת רבינו, וכדלהלן]. ונביא מדבריו, וגם הצעת דבריו בכמה עניינים יסודיים בסוגיית זו.

דברי רבינו הצ"צ בעירובין (סב, ג)

דלעיל, שמועיל פסי ביראות בר"ה גמורה הוא משום שפוסק כחכמים ולא כר' יוחנן.

ב עוד כתב שהריטב"א כתב שקיי"ל כר' יוחנן משום שר"א תלמידו, וגם שהסוגיא קאי כמותו. לכאו' הכוונה במה שהובא בסתם דברי ר"י בסוגיא (ו, ב).

אבל רבינו הצ"צ מעיר עליו: א) שלא ראה דברי הגמ"י שמכריח מהסוגיא בשבת שפשטותו כחכמים ולא כר' יוחנן. ב) מה שבעירובין הובאו דברי ר"י להצריך נעילת דלתות, אולי משום שלדעת הרמב"ם (הסובר כחכמים לפי דבריו), אין מספיק לחי או קורה מכאן וצוה"פ מכאן, גם לשיטת חכמים, (ולא רק לר"י – ולכאורה כוונתו שמה שהגמ' העתיקה דעת ר' יוחנן, שממנו נשמע דלחכמים החולקים עמו, הכוונה שאין מצריכים דלתות נעולות ממש, אבל צריכים לדלתות הראויות להינעל). אבל הצ"צ מעיר שפי' זה אינו נראה מלשון הגמ' שמתמיה "בא בדלתות מערבא, והא ארכב"ח כו"ו" דמשמע שבאמת אין מועיל (לא רק לחי או קורה וצוה"פ, אלא) גם דלתות שאין ננעלות בפועל.

ג עוד הביא שיטת הרא"ש והרי"ו שפסקו כהרי"ף שאין צוה"פ או אפי' דלתות

יהודה (לאחי רבינו הזקן, או"ח סי' ו): "שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצי עיגול ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו", והגם שאין מוכרח שכל סוגריים מתפרש בענין זה (אלא שכל שנסתפק בתחילה הניח בסוגריים), מ"מ, הרי אפשר לפרש גם כאן, שכוונתו בזה, הוא שנסתפק בהלכה זו, ואם

תוכן דבריו בעירובין (סב, ג מדפי הספר) באות א'

א דן במחלוקת ר"י וחכמים בעירובין (כ, א) האם פסי ביראות מועיל בר"ה, שלר"י אינו מועיל דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, ולחכמים מועיל דלא אתי רבים ומו"מ, ומציע שהרמב"ם הל' שבת פי"ז הל"ג פוסק דמועיל גם בר"ה, וההגמ"י מסביר שפוסק כחכמים משום שפשטות ברייתא בשבת (ו, א) קאי כוותייהו, אבל מביא שהגמ' בעירובין (כב, א), אומר שר' יוחנן "לא סבירא ליה" כחכמים, שלכן ירושלים, לולא נעילת הדלתות נחשב ר"ה, משום דאתי רומ"מ, ודברי ר"י הובאו בגמ' בעירובין (ו, ב) ושם (קא, א), וכ"פ הרי"ף שם כר"י.

אבל לאידך מדברי הרמב"ם (פי"ז מהל' שבת הל"י) דס"ל שכשמערב בר"ה א"צ שיהיו דלתות ננעלות בלילה, שכתב "שני כתלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל", יוצא לכאו' דלית לי' כר' יוחנן, וכ"כ הה"מ שם בביאור דברי הרמב"ם האלו, וכמו"כ שיטתו בהל"ג

ומתרצים התוס' בתי' הא': "וי"ל הואיל והיה לירושלים צורת הפתח דחשיב כמחיצה כדאמר בפ"ק (יא, א) ואם יש לו צורת הפתח א"צ למעט, לא היה לרבים דבקעי לבטל המחיצה, ואפילו לרב דאתנייה צריך למעט, מודה הוא דמן התורה מהני, תדע דהא פיאה מתרת בכלאים אפילו יותר מעשר", ומבואר מדבריו שכיון שירושלים היתה לו צוה"פ, הרי"ז חשיב ממש כמחיצה, הרי מבואר מדבריהם דאי ס"ל כחכמים דאין רבים מבטלים מחיצה כשאין ט"ז אמות אלא י"ג אמה ושליש, היה לו לומר כמו"כ, שגם ברוחב ט"ז, לא היה לרבים לבטל מחיצה של צוה"פ, כיון שצוה"פ חשיב כמחיצה ממש.

ומבואר מדברי התוס', דצוה"פ, שם מחיצה גמורה לו, כמו פסי ביראות, ולכן מובן שלשיטתם הרי"ז מועיל מדאו' גם בר"ה גמורה, (והצורך לדלתות רק מדרבנן), והגם שאין לחי או אפי' לחיים מועיל לחכמים, מ"מ בצוה"פ יועיל, ולכן מוכרח שר"י הסובר דצריך נעילת דלתות, חולק, וס"ל שאין מועיל פסי ביראות בדרך הרבים עוברת בה (ולכן מוצדקת קושיית הגמ' מירושלים אפסי ביראות) (שהגם שירושלים היתה לו פירצה של ט"ז אמות, מ"מ היה לה צוה"פ שזה מסלק חסרון זה).

דבריהם בתי' הב': "ולפי פירוש אחר דפירשתי (ו, א) גבי יתר על כן ניחא": והכוונה כמ"ש התוס' שם בד"ה וכ"ת "ולכך פריך מירושלים אע"ג דרחבה י"ו אמה, כיון דחייבין עליה משום ר"ה, ה"ה ברחבה י"ג, דמדאו' אין חילוק", עכ"ל, ומבאר הצ"צ הכוונה: "ור"ל כשאורך ר"ה מהלכין דרך מבוי כו' דומיא דפסי ביראות, הוי המבוי ר"ה אפי' רק רחבו י"ג אמות ושליש כו' יעו"ש, א"כ לפי"ז בין הפסין היה ר"ה גמורה אע"פ שלא היה אלא י"ג אמות ושליש, ולא י"ו אמות, ועכ"ז לא אתו רומו"מ,

מועיל בר"ה, אלא "דלתות נעולות". אבל כותב שזה רק כשיש ס"ר.

(ד) מביא מהטור והב"י שנראה ממנו שמקיל ומועיל צוה"פ גם בר"ה ממש שרחב ט"ז אמות, וכותב שזה משום הגמ"י דלעיל.

(ה) מביא דברי רבינו הזקן בהגה"ה בסי' שס"ד, שכתב שלמסקנה י"ל שר' יוחנן "סבירא ליה" כחכמים והסיק בצ"ע. (ונדון קצת בזה להלן).

יש להעיר עוד: שנראית ההבנה מרבינו, שאם סוברים כחכמים שאתי רבים ומבטלי מחיצה, ממילא אין צריך לנעילת דלתות בפועל, אבל אם סוברים כר' יוחנן, כיון דס"ל דאתי רבים ומבטלי מחיצה, לכן צריך נעילת דלת בפועל, וכן הוא פשטות ההבנה היוצא מדברי הה"מ בדברי הרמב"ם (פי"ז ה"י) ועוד.

תוכן דברי רבינו הצ"צ באות ב' שם
לדברי התוס' בעירובין כב, א מועיל צוה"פ בר"ה מה"ת (אלא מדרבנן אינו מועיל)

הנה התוס' בעירובין (כב, א) ד"ה והא א"ר יוחנן הקשו: "ואם תאמר שאני ירושלים דהוה רחבה שש עשרה אמות ופסין ליכא אלא י"ג ושליש": והיינו שהקשו, דמה מקשה הגמ' מדברי ר' יוחנן (שירושלים בעי נעילת דלתות), דמזה נראה שאינו סובר כחכמים שפסי ביראות מועילות בר"ה, וא"כ "לא סבירא ליה" כמותם, אולי דברי ר"י רק בר"ה הרחב ט"ז אמות, משא"כ בפסין שאין ביניהן אלא י"ג אמה ושליש (ואע"פ שבקעי בו רבים), אפשר שיודה ר"י לחכמים?

לחלק ולומר שלמרות שאין צוה"פ מועיל בר"ה, מ"מ פסי ביראות מועילים כיון שאין מדובר בפירצה ברוחב י"ו, משא"כ ירושלים שמדובר בפירצה י"ו אמה, ואין יכולים לתרץ שבירושלים היה צוה"פ כמ"ש התוס', ובמילא מבטל פירצת הט"ז, שרק לתוס' הרי"ז מועיל כמו מחיצה ממש, וכנ"ל, משא"כ לדעת הריטב"א, הוא בעיקר שלחכמים, (הגם שאין צוה"פ מועיל בדאו', מ"מ) היה להועיל מחיצה של דלת "הראויות להינעל" שזה מחיצה טובה, דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה כזו, ומה שמקשה מחכמים, משום דלחכמים הרי כמו בפסי ביראות אין הם "נעולות" ופתוחות, ואעפ"כ מועיל, א"כ כ"ש בדלתות היה להועיל.

(ובהמשך מבאר יותר היאך מיושבת קושיית התוס' ד"ה והא אמר ר"י,

שהיאך מקשה מר"י מירושלים שיש לו ט"ז אמה, על פסי ביראות שמדובר בשיש בו י"ג ושליש, וע"פ הנ"ל מתבאר: דמ"מ, כיון שרואים שגם בירושלים שמדובר במחיצה ממש (דלתות שאין ננעלות) ואעפ"כ אתי רבים ומ"מ כזו, כ"ש שיש לרבים לבטל מחיצה של פסי ביראות (הגם שיש להם אמה אכל אמה, מ"מ הדלתות מחיצות גמורה יתר מזה).

וכן לומד רבינו הצ"צ בדעת הרמב"ם, דהגם שמצד אחד פסק כחכמים דר"י וכו"א, וכדלעיל שפסי ביראות מועיל אפי' בר"ה גמורה (כנ"ל בפ"ז הל"ג), ומ"מ מדבריו שם ה"י נראה שאין צוה"פ "מועיל" בר"ה (כמו שאין לחי וקורה בר"ה), ופשטות הלשון "אין מועיל" משמע שהוא מדאורייתא. (יותר מלשון "אין מערבין ר"ה בכך", שגם זה מתפרש בגמ' שהוא מדאורייתא).

ה"ה דלא אתי רומ"מ דצוה"פ אפי' ברוחב י"ו אמות". וממילא מובן מה שהגמ. הקשה מר"י הסובר שבר"ה הרחב הוי ר"ה, הה"נ כשר"ה הזה מתקצר ל"ג ושליש, ולכן מקשה דא"כ "לא סב"ל" כחכמים, כיון שלשיטת חכמים דלא ארומ"מ במחיצת הפסין שהיה רה"ר גמורה, אע"פ שרחבו יג ושליש (מ"מ הר"ה מתקצר), א"כ הה"נ שלפי חכמים לא אתי רומ"מ ב"י אמה במחיצת צוה"פ.

וכן הוכיח רבינו הצ"צ בהמשך דבריו מדברי התוס' שבת (ו, ב) ד"ה יתר ע"כ "דמתני' איכא לפרושי דמערבין בצוה"פ וקסבר ג' מחיצות דאורייתא", והיינו שאם הוא מחיצה דאורייתא, א"כ מועיל גם מה"ת צוה"פ בר"ה. הנקודה: שלדברי התוס' מועיל לחכמים צוה"פ לתקן אפי' בר"ה, שגם בזה אמרינן הכלל ד"לא ארומ"מ".

המשך דברי הצ"צ

צוה"פ לא מהני מדאו' רק פסי ביראות לדעת הריטב"א, וכן לומד בדעת הרמב"ם

בהמשך דבריו מביא רבינו הצ"צ את דברי הריטב"א בעירובין (כב, א ד"ה דרבנן אדרבנן לא קשיא) שכתב "דלרבנן צוה"פ לא חשיב מחיצה כעין פסי ביראות שיש שם שתי אמות עומדות", א"כ לשיטתו: "ל דאע"פ דפסי ביראות מועיל מה"ת לר"ה מדאו' לחכמים דלא ארומ"מ של פסי ביראות, מ"מ "בצוה"פ י"ל דאתי רבים ומבטלי מחיצתא דצוה"פ".

ולדבריו צ"ל שמה שהקשו מר' יוחנן שירושלים היה חייב לולא נעילת דלת, על מה שמועיל פסי ביראות בר"ה לחכמים (דלכאו' קשה דלפי הריטב"א, יש

בבחינת מחיצה שאינה בטילה ע"י הרבים, אלא) שאין כאן עצם יסוד רשות הרבים, לפי שהיא "נחסמת" עליהם!

ובדעת הרמב"ם והריטב"א: נראה ש(אין צורך לדלתות ננעלות בפועל, אלא) הא דמספיק "ראויות להינעל" משום שזה מספיק מחיצה שאינו מתבטלת על ידי הרבים, כיון שהיא מחיצה שלימה וגמורה יותר ממחיצה של "צוה"פ", ואכן הריטב"א פירש (בדף כב, א): "כל שדלתותיה נעולות בלילה נידון כסתימה גמורה ומחיצה שלימה, פתחים גמורים חשיבה סתימה", שלכן אפשר לומר שמועיל גם דלתות ה"ראויות להינעל" שזה נחשב סתימה גמורה יותר ולכן אין רבים מבטלי מחיצה כזו אע"פ שמבטלי מחיצה של צוה"פ.

(עוד מוזכר שם עוד נפק"מ בין הדיעות: באם פירוש "דלתות נעולות" הוא בזה שהם חוסמים הרבים, אפשר שמספיק דלת אחד, כמו שמוכן מדעת ר"י בתוס' שם, וכפי שכותב המג"א (סי' שס"ד סק"ב), משא"כ אם הבנת ענין נעילת דלת הוא מה שמהווה מחיצה גמורה יותר (ואפשר שזה גם ב"ראויות להינעל", וכמ"ש הרמב"ם) נראה שצריך ב' דלתות, וכן הוא אכן שיטת הרמב"ם).

הנה נקודת כל האריכות הזו בדברי רבינו הצ"צ, נראה שבא לבסס בזה שאינו פשוט לגמרי שצוה"פ מועיל מדאו' בר"ה גמורה, ולמרות שמדברי התוס' נראה שמועיל, מ"מ מדברי הריטב"א, וכן לפי המבואר בדעת הרמב"ם, נראה יותר שאינו מועיל מדאו' בר"ה. וזה יהיה נוגע להלן בדברי רבינו באיבעיא לסמוך לכתחילה על תיקון עירובין דצוה"פ בר"ה, כיון שישנו שיטות שבצוה"פ אומרים "ארום"מ".

סיום דברי הצ"צ

בביאור החילוק בין דלתות "הננעלות" בפועל לדלתות "הראויות להינעל"

רבינו הצ"צ מסיים פסקא זו לבאר לשיטת המצריכים דלתות נעולות בפועל, שהוא משום שהם סוברים שהמעלה בדלתות הנעולות בפועל (על "הראויות להינעל"), אינו שהדלתות שרק "ראויות להינעל" אינם מחיצה גמורה, ורק אלו הננעלות בפועל הם מחיצה גמורה, כפי שפירש בס' אבן העוזר במס' עירובין (ו, ב), דלדבריו אין לחלק כ"כ בין דלתות שאין ראויות להינעל ובין צוה"פ, ולכן אינו מועיל לשיטה ההיא רק דלתות נעולות בפועל.

אבל הרמב"ם והריטב"א אכן מחלקים בין "ראויות לינעל" שאכן מועיל מה"ת לדעתם, ובין צוה"פ שלדעתם בזה "אתי רבים ומבטל מחיצה", אלא וודאי שלשיטתם אף "ראויות לינעל" מחיצה גמורה היא, וצוה"פ אינו מחיצה גמורה כ"כ ולכן "ארום"מ".

אלא שהסוברים שצריך דוקא ננעלת בפועל, המעלה בזה, אינו משום שרק זה מחיצה גמורה, שהרי גם "ראויה לנעול" מחיצה גמורה היא, אלא) שמחיצה הננעלת בפועל, עניינו הוא ש"חוסמת העוברים שם", (הה"מ בשם הרשב"א פי"ז ה"י), וכמ"ש בב"י סי' שס"ד (ס"ד וס"ה), וכמו שביאר שם בדברי הרשב"א: "... שאין ר"ה אלא למסור לרבים בכל עת והואיל ויש לה דלת ננעלת בלילה וחוסמת את העוברים שם בלילה אין זה ר"ה", וזוהי הסיבה שלשיטה זו צריך דוקא דלת הננעלת ממש, כיון שלדעתו באמת "אתי רבים ומו"מ" והיינו דרבים מבטלין אפי' מחיצה גמורה (כדעת ר' יוחנן לראשונים המבארים כן), אלא שבדלת ננעלת (אין זה

הדין" .. אלא שכנראה אין זה עצם השיטה, אבל לכל הפחות צד, ואפשר שבזה נסתפק רבינו הזקן, שאפשר שהלכה כהסוברים שאין צוה"פ מועיל לרה"ר גמורה מה"ת, ולכן כתבו בסוגריים, דאולי נסתפק רבינו בזה, שאפשר שיש הסוברים שאין צורת הפתח מועיל לר"ה גמורה מה"ת. ונראה להלן שכן כתב רבינו הצ"צ להדיא להלן שלכן "בעל נפש יחמיר לעצמו" שלא להשתמש עם צוה"פ בר"ה, גם כשאין ס"ר! שאין הוכחה ברורה שמועיל, ואפשר שכולל גם סברא זו.

ועוד כיון שהרמב"ם מצד אחד סובר כחכמים שמועיל צוה"פ בפסי ביראות, ואעפ"כ סובר שאין צוה"פ מועיל אלא בדלתות הראויות לינעל, הרי זה צד חשוב להחמיר בדבר וכפי שיסיים, ונראה שזה המהלך של הדברי הנחמיה בדעת רבינו הזקן בהגהה שבסי. שס"ד, שכתוב שם "ר. יוחנן (משום דלמסקנה..ל דכאן וס"ל דירושלים לא היה לה שם ד.כ"ד דעת הרמב"ם וטור ושו"ע ודוק", וא"כ לדעתו אין צוה"פ מועיל מה"ת בר"ה, ואין יכולים לערב שם מעיקר

דברי הצ"צ בחידושים מס' עירובין (סג, ד מדפי הספר)

בשיטת הריטב"א

ש"בנאה לעצמו", ויכול "לעשות ברחובותיה כמו שירצה", כיון "שאינ מסורות לרבים אין בה דין ר"ה", ואפי' דרים בה רבים, ויש ס"ר, כיון ששייך ליחיד ויכול לשנות ולקלקל כפי שירצה אין לה דין ר"ה כלל. ומוכיח יסוד זה גם מגמ' לעיל (דף כב, ב) שיהושע "אוהב ישראל" היה שכל היכא שלא היה "ניחא תשמישתיה", "מסרה ליחיד" ורואים מזה: שאע"פ שיש בו רוחב של ט"ז אמות ורבים עוברים בתוכה, ודרך כבושה להם, אין חייבין בה משום ר"ה (ואין מה ש"לא ניחא תשמישתיה" גרידא מועיל שלא להחשיבו ר"ה, אלא משום שמסרו ליחיד).

שר"ה שרבים בוקעים בה, ורחבה מזו אמות, אך אינה מסורה לרבים, ושייכת ליחיד אין לו דין ר"ה

עכשיו נבוא לדברי רבינו הצ"צ בחידושו למס' עירובין בפ"ה מ"ז: מתחיל בהבאת ג' פירושים בכוננת המשנה "עיר של יחיד ונעשית של רבים":

שיטה א': שאין נכנסים בו ששים רבוא "תדיר" אפי' רחב ט"ז אמות (רש"י נט, א, ו, א, תוס' שם ד"ה כיצד, בה"ג, הג"א שם סי' ח', תוס' שבת ו, ב ד"ה כאן).

שיטה ב': ר"ת החולק על רש"י שא"צ לס"ר, וכ"ד הריטב"א שם שכן דעת רוב הגאונים, וכ"כ הריב"ש בתשובה סי' ת"ה, ופי' ש"עיר של יחיד" שאין בו ט"ז אמות.

שיטה הג': הריטב"א הקשה הן אפרש"י, והן על פי הר"ת, ופי' שאע"פ שיש בעיר סרטיאות ופלטאות ונכנסין בו ס"ר, מ"מ כל ש"עיקרה ותחילתה" של יחיד

ומציין רבינו הצ"צ: שהתוס' (בדף כב, ב ד"ה יהושע), אין סוברים כן, שכתבו: "דוקא שבילי בית גלגול דלא ניחא תשמישתיה כלל, כדמפרש רבי ינאי, שאין העבד יכול לרוץ, אבל מבוי מפולש לבורות, וחצר שרבים נכנסים בו ויוצאים בו, הוי ר"ה לר"י, אע"ג דהוי של יחיד, הואיל וניחא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים, הוי ר"ה לר"י ע"י בקיעת רבים". ונמצא שהתוס'

(א) דלר' יהודה, בחצר שנכנסים מזו ויוצאים מזו, ומפרש"י שיש בה פרצה של י', "אתי רומו"מ", ורבי יוחנן ס"ל כריה"ו.

(ב) לר' יוחנן שאמר שאם ירושלים לא היה דלתותיה ננעלות חייב חטאת, נמצא שסובר "דאתי רבים ומבטל מחיצה" גם בצוה"פ, ולכן מצריך "דלתותיה ננעלות".

(ג) יש מקום לומר שגם לרבנן, "לא אתי רומו"מ" דוקא כשאין פרצה עשר במחיצה, שאז הוי "מחיצה גמורה", משא"כ כשיש פרצה עשר, אולי מודו דאתי רמו"מ¹², או אפשר לומר שבפירצה יותר מי', אע"פ שאינו רה"י (כיון שאינו "מחיצה גמורה"), מ"מ אינו רה"ר, רק כרמלית, וכוונתו לכאו. שמתו יאמרו חכמים "לא ארומ"מ, אפשר שזה דוקא כשאין גם פירצה י"ו, אבל כשיש פירצה י"ו שאני.

כשאין לפרצה ט"ז אמות, אבל כשיש ט"ז אמות גם חכמים מודים ד"אתי רומו"מ", וכפי שרצו התוס' (כב, א ד"ה והא אמר ר"י) בקושייתם לחלק כן (עיין לעיל), דרק בפסי ביראות שאין ביניהם יותר מי"ג ושליש "לא אתי רומו"מ" משא"כ בט"ז, "אתי רבים ומ"מ".

ומדבריהם בתירוצם שפירשו כוונת הגמ', שירושלים היה לה צוה"פ נמצא: שבאמת גם בצורת הפתח, וגם כשיש יותר מט"ז, "לא אתי רומ"מ", וגם לדעת רי[צ]ב"א בדף יא, א, דלא מהני צוה"פ מד'

חולקים על הריטב"א בזה, וסוברים שכשר"ה יש לה תנאי ר"ה, יש לה דיני ר"ה, אע"פ שהיא של יחיד.

רבינו הצ"צ שקו"ט שם להוכיח כדעת התוס' מהא דפסקינן בחצר שנפרצה לר"ה, דלר"א הוי ר"ה, ולחכמים הוי הדין כן כשנפרצו ב' מחיצות, למרות שהוא "קנין יחיד" וא"כ כ"ש "עיר של יחיד" יש לה דיני רה"ר, אך מקשה שם ממשנה ספ"ו טהרות, ומביא שרבינו הזקן סובר כן אפי' כשמפולש לר"ה בשני ראשיהן, ומיישב לחלק בין כשאינו רחב ט"ז אמות ובין כשהוא רחב ט"ז אמות, שכשנפרצו מב' ראשיהן או ביתר מי', ובפרט אם נפרצה ט"ז אמות, בזה יהיה רה"ר גם לרבנן.

אבל מביא מדברי הריטב"א שכותב שם "שכל שאין הדרך מסור לרבים, אפי' היא מסילה גמורה, אין לה דין ר"ה", ורבינו מסביר עוד שם שכוונתו להוכיח ממשנה ספ"ו טהרות לדעתו ביסוד זה.

בענין לא אתי רבים ומבטלי מחיצות¹¹

ענין לא ארומ"מ בפירצה במחיצות, וצוה"פ, ובדעת אדמה"ז

רבינו מביא בתחילה את דברי הגמ' (עירובין כב, ב), ומביא כמה נקודות:

¹¹ ויש לעיין מהו הקשר באריכות הדברים, בין נקודה הא' של דברי הצ"צ, בהבאת השיטות ב"עיר של יחיד" ובין המובא בחלק הזה, לבאר שאנו פוסקים ד"לא אתי רבים ומבטלי מחיצה" של צורת הפתח לשיטת החכמים, ובפשטות נראה, שזה מענין לענין באותו ענין: בתחילה דן בעיר ששייך ליחיד, ודן מגמ' עירובין ומשנה טהרות ב"חצר" של יחיד שנפרצה, ורוצה לחלק בין מידת הפירצה, (יותר מי', ט"ז אמה) ומענין לענין דן בפירצה ט"ז אמה שהוא סברא להחמיר גם לחכמים, והאם מועיל בזה צוה"פ. וצ"ע עוד בזה.

¹² לכוונה הכוונה באם נוקטים כר"מ שפסי ביראות לא יהיה יותר מי' אמות.

לעיל שכתב רבינו הצ"צ בזה לעיל, דצ"ע מה שכתב "דלמסקנה י"ל כאן וסב"ל"¹³, דנמצא שביסס דברי רבינו הזקן בסוגריים שמועיל צוה"פ בר"ה גמורה שהוא כשיטת התוס' בזה.

בהמשך מקשה רבינו: היאך אומר ר' יוחנן דירושלים אין מועיל דלתות שאין ננעלות והאם גרע מצוה"פ ש(לדברי התוס') מועיל גם בפירצה טז, ומיישב: שאכן לר' יוחנן הסובר כריה"ו שארומ"מ אין מועיל צוה"פ בטז אמות, אלא לחכמים שאכן לא אתי רומ"מ בפסי ביראות (יג ושליש) בר"ה עוברת, וא"צ דלתות, הרי אף בטז אמות (בזה נראה שפירצה כזו גם חכמים מודים ד"ארומ"מ), ומ"מ מועיל בזה צוה"פ, ובמיוחד לתי' הב' בתוס', דגם בפסי ביראות (המדובר בפירה י"ג ושליש), מדובר כשאורך

רוחות, מ"מ מהני מב' רוחות, מדאו', ואפי' בט"ז אמות, (ובמיוחד באם דרך ר"ה מהלך ביניהם בפסי ביראות, ואעפ"כ אינו מבטל המחיצות, הה"נ ברוחב טז), והיינו שלכל הפחות בתי' זה מבואר להדיא דצוה"פ מועיל אף בטז אמה, ובר"ה גמורה.

ומסיק שם "כן נ"ל לבאר ד' אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' שס"ד ס"ד אף לדין הדין כן". והיינו שדברי רבינו בסי' שס"ד ס"ד שכתב להדיא שצוה"פ מועיל אפי' בר"ה גמורה, הוי הדין כתי' הזה של התוס'. בהא שכתב (בסוגריים) שמה"ת מועיל צוה"פ מד' רוחות אפי' בר"ה גמורה! והיינו משום שפסק חכמים ודלא כר"י ור' יוחנן (וראה

¹³ וצ"ע למה נתכוון הצ"ע הזה, והנה לכאו' הדברים מתבארים לפי מה שכתב ג"כ בשו"ת דברי נחמיה (סי' כג) מעי"ז, שכתב שמדברי רבינו הזקן "במראה מקום שבסימן ס"ד ס"ד בהגהה דלמסקנה י"ל דכאן וסב"ל" יוצא שרבינו הזקן סובר שאין "יוצא מתורת ר"ה להיות רה"י מחמת היקף מחיצות בלבד... בעינן דלתותיו נעולות בלילה...כר"י דאז דומה לדגלי מדבר כדפרש"י עירובין קא", ובהמשך שם כותב: "פסי ביראות בר"ה דהוי רה"י, אולי מפני שאין ביניהם י"ו אמות יצאו מתורת ר"ה...לכן אהני מחיצות להיות רה"י". וא"כ לפי הבנתו פירוש הגמ' שאין כאן "שם ד' מחיצות" ענינו שהיה שיעור י"ו אמה באמצע, ולכן אין כאן שם ד' מחיצות, ור' יוחנן היה מודה בפסי ביראות וסב"ל" דמועיל משום שאין י"ו אמות, ואז המחיצות בכחן לעשותן רה"י. ונמצא לפי הבנה זו שגם חכמים מודים שאין מועיל צוה"פ ומחיצות כשיש שיעור י"ו אמות באמצע. (עוד כתב שם הדברי נחמיה שלדעתו מ"ש בסוגריים בסי' שס"ד ס"ד שצוה"פ מה"ת בר"ה גמורה אינו מדברי רבינו הזקן). וא"כ אולי גם לפי" הנה נתכוון רבינו הצ"צ בכתבו שהגהה זו צ"ע. ולכאו' צ"ע פ"י זה, שהרי בפשטות כוונת תי' הגמ' הוא שיש "שם ד' מחיצות" בפסי ביראות משום שהדיומדין הן אמה לכל רוח, אבל לא מרומז בזה שמדובר כשאין י"ו אמה באמצע, ושמשום הכי יש ד' מחיצות, ועוד: הרי באמת התוס' עירובין (כב, א ד"ה והא (שרבינו יבארו בהמשך מיד)) אכן מקשה על הקושייא של הגמ' מירושלים (שרבים מ"מ) לפסי ביראות שלחכמים "לא מבטל מחיצות", דמה ההו"א, הרי ירושלים מדובר שרחב י"ו אמה, ובפסי ביראות מדובר שאינו רחב י"ו אמה אלא י"ג אמה ושליש, ולפי פ"י הנ"ל בדברי נחמיה, הרי למסקנת הגמ' זה תי' הגמ', ועוד הרי כפי שיבאר רבינו בהמשך, הרי לתי' הב' של התוס' שם, הרי מוכרח שגם בפסי ביראות מדובר בר"ה (שאורך המשך הר"ה הוא י"ו אמה אלא שמתקצר באמצע), ואעפ"כ מועיל שם "שם ד' מחיצות". וא"כ צ"ע כוונתו בזה.

ואולי כוונתו בזה ע"ד מה שנרמז גם כאן ולעיל: שיש מהלך שר' יוחנן מודה דבשם ד' מחיצות "לא ארומ"מ" אבל ירושלים אין לה שם ד' מחיצות, ולפי המהלך ההוא אפשר להסיק כהרמב"ם שלדעתו אין צוה"פ מועיל, וצריך דוקא "דלתות ננעלות" בירושלים שפוסקים כשניהם. ואולי בזה גופא נסתפק רבינו הזקן שכתב שצוה"פ מועיל בר"ה גמורה בסוגריים, שאולי הפירוש המסקנת הסוגייית הוא כמבואר בהגה"ה בסי' שס"ד, שלפי זה יצא שאין צוה"פ מועיל בר"ה גמורה מה"ת, ובמילא לפי"ז אין הסבר למה מקילין בתיקון עירוב בעירות גדולות. אבל כנראה רבינו הצ"צ סובר שעיקר הפירוש של רבינו הזקן הוא כפי שכתוב בסוגריים שאכן צוה"פ מועיל בר"ה גמורה. אבל לכל הפחות דעת הרמב"ם לכאו' נכלל עוד בהצורך שיר"ש יחמיר כיון שאין הוכחה ברורה שאכן צוה"פ מועיל לסלק החסרון של "אתי רומ"מ". וראה בסוף דברינו להלן בביאור ענין זה.

שם ג"כ על העירוב, והיאך יועיל תיקון העירוב למקומות אלו.

המשך דברי רבינו הצ"צ: "ועל"ק סד"ה בגמ' פ"ק דשבת. דהפלטיא הוה רה"ר אע"פ שאין פילושיו מכוונין זכנ"ז", ולכאור' כוונתו על הפיסקא שנביא אח"כ ממס' שבת, ששם הוסיף עוד סברא להחמיר, דלענין פלטיא, הרי"ז רה"ר למרות שאין פילושיו מכוונים זכנ"ז, שאין תנאי זה, אלא כשב' הראשים של המבוי מפולש לר"ה "דרך מעבר", לשאר דרכים שבעיר, שלכן כשאין הם מכוונים, אי"ז זה דרך מעליא כמו "דגלי מדבר", משא"כ כשראש א' מפולש לר"ה של פלטיא, והוא "רחוב של שווקים" (רש"י עירובין ז, א), אין חסרון בזה שמצד השני של הפלטיא, המשך של רחוב זה, "אינו מכוון", כיון שאנו מייחסים לרחוב זה הנמשך מן הפלטיא, כפתוח ומפולש להפלטיא עצמו, שהיא ר"ה בעצמותה", והמשך כמו שכתוב ולסיים: "שאף אם לא היה מפולש ומכוון להסרטיא שמצד ב. של הפלטיא, וכלפי אותה הסרטיא, היתה עהקומה, ומ"מ כיון שפותחה ומפולש לפלטיא שונה, וחשיב שפיר ר"ה".

המשך דברי רבינו הצ"צ: "ודוחק לומר דסומכין ע"ד הפוסקים דרה"ר בעינן דוקא ס"ר בוקעין בו, דהא גדולי הפוסקים¹⁵ חולקים ע"ז, ואיך סמכין ע"ז באיסור דאורייתא, דהא אר"י כשאין דלתותיה נעולות חייבין עליה משום רה"ר": כאן מצהיר ש"דוחק" ליישב קושיא זו, ע"י "דסומכין" בשיטת רש"י ודעימיה הסוברים דר"ה צריך ס"ר, שהרי יש חולקים ע"ז, והם "מגדולי

ר"ה מתקצר, שהוא ר"ה ממש, ואעפ"כ מועיל פסי ביראות וא"כ יועיל גם צוה"פ לדעת רבינו הזקן כסי' שס"ד.

עפ"י הנ"ל יש לתרין היאך נוהגין לסמוך על העירוב גם כשיש רוחב ט"ז אמות וצוה"פ, ומנמק ג' נימוקים ש"יר"ש יחמיר לעצמו", ובדעת אדה"ז

כאן יש לצטט לשונו של רבינו הצ"צ: "ועפ"ז נ' לתרין מה שמתקנין עירוב ע"י צוה"פ ולפעמים רוחב המבואות י"ו אמות, ואיך מערבין ר"ה בכך", שהיא השאלה הכללית שהבאנו מהאחרונים, היאך פוסקים לתקן עירוב ע"י צוה"פ גם בר"ה ממש, "ואם משום שאין השערים מכוונים זכנ"ז, מ"מ מצוי שראש א' מפולש לסרטיא, וראש הב' מפולש להרחוב¹⁴ שהוא פלטיא": רבינו מעלה הסברא, שהבאנו לעיל, שיש רוצים להקל מחמת, שכיון שאין השערים מכוונים זה כנגד זה אין זה ר"ה, (וראה להלן באריכות יתירה בדברי רבינו הצ"צ במס' שבת (לג, ג - לד, א) שדן גם בסברא זו, וכנראה מעלה כמה צדדים שאין מקבלים קולא זו, וא' מהם הוא הנימוק שמביא גם כאן).

רבינו דוחה סברא זו: שישנם ציורים שאכן היא מפולש ומכוון מצד א' לפלטיא, ומצד ב' גם לר"ה של סרטיא, וא"כ היא מפולש ומכוון משער לשער, ומ"מ סומכין

¹⁴ וכפי שיבאר בהמשך הדברים שלשון "רחוב" (לפעמים) אינו "רחוב" סתם, אלא "רחוב" שהוא מקום שמתקבצין שם (או "סרטיא גדולה" מלשון רש"י סנהדרין קיא, ב).

¹⁵ צריכים להדגיש שמה שכתב כאן רבינו הצ"צ שיש להחמיר, אינו משום שמספר הסוברים שא"צ ס"ר הוא יותר גדול ממספר הסוברים שצריך ס"ר (כפי שיש שטעו והטעו), אלא משום ש"גדולי הפוסקים" סוברים שא"צ לס"ר, זה גופא מספיק להצריך שיר"ש יחמיר ע"ע.

בסוגריים בדברי רבינו הזקן בסי' שס"ד ס"ד, דמה"ת צוה"פ מועיל אפי' לר"ה דאורייתא, ומה שכתבו רבינו בסוגריים ולא להדיא, היינו שאולי נסתפק בדבר, יש לבאר הספק לפי המשך דברי רבינו, וכמשי"ת).

ובמילא: "וכיון דלא אתי רומ"מ, י"ל מדאו' אפי' בצוה"פ מערבין ברה"ר. ומה שצריכין דלתות ראויות להינעל זהו מדרבנן": כיון שבפסי ביראות, פוסקים דמה"ת לא ארומ"מ, י"ל דכמו"כ הוא לענין צוה"פ, ואפי' דלתות שאין ראויות להינעל, וכל מה שאין מועיל צוה"פ הוא רק מדרבנן גרידא, (והיינו שמדרבנן נוקטים ד"אתי רומ"מ"), ולכן:

"וכיון שזהו רק מדרבנן, סמכי' בדרבנן"¹⁷ ע"ד הפוסקים האומרים דרה"ר בעינן ס"ר בוקעין בו, ועכשיו ליכא רה"ר ולכן סגי בצוה"פ": כיון שבפועל אין מדובר אודות איסור דאורייתא (דמדאו' לא אתי רומ"מ), לכן יש לומר בזה כבכל ספיקא דרבנן, שיכולים להקל במחלוקת אחרת, ולכן,

הפוסקים", וכיון שמדובר באיסור דאורייתא, הול"ל ספק דאורייתא לחומרא, שהרי לשיטת ר"י חייבין בהוצאה לר"ה, גם כשיש לה דלתות באם אינם נעולות, א"כ בוודאי חייב לשיטתו בצוה"פ כנ"ל, והיאך מקילים בספק כזה לסמוך אדעת המקילים, ולמרות שרבינו הזקן כתב בסי' שמה סי"א ו'ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו ר"ה גמורה", הא גופא קשיא, למה באמת נתפשט המנהג לסמוך על שיטה זו, שהרי החולקים הם מגדולי הפוסקים, ומדובר בספק דאורייתא.

המשך דברי רבינו: "ע"כ צ"ל דסומכים ע"ד מאן¹⁶ דפסק כרבנן ולא כריה"ו וכמ"ש הגמיי"י פי"ו שכן משמע בגמ' פ"ק דשבת (ד"ו) דאומר למעוטי למעוטי דר"י":

לכן מבהיר רבינו כאן, שהטעם האמיתי הוא משום שבעצם פוסקים כשיטת חכמים נגד ריה"ו במה שסוברים ד"לא אתי רבים רומ"מ", וכמו שכתב רבינו הצ"צ לעיל (סג, ג) שמשום שהגמיי"י הוכיח מגמ' שבת שסתמא דברייתא דלא כריה"ו, לכן מובן, שזה עיקר השיטה מה"ת, (וזה מתאים עם המבואר

¹⁶ ויש לציין כאן מדבריו בשו"ת או"ח (סי' מא אות ו), וז"ל: "...ופסק הרמב"ם בהל' שבת פי"ז דין ל"ג כחכמים דלא מבטלי, וכן פסק עוד פרק הנ"ל דין יו"ד, וכתב הה"מ שכן עיקר. ודעת הרי"ף והרא"ש פ"ק (ו, ב) לפסוק כר"י דסב"ל כר"י דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, וכן פסק ריא"ז בשלטי גיבורים שם, והרב ב"י סי' שס"ד סב"ל כרי"ף והרא"ש, והד"מ כתב שם סק"א שהעיקר כהרמב"ם שכן דעת המגיד והטור. וגם להרב ב"י הרי י"א דבקיעת רבים דר"ה היינו ס"ר. ואף שרבו החולקין ע"ז, מ"מ הרי כתב הריטב"א פרק עושה פסין שם, שגם ר"י לא אמר אלא בירושלים וכיוצא בה דבקעי בהם תמיד להדיא, והדרך סלולה שם לרבים להשתמש לעבור שם תמיד, אבל במבואות המפולשין לר"ה שאין בקיעתן תדירה וסלולה להדיא, אע"פ שבוקעין בה לא מבטלין מחיצתא עכ"ל".

¹⁷ ולכאור' צ"ע לפי"ז במ"ש רבינו בשו"ת או"ח (סי' מ"א אות ו'): "...והנהגה בפרק עושין פסין (דף כ"ב ע"א) נחלקו חכמים ורבי יהודה אם אתו רבים ומבטלי מחיצתא. ופסק הרמב"ם פי"ז דין ל"ג כחכמים דלא מבטלי וכ"פ עוד פרק הנ"ל דין יו"ד וכ' המגיד שם שכן עיקר. ודעת הרי"ף והרא"ש פ"ק (ד"ו ע"ב) לפסוק כר' יוחנן דס"ל כר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וכ"פ ריא"ז בש"ג שם והרב"י סי' שס"ד ס"ל כרי"ף והרא"ש. והד"מ שם סק"א כתב שהעיקר כהרמב"ם שכ"ד המגיד והטור. וגם להרב"י הרי י"א דבקיעת רבים דרה"ר היינו ששים רבוא, ע"כ, דלכאור' כיון שלהב"י עיקר ההלכה "אתו רומ"מ", א"כ לפי דברי רבינו, לא היה לו לסמוך ולהכריע אשיטה דצריך ס"ר, כיון שגדולי הראשונים חולקים בזה, וא"כ היאך סובר הב"י בהצורך של ס"ר לענין בקיעת רבים, והרי לקביעת אדמה"ז בסי' שס"ג סמ"ב: "...ולאהאומרים שאין קביעת רבים חשובה לעשות ר"ה א"כ הם ס"ר... אף כאן אין מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים) א"כ בוקעים בו ס"ר", שהרי כל מה שיש צורך של ס"ר לבטל שם מחיצה נלמד מזה שיש צורך לס"ר לעשותו ר"ה?

הרי"ף מעיקר הדין, מ"מ, יש ליר"ש להחמיר כשיטתו).

"ותו דאף לרבנן ד"לא אתי רומ"מ" זהו כשיש דלתות ואין ראייה גמורה שגם בצוה"פ אמרי' כן מדאורייתא": עוד מנמק רבינו, לכאן מיוסד במה שכתב לעיל בחידושו לעירובין (סב, ג, סג, ב) שיש ראשונים הסוברים שאף שחכמים סוברים בפסי ביראות ש"לא אתי רומ"מ"מ, בנוגע לצוה"פ "אתי רומ"מ", ובמילא לא יועיל צוה"פ מה"ת, ואין הוכחה גמורה מהש"ס לשיטת התוס' הסוברים שגם בצוה"פ "לא אתי רומ"מ", ועוד שא' מהראשונים הוא הרמב"ם, ואפשר מאוד שרבינו הזקן לכל הפחות נסתפק דילמא השו"ע כדעתו ובמילא לא יועיל צוה"פ בר"ה גמורה מה"ת, (ובמילא אין לסמוך אשיטה שר"ה בעי ס"ר, כיון שיש החולקים, ואין לסמוך אשיטה בדאו'), לכל הפחות לירא שמים.

(ויש להדגיש כנ"ל: אולי גם בשביל זה כתב רבינו הזקן בסוגריים בסי' שס"ד ס"ד אודות מה שמה"ת מועיל צוה"פ אפי' על ר"ה גמורה, כי אפשר שנסתפק בזה קצת. ואין להקשות ע"ז שגם לענין מה ש"היר"ש יחמיר לעצמו" כתב בסוגריים בסי' שמ"ה ס"א, כיון שלפועל הצ"צ מבאר בבירור שיש לקבל ה"יר"ש יחמיר" וכנ"ל שנוקט כ"ז בשיטת רבינו הזקן, וא' הנימוקים הוא מחמת שאין "הוכחה גמורה" שצוה"פ מועיל כ"כ, כדי שלא נאמר אתי רומ"מ. ולכן למרות שרבינו הצ"צ אכן מסיק שזה טעם שמנהג העולם לסמוך ע"ז. אבל יר"ש יחמיר על עצמו).

"ועוד דגם בדרכנן באיסור שבת יש לחוש לגדולי הפוסקים דלא בעינן לתנאי דרה"ר שיהיו ס"ר בוקעין בו": עוד נימוק

לענין המחלוקת באם צריך ס"ר, כיון שמדובר באיסור דרבנן יכולים לסמוך אשיטה ש"עכשיו" דאין ר"ה דאו' כיון שאין ס"ר, ולכן סגי בצוה"פ.

ויש להבהיר, דלפי היוצא מדברי רבינו אלה (וכן מדברי הביאור הלכה דלעיל), נמצא דהא שמקילין וסומכין אשיטה שצריך ס"ר, הוא דוקא במקום שישנו צוה"פ, (מה שאין נראה כן לפי השקפה ראשונה). שמעיקר הדין מה"ת יש לסמוך עליו, כשיטת חכמים, אלא שחכמים אסרו לסמוך ע"ז בר"ה, ולאיסור דרבנן זה, מצרפים השיטה שצריך ס"ר, אבל לולא הצוה"פ אין לסמוך על השיטה דצריך ס"ר, משום שיש בזה ספק דאורייתא (וכצ"ל לפי הביאור הלכה שכתב בדומה למהלך הזה).

"ומ"מ כל יר"ש יחמיר לעצמו במקום שי"ל שהוא ר"ה אף דליכא ס"ר בוקעין בו": למרות שמעיקר הדין יכולים לסמוך על שיטה זו כנ"ל, מ"מ, כשכל הסמך הוא רק על שיטה זו, דהיינו דלולא תנאי זה, אין חסר משאר תנאי ר"ה לכו"ע, יש ליר"ש להחמיר לעצמו, כמ"ש רבינו הזקן בסי' שמ"ה ס"א בסוגריים, וכן נוקט רבינו הצ"צ בוודאות, (ואין נראה כלל שחולק על רבינו הזקן, כשבכל פסקא הזו, מבאר ומיישב שיטת רבינו הזקן, ובענין זה עצמו שכותב ש"לדידן" מועיל צוה"פ אפי' בר"ה גמורה).

ומסביר הטעם לחומרא: "חדא דהא האלפס פסק דבעינן דלתות ננעלות, וזה כריה"ו ור' יוחנן": היינו שהגם שאנו פוסקים עיקר ההלכה ד"לא אתי רומ"מ", מ"מ כיון שהרי"ף פוסק כריה"ו שאכן "אתי רמו"מ" וצריך דלתות ננעלות, לכן יש להחמיר כמותו. (נימוק זה יש ללמד על מקומות אחרים, שגם כשאין פוסקים כשיטת

ונמצא: שרבינו הצ"צ מבאר להדיא שכן הוא גם בנוגע לענין עירוב, והגם שבכללות הענין דעירוב יש בזה ענין של מצוה, וכן"ל מדברי הרא"ש והח"ס, מ"מ ברור שאין זה מחייב שינהוג כן במקום שיש שיטה המחמירה, ואפי' שמדובר באיסור דרבנן, כיון שכל ענין ה"תיקון" הוא כשמתקן האיסור, ולא כשעדיין ישנו חשש איסור, ועוד שהחשש איסור בא על ידינו, ואדרבה: ה"יר"ש יחמיר לעצמו"¹⁸.

אין לטעות מדברי רבינו שאכן סובר בדעת עצמו שלכל הפחות יר"ש יחמיר לעצמו

מחודש, שגם באיסור דרבנן, (למרות שבכל התורה אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, מ"מ) בנוגע לאיסור שבת, יש לחוש לשיטה המחמירה של גדולי הפוסקים, ובעניננו, השיטה הסוברת שא"צ שיהא ס"ר כדי שייחשב לר"ה.

נימוק זה מחודש, שגם אם שיטה המחמירה לא היה שייטת הרי"ף וכיוצא, יש ליר"ש להחמיר בכגון זה דאיסור שבת, (גם בנימוק זה דומה דברי הביאור הלכה לדברי רבינו הצ"צ, שכתב שמשום שיש "גרירה דחטאת" יש להחמיר).

¹⁸הנה נחוץ מאוד להבהיר נקודה זו: (א) שרבינו הצ"צ פסק כן, וביאר והבהיר יסוד הזה, (ב) ושזה בהתאם לדברי רבינו הזקן, ובמילא למד דין זה בדעת אדמו"ר הזקן עצמו. ולמרות שהקצות השולחן הגיה בספרו קונטרס השולחן: (א) לאחרי שבירר ותיקן מקום וסדר ההלכה בסי"א סי' שמ"ה במיקום של "יר"ש יחמיר לעצמו" שיהיה כתוב קודם (שכן דעת גדולי הראשונים וטעמים ונימוקים שלא נזכר ס"ר בגמרא), במקום שהיה כתוב לאחרי הסוגריים, וגם לא היה כתוב "נזכר ס"ר", (ב) ונתקשה לפי השינוי שלו, למה לא צויין מראה מקום על יר"ש יחמיר לעצמו, (ג) כתב ש"אפשר" שמאמר המוסגר שהיר"ש יחמיר אינו מדברי רבינו אלא ציון מיוחד שהוסיפו אח"כ המאמר והציון, והוא הוספת המהרי"ל (ד) "ע"פ מה שראה בבית רבינו שמחמירים בזה", (ה) ומסיק: "ולא באנו כאן להקל ליר"ש ברה"ש שלנו אלא לברר הגירסא בשו"ע רבינו ז"ל". באמת קשה מאוד ליקח דברים שכתבם בתורת "אפשר" ואמנם הן השערות בעלמא, וגם הסיק שבפועל לא בא להקל בפועל, נגד פשוטות דברי הצ"צ הבאים לבאר דעת אדמוה"ו, ולומר שהצ"צ ביאר ונימק ה"יר"ש יחמיר לעצמו" בתורת עצמו בניגוד לדעתו בדעת רבינו, אתמהא, בנוסף על שהערות הקצה"ש, אפי' נאמר שיש בהם קושי, אין בזה הכרח כלל למסקנתו, ובמיוחד לומר שהוסיפו על פי "מה שראו שהחמירו בבית רבינו", שקשה מאוד ששינוי הכתוב להדיא בשו"ע מחמת מה שראו בביתו, והרי לכאור' כמה וכמה דברים אפשר שראו בביתו שאינו ממש בהתאם להפסק של השו"ע (וכידוע שיש פסקים בסידור שלא כהשו"ע) ואעפ"כ לא הוסיפו להגיה בשו"ע, ואדרבה, אם באמת ראו "בבית רבינו שהחמיר" הרי בפשוטותו בא לחזק מה שהוא ההלכה בשו"ע, לולא אם יש נימוק להדיא שמקורו אינו מהשו"ע, ועוד, למרות על עצם קושייתו יש מקום להניח כפי שנדפס בתחילה, ושהציון בא לצייין שאכן דעת הסוברים שצרים ס"ר, למרות שצויין להם מקורם ושאכן כן הוא "דעת גדולי הראשונים" ושלכן נוגע שיכולים לסמוך עליהם ולא למחות על המקילין, מ"מ סברא זו לא הוזכרה בגמ' שלכן נחלקו "גדולי הפוסקים" אחרים (כלשון הצ"צ) ולכן הוא הקדמה שה"יר"ש יחמיר לעצמו".

ובאמת גם בדפו"ר שיש בידנו הובאו הדברים בסוגריים, ומ"ש שאפשר שהוא הוספת מהרי"ל, הרי גם אם הוא מדברי מהרי"ל, יש לנו לנקוט ולפסוק בדבריו.

ועוד יש לציין, שמהלך דברי אדה"ז הם כשיטת הסוברים דיש דין רה"ר, וגם לולא דבריו בסוגריים, מבואר בדברי אדה"ז (סי"א) שעיקר שיטתו הוא כשיטת רוב הראשונים דיש דין רה"ר.

וכמו"כ בנוגע להערת הקצה"ש: שבקו"א סי' רנ"ב כתב רבינו הזקן הלשון שה"יר"ש יחמיר לעצמו אם ירצה", ולא כתב "שיש ליר"ש להחמיר", אין לכאור' בכח דיוק זה (אף שהוא דיוק חשוב) לסתור פשוטות הכתוב בפירושו, כפי שמבארו הצ"צ להדיא בהתאם עם דעת רבינו הזקן ש"כל יר"ש יחמיר לעצמו" שהוא עיקר ומקום ומקור הלכה זו, ונצטרך ליישב הערה זו ובענין זו בכמה אופנים, ובודאי שאין בכח הערה הקודמת של קצה"ש כדי לסתור הגירסא הנפוצה, והפירושו הפשוט שזה נכתב על ידי רבינו, והגם שאפשר שגם בזה מתחילה נסתפק (כפי המהרי"ל אחי רבינו הזקן, בכוונת הסוגריים), מ"מ בפשוטות מסקנתו היא המקובלת, וכפי שהצ"צ ביאר וביסס וייסד היאך הדברים מתאימים עם הסוגיות והפוסקים והסברות, וכפי שגם ייסד וביסס והחזיק בכוונת רבינו בסוגריים בסי' שס"ד ס"ד שפסק שצוה"פ

אלא כל המשמעות כאן היא שבא לפרש שאין מקום לומר שזהו היישוב על התמיהה, כיון שעדיין התמיהה במקומה עומדת במקום פלטיא, אבל לאחר שביאר שאין זה יסוד היישוב, אין הכרח שיסבור שבמקום כזה אין על היר"ש להחמיר, שהרי לפי הנראה מהמשך דבריו, הרי בפסקא במס' שבת הביא עוד פירוש בכוונת רש"י ב"אינם מכוונים", שאין הכוונה שהיא עקומה, אלא כמו שפי' הג"ר שבתי נאווי (שהובא בשו"ת מים רבים) דכוונתו לאפוקי שלא יצא לאמצע מבווי אחר, והביא שם הדוגמא מהעיר ליובאוויטש, בענין שאין לנקוט סברא זו להקל בעלמא, יעו"ש.

וכן הביא עוד בספר מילואים לעירובין (ו, ב) בקיצור את פי' הג"ר שבתי הנ"ל שאפי' אם מתעקם מפולש מיקרי, אלא שבפסקא דמס' שבת, הביא רבינו דברי הרב שבתי לבסס מה שבליובאוויטש חשש שגם זה ר"ה, שזה עירו והוא בעל הבית שם.

(אלא שבנוסף על דברי הרב שבתי, הביא רבינו הצ"צ עוד נימוק לחשוש בצירור כמו בעיר ליובאוויטש, והוא מה שהוא מפולש לפלטיא, כנ"ל וכדלהלן, אבל פשיטא שמה שהביא את דברי הרב שבתי, הוא לחשוש לדבריו, אלא שכוונת הדברים שאפי' לולא סברת הרב שבתי, ואפי' היינו נוקטים כוונת רש"י ודברי הב"י והמג"א בדברי רש"י,

כשאין המבואות "מכוונות" ועקומות, אלא בפסקא זו דוחה אותו, ומכריח שגם אלו שהיו טוענים כך, לא היה בזה מוסבר היאך מקילין בצירורים אלו, אבל דעת עצמו מבאר במס' שבת כדלהלן שיש ביאור אחר בכוונת רש"י ב"אינם מכוונים" שלפי"ז גם כשהרה"ר עקומה, עדיין שם ר"ה עליו.

עוד נזכיר כאן (ונחזור בזה אח"כ): שאין לטעות מדברי רבינו, שכשהקשה על מה סומכים העולם על העירוב, משום ש"אין השערים מכוונים", שהכוונה בזה היה שבאם באמת אין מכוונים, אכן סובר רבינו עצמו שאין מקום ל"יר"ש להחמיר ע"ע", אין משמעות של דבריו כן, שהרי לדעת עצמו, יש להוכיח יותר ממה שכתב להדיא כשדן ענין זה להדיא, והוא מה שיתבאר להדיא בפסקא דידן דוקא, וכן הובא דבריו בקיצור בספר מילואים וחידושים למס' עירובין.

(ונקודה זו יש לחזור עליו שוב, להסיר הטעות של כמה וכמה, שהוכיחו מדיוקים (ולפעמים רבים קלושים במאוד) מדברים שמבחוץ, ואפי' כשהביאו דברי רבינו משתדלים להוכיח מדיוקים במקומות שרבינו אינו מבאר דעת עצמו בענין, אלא דן בתוך השקו"ט היאך אחרים מקילין בעירוב, ולדעתם העלה סברא זו, שהוא עצמו ידון כאן, והוא עצמו מסתפק בזה, אלא שדוחה סברא זו גם לשיטתם).

מועילה אפי' בר"ה גמורה למרות שזה בסוגריים. אלא ששם יש להעיר נגד זה יותר, כיון שבסעיף ההוא ישנו הגהה שדברי הרמב"ם והשו"ע מתאימים עם דעת ר' יוחנן הסובר שאין צוה"פ מועיל בר"ה גמורה (אלא בשם ד' מחיצות, ולדעתם אין מועיל זה בצוה"פ וצריך "דלתות נעולות דוקא". וזו הערה חזקה יותר מהשערות, כיון שמודפס להדיא בביאור הענין בצד שו"ע רבינו, ואין זה השערה בעלמא).

נסיק עוה"פ בנקודה הפשוטה: אין לייסד יסודות ולקבוע מסמרות על ידי השערות בעלמא, ואפי' בדיוקים חשובים, והערות חשובות, כשהוא נגד המוזכר להדיא, ובביאור ובכירור והבהרה, ואין לך יותר ביאור והבהרה כפי שהבאנו מדברי הצ"צ המבואר למה "כל יר"ש יחמיר לעצמו", בג' הנימוקים דלעיל בארוכה.

גם בזה, ומן הטעמים דלהלן: א) שהרי"ף פוסק "אתי רומ"מ", ב) אין הוכחה גמורה שצוה"פ מועיל בר"ה גמורה, ג) ושיש להחמיר גם בדרכבנן דשבת.

ב', יש לדון ולומר שנוקט רבינו שהצד שר"ה צריך להיות "מכוון" קלוש מהצד וממה ש"גדולי הראשונים" פוסקים שצריך ס"ר בוקעין, כיון ששיטה זו הובא להדיא בשו"ע, משא"כ הסברא והשיטה שצריך שלא יהיה עקום, לא הובא להדיא בשו"ע ואפשר לפרשו כפירוש הרבי שבתי ואז הרי"ז ר"ה גמורה, ואסור לערב בצוה"פ מעיקר הדין¹⁹, וא"כ ודאי לא שייך לצרף סברא זו להקל.

ג' באמת ישנו עוד סברא, שלפי דברי רבינו, נראה יותר, שכל הדיון ב"אינו מכוונים" הוא כשמדובר בעיקום בצורת ד' וכפי שנראה להלן, שנראה יותר, מדברי רבינו שגם פשוטות המשמעות של הב"י והמג"א בפירוש רש"י אין מדברים אלא בעיקום כציור ד', וא"כ ברה"ר עקומה בעלמא שאינו בצורת ד' אין שייך להקל מצד שהיא עקומה.

ד' ובנוסף ע"ז צריך לידון, אם ישנם ציורים של פלטיא והרחובות המפולשים להם להדיא בזה"ז, שאז נמצא שיש ציורים נוספים שבזה לא יועיל הצוה"פ אפי' מדאורייתא, (לדעת רבינו שמיוסד ע"פ דברי הרשב"א דלהלן).

והארכנו בכ"ז כדי לחזק שבמקום שרכינו הצ"צ דן בענין הזה במקומו (וגם מה שביאר בעוד מקומות ביסוד לנידון זה), ע"פ דברים אלו אנו צריכים להסיק מהו דעתו בזה, יותר ממה שנדייק היאך מיישב הקושיות היאך אחרים נוקטים וסומכים אצוה"פ.

שלא כפירוש הרב שבתי, ישנו עוד חשש שיש סברא שהיא ר"ה מספיק שנחמיר על זה).

וההסבר בזה הוא, על פי מה שביאר בחידושו לעירובין, שבעצם כל עיקר ההיתר לסמוך על צוה"פ (אינו משום שסומכין על השיטה שצריך ס"ר, אלא) לפי שסומכין על השיטה ד"לא ארומ"מ", וכיון שאין הוכחה גמורה שצוה"פ היא מחיצה גמורה עד כדי כך שלא אתי "רומ"מ", אלא כיון שסו"ס אנו נוקטים כחכמים דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא בעלמא, וגם שצוה"פ מועיל בר"ה גמורה, וא"כ כל מה שלא יועיל עירוב לר"ה הוא רק מדרכבנן, לכן מספיק לזה הדיעות שצריך ס"ר, והיינו דס"ל שבדרכבנן כזה, אפשר מעיקר הדין לסמוך על הסברא שצריך ס"ר בוקעין בו, וגם בזה "בעל נפש יחמיר לעצמו" כנ"ל בארוכה.

אבל לענין מה שהיה מקום להקל מטעם שאין הפתחים מכוונים, י"ל בכמה אופנים:

א', בנוסף שבפשוטות גם על זה יחול לדעתו, הסברא ש"היר"ש יחמיר לעצמו", כיון שגם בסברא שהר"ה צריך להיות "מכוון" ישנו סברת ר' שבתי הנ"ל (שהביאו כאן ובספר המילואים) שאין חסרון בזה שהוא עקום, (אלא שלא יצא ב"מבוי" אחר, שאפי' נאמר שזה כולל גם מבוי שרחבה ט"ז אמה, שדינה כר"ה, מ"מ אין חסרון זה כשפתוחה לר"ה, שהוא מקום קבוע להילוך הרבים), וא"כ חל על היר"ש שיחמיר מצד כל הנימוקים דלעיל, גם כשיש דיעה שאינה ר"ה, אבל כיון שיש דיעה שהיא ר"ה, יש להחמיר

¹⁹ולמרות שבאליהו רבא סי' שמה כתב בסק"ו "[דוקא] כשיש בו כדרך שבעיר כל דיני רשות הרבים לקמן סעיף ז', וגם דוקא ששתי דלתות מכוונים זה כנגד זה, דאל"כ אפילו פתוחות בלילה כתב בית יוסף דהוי רשות היחיד [מלבושי יום טוב סק"ג]", מ"מ נראה מפשוטות דבריו שמסתפק בכוונת "מכוונים", ואם כדברי רבי שבתי לא ייחשב כרה"י אלא יוצא שער הב' יוצא למבוי שאין לו דין ר"ה כבפנים.

דברי הצ"צ בחידושים על מס' שבת

בענין מבוי ורחוב בר"ה העקומים והמסתפק

הנה פסקא זו, היא פסקא חשובה, שמזה נוכל לידע כמה פרטים בנודע לדעת רבינו בענין תיקון העירובין בכ"מ. בתו"ד מזכיר העיירה ליובאוויטש, ומחשיבו ר"ה לדעה הסוברת שא"צ ס"ר. נשתדל להתרכז לפרש הכתוב בפסקא זו לפי מיטב יכלתינו לכן כדאי להביא כל הפסקא ולפרשם שורה בשורה, כפשטה כדי לדעת מה באמת כתב ואמר ומהי שיטתו. [ואף אם לפעמים לא יהא מובן כ"כ, מ"מ צריכים אנו להתמקד עם הכתוב להדיא בדברי רבינו, (גם במקומות שהם מוקשים הבנה), ע"כ הבאנו כאן את לשון רבינו כדי להבין מתוכו מהו עיקר שיטתו בענין].

והיא גם היא רחבה ט"ז אמה, באופן ישיר בלי עקמימות, שהיא ר"ה ודאי, והמבוי העקום שלנו, היא פתוחה לה, מצד אחד.

בדין ר"ה העקום בציור אות ד' האם היא ר"ה או לא

ז"ל בפסקא בגמרא (דף ו' ע"א): "ואיזוהי ר"ה סרטיא (מסלה שהולכין בה מעיר לעיר) ופלטיא (רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה) ומבואות המפולשין (רחבים י"ו אמה המפולשים משני ראשיהן משני ראשיהן לרה"ר) זו היא רה"ר גמורה", אלו הם דברי הגמ' שם בהגדרת רשות הרבים, עם פרש"י ע"ז בסוגריים.

המשך דברי הצ"צ: "ויש להסתפק אם מבואות רחבים י"ו אמה. והוא מבוי עקום כמין ד', ועכ"ז שני הראשין מפולשין לר"ה כגון שראש הא' מפולש למבוי מפולש²⁰ לר"ה שני ראשין זה כנגד זה ממש ורחב י"ו אמה דהוי ודאי ר"ה, וזה המבוי העקום הרחב י"ו אמה מפולש לו מצד אחד": רבינו קובע שיש להסתפק ברחוב עקום, שלולא ה"עקמימות" היה ר"ה מחמת שפתוח לעוד ר"ה, ומבאר, שמצד אחד מפולש לעוד מבוי שהיא מפולשת מב' הצדדים לר"ה,

המשך דברי רבינו: "...ומצד השני הוא מפולש לסרטיא שהיא מסלה ההולכת מעיר לעיר, ונמצא שני ראשיו מפולשין לר"ה": הצד הב' מפולש לעוד ר"ה, אלא שגדרה כר"ה הוא משום שהוא "סרטיא", ובפשטות אין בזה צד שלא לעשותו כר"ה, כיון שבפועל מפולש בצד א' לר"ה סתם (רחוב שבוקעים בה הרבים בעיר עצמה), וכן בצד ב' מפולש לר"ה מחמת היותה "סרטיא" וא"כ ב' ראשיה מפולשים לר"ה".

המשך דברי רבינו הצ"צ: "אבל אין שני ראשיו מכוונין זה כנגד זה, אם נאמר כיון דקיי"ל כרב פ"ק דעירובין (דף ו' ע"א) דאמר מבוי עקום כמפולש, א"כ ה"נ תורתו כמפולש":

יסוד ספק רבינו הוא, משום שבגמ' שם הובאה מחלוקת רב ושמואל לענין

²⁰היינו בפשטות: שמבוי המפולש למבוי אחר שהיא מפולשת לר"ה גמורה, גם היא ר"ה, באם מפולשת מצד ב' גם היא לר"ה (ובפשטות גם למבוי אחר המפולש מב' צדדים לר"ה). אבל לכאן פשטות דברי רב שבתאי שמביא רבינו להלן, מפרש שלרש"י דבני "מכוונים משער לשער" זה שולל כשיצא מצד הב' למבוי אחר גם כשהיא מפולשת לר"ה מב' צדדים. ונראה לכאן שזה גם כשמבוי הזה שמפולש מב' צדדים רוחב טז אמה. וישל"ע יותר בפנים דבריו.

בכרייתא דלעיל ד"מבואות המפולשין לר"ה"
כשרוחב ט"ז אמה, הויין ר"ה.

זה צד הספק לומר שהיא נחשבת לר"ה,
ועתה יציע רבינו הצד לומר שאיננה ר"ה.

"או י"ל לאידך גיסא דדוקא לענין מבואות
המפולשין לר"ה שאין להם דין ר"ה,
לפי שאינן רחבים י"ו אמה שזהו הנקרא
מבואות המפולשין בפ"ק דעירובין שם כמ"ש
הב"י רס"י שס"ד בשם הה"מ": או דילמא
יש לחלק לאידך גיסא, דכל מה שמבואר
בסוגיא שם דלרב הוי מבוי עקום כמפולש,
וכן לשמואל, כשהיא רחב יותר מ' וכיו"ב,
הוא דוקא לענין המבואר שם, במבוי שאין לו
דין ר"ה, אלא דין מבוי כיון שאינה רחבה ט"ז
אמה, (ומצריך תיקון המתאים למבוי), וכן
נקרא "מבוי מפולש" לענין הלכה שם,
וכמ"ש הב"י שם לגבי הכרייתא המובאת שם
בהמשך הסוגיא, "כיצד מערבין ר"ה
במבואות המפולשין לר"ה", ומבאר שם הב"י:
"וכתב עוד הרב המגיד שם ופירוש מפולש
לרשות הרבים מכאן ומכאן בשאינו רחב שש
עשרה אמות אבל רחב זו היא רשות הרבים
גמורה עכ"ל", שהמבוי הזה מדובר כשאין
לה שום דין דר"ה.

המשך דברי רבינו הצ"צ: "ואין להם דין
ר"ה כלל, לכן ככה"ג אמרו שגם
מבוי עקום דינו כמפולש, שהרי גם המפולש
גמור אין לו דין ר"ה". לכן גם מבוי עקום דינו
כן": וכיון שבעצם, למבוי הזה אין לה דין
וגדר דר"ה כלל, שאינו ט"ז אמה ואין
בוקעים רבים בה, (אפי' כשהיא באמת
מפולשת לר"ה), ולכן אין חסרון בהיותה

תיקון המבוי העקום, "דאיתמר: מבוי עקום,
רב אמר: תורתו כמפולש, ושמואל אמר:
תורתו כסתום", וראה לעיל בהערה ב' פרש"י
בכוונת הדברים²¹, וא"כ יש לדון דלשיטת רב
(שפוסקים כמותו בסי' שס"ד ס"ג), גם בנידון
דידן, נסתכל על המבוי הזה כמו "מפולש"
ואכן היא כר"ה, כיון שתורתו כמפולש מב'
צדדים לר"ה.

המשך דברי רבינו הצ"צ: "ואפי' לשמואל
שם דאמר מבוי עקום תורתו כסתום
הא אמרי' דהיינו דוקא בעשר אמות, אבל
ביותר מעשר דינו כמפולש פ"ק דעירובין (דף
ו' ע"א). ופרש"י כיון דיותר מעשר הוי כחד
מבוי": רבינו מוסיף, שאפי' לשיטת שמואל
שם, בנידון דידן יודה שמואל שיש לו דין של
"מפולש", כיון שהוא מודה באם מדובר
שהמבוי הזה רחב יותר מעשר, שבזה לכו"ע
דינו "כמפולש" והוא "כחד מבוי", ובמילא
מפולש מב' צדדיו לר"ה.

המשך דברי רבינו: "וכ"ש הכא דרחב י"ו
אמה גם לשמואל דינו כחד מבוי
וה"ל מבוי מפולש לר"ה. ורחבו י"ו אמה
דה"ל ר"ה":

וביותר שכאן במקום עקמימות, הוי הרוחב
י"ו אמה, שבוודאי יודה שמואל
שדינו "כחד מבוי" (במכ"ש שסובר כן אפי'
ברחב יותר מ'), וא"כ הוי מפולש לר"ה,
ורחבו היא י"ו אמה, הרי היא עצמה ר"ה,
שאינן כאן מקום לספק, כיון שגם כשהיא
עקומה, הוי מפולש, ונכללת במה שמבואר

²¹תורתו כמפולש - ומבוי המפולש לרשות הרבים צריך צורת פתח מכאן, ולחי או קורה מכאן כדלקמן, אף זה צריך לשני פתחיו לצד רשות הרבים, לחי לכל רוח, ובעקמומיתו צריך צורת פתח, דפילוש שהוא מפולש לחבירו, הוי כמפולש לרשות הרבים. תורתו כסתום - ואין צריך בעקמומיתו כלום, אלא אלו עושין לחי לפתחו ואלו עושין לחי לפתחו, דלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרשות הרבים, לשון אחר: תורתו כסתום - תורת מבוי סתום, וצריך לעשות לחי לעקמומיתו, והיינו לחי שעושים במבוי סתום, וזה קבלתי ממורי הזקן ז"ל.

אחד הטענות שלהם, היא שלהלכה נוקט השו"ע את גירסת הרא"ש בדעת רש"י בעירובין (ו, א), (והיא היא גירסת הטוש"ע ושו"ע רבינו הזקן), והיא גם היא גירסת כמה ראשונים, שהתנאי הזה לא כתבו רש"י אלא בצירוף מיוחד, כשיש למקום זה "חומה", אז נאמר שכדי שהר"ה שלה, שהיא המקום שרחב י"ו אמות המפולש משער לשער, יהא ר"ה, הוא רק בתנאי שר"ה זו היא גם "מכוונת זו כנגד זו" "משער לשער".

(ובזה) ניתנו כמה הסברים למה צריך שלא יהיה מעוקם בצירוף זה, או משום שאז יש ג' מחיצות, או משום שבזה אינו דומה לדגלי מדבר, אבל לא הארכנו בשקו"ט בזה, כי לא זו עיקר מגמתנו, כ"א להעמיד לבסוף דעת רבינו הצ"צ בכל זה).

משא"כ במקום שאין חומה, הרי לשיטה זו, אין שום צורך שיהיה "מכוון משער לשער" למרות שצריך שיהיה "מפולש" משער לשער, ושלא יהיה הפסק ביניהם.

ואכן יש לעיין, האם גם לדעת רבינו הצ"צ, נכנס פירוש זה בתור ספק, שלפי פ"י זה הרי זה ר"ה דאו', וא"א לערב מדינא באם יש במקום זה ס"ר, גם כשהיא עקומה ממש, או דילמא אין רבינו נוקט סברא זו כצירוף להחמיר.

ולכאוי' מכל דברי רבינו בפסקא זו, שמביא צדדים לכאן ולכאן, והיא השיטות בפירוש וכוונת רש"י, ולא הביא מהלך כזה, לכאוי' נראה שאין סובר כדיוק זה, זהו הפשטות, אבל אולי אפשר לומר שהטעם שרבינו אינו מביא מהלך זה, ומביא ב' סברות אחרות, הוא משום: א', שאין כל יסוד לפירוש זה, כי אפי' כשיש לו חומה, אין צורך שיהא מכוון בלי עקמימות, ב', שאין צורך

"עקומה" שלא ליתן לה אותו הדין של מבוי המפולש.

משא"כ: "אבל לשיהיה עליו דין רה"ר ממש, זהו דוקא כשהמבוי מפולש גמור, שהרי ראשיו מכוונים זה כנגד זה": אבל כשמדובר אודות להטיל על מבוי הזה דין וחלות שם "רשות הרבים" ממש, (כשיש לה ט"ז אמה) הרי זה רק דוקא מחמת קישור של מבוי זה עם ר"ה משני ראשיה, ולכן בזה אפשר שמצד הסברא לא יועיל להחשיבה כר"ה, אלא היא מפולשת לה באופן שראשיו "מכוונים זה כנגד זה" ממש.

זה ספק רבינו בעצם ההלכה בנידון זה.

בעניין רחובות שאין מכוונות זה כנגד זה

הנה קודם שנמשיך, נבהיר שנידון זה, הוא דבר שנחלקו בו, במשך השנים, פוסקים רבים שעמדו בעד תיקון העירובין בעיירות גדולות, ומחמת טענה זו, שאין כאן ר"ה דאורייתא מחמת שאין הרחובות "מכוונים זה כנגד זה", וסמכו דבריהם גם על דברי הראשונים, והיינו כפי שהם פירשו את כוונתם בזה, וכמו"כ כפי שפירשו את כוונת השו"ע בזה, וכמו שנראה מזה קצת להלן, (עד שיש כאלו שאמרו שסברא זו היא עוד חזקה יותר מהסברא והשיטה שר"ה צריך ס"ר, ושלכן תיקון העירוב במקומות אלו מוצדקת).

אבל אלו שחלקו על תיקון העירובין במקומות הללו דחו טענה זו, ומביאים מדברי הראשונים דלית להו סברא זו, ומן הטעמים דלהלן, חדא מזה שלא הזכירו סברא זו, א"נ מזה שכתבו להדיא שאין צורך לזה, או שחילקו בין הנידונים, ונביא דוגמא אחד ומהלך אחד מזה:

שיהא "מכוון" באופן שמפולש לפלטיא, ולכן אין ראייה מזה שלא הביא רבינו פירש זה, שאין נוקט שיש צד כזה.

אבל האמת ניתן להיאמר שלכאורה מפשטות דברי רבינו נראה, דמכיון שלא הביא פירוש זה שהוא מרווח יותר, והביא פי' הרב שבתי שאינו כפשטות המשמעות המג"א והב"י, כשהיה יכול לנקוט מהלך הנ"ל, שכל הצורך ל"מכוון" רק במקום שיש חומה, נראה שלא נוקט זה לצירוף²².

בירור בשיטת רש"י והריטב"א לגבי צורת העיקום

והנה לאחרי שכתב רבינו סברות לכאן ולכאן, מתחיל רבינו לדון בזה מאחד המקורות החשובים, רש"י (למרות שאכן יש כמה ראשונים שאכן כתבו תנאי זה):

וז"ל רבינו הצ"צ: "והנה מלשון רש"י פ"ק דעירובין (דף ו סע"א), שכתב או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר, משמע דבעינן מכוון ממש ולא בעקמימות דא"כ אינו מכוון כלל":

וז"ל רש"י שם: "רשות הרבים - משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים ריבוא ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר²³": שאם הגירסא היא בלי המילה "או", א"כ נמצא שמפרשים כוונת רש"י, שיש כמה תנאים לר"ה, ובנוסף על שצריך שיהא בה רוחב ט"ז אמה, וגם ס"ר, וגם שלא יהיה בו חומה וד' מחיצות, הרי ישנו תנאי נוסף, שיהיה הפילוש בענין שתהא "מכוון לשער לשער", ומבאר רבינו שבפשטות "משמע" שהכוונה בזה היא "מכוון ממש" ולא יהיה "עקמימות", דאם עקום "אינו מכוון כלל".

המשך דברי רבינו הצ"צ: "וביותר משמע כן בב"י רס"י שמ"ה בד"ה ומ"ש עוד רבינו ודלתותיו נעולות": דאחרי שכותב שם הב"י "ומשמע לי דהא דבעינן שיהו דלתותיה נעולות כלילה, דוקא כשיש לה שני פתחים זה כנגד זה שנמצא שמדינה זו מפולשת משער לשער, שאם אין לה אלא פתח א', מה צורך שינעלו כלילה, בלאו הכי נמי הוא רשות היחיד כדין כל חצרות שבעולם דלא מצרכינן שיהו דלתותיהן נעולות כלילה וכן נראה מדברי רש"י בריש עירובין (ו):".

וממשיך הב"י בזה"ל: "ונראה דהוא הדין אם יש לה כמה פתחים אלא

²² ואולי אפשר לומר, שמביא דברי הרב שבתי, כיון שבין כך רוצה להסיק ממנו עוד חידוש, שיש לנקוט כדברי הרשב"א שבפלטיא א"צ למפולש, וע"כ מביא כבר פירוש זה על כוונת רש"י. ואולי יש להוסיף עוד: שרבינו הביא ב' שיטות הקיצוניות בענין, שמצד אחד סובר הב"י והמג"א שצריך מכוון ממש, ומצד שני דעת הרב שבתי שא"צ מכוון כלל, ואולי ישנם עוד שיטות שמצריכות מפולש ומכוון כשיש חומה, וא"צ מכוון כשאין חומה, אבל הפשטות כמ"ש בפנים שלא נקיט החילוק בין יש לה חומה (שאז צריך מכוון) ובין אין לה חומה (שאז אין צריך מכוון), וצ"ע בכל זה.

²³ ויש לציין גם מה שכתב רש"י בעירובין שם בעמוד ב' אודות ירושלים: ירושלים - רשות הרבים שלה מכוון משער לשער, ומפולש, ויש בה דריסת ששים ריבוא ורחב שש עשרה אמה". ובשניהם נראה ש"מכוון" הוא הפירוש שבזה נחשב ל"מפולש".

להסיק מדברי רש"י על הגמ' בעירובין היכא שמבואר בסוגיא, שבר"ה ממש, (אין מועיל תיקון עירוב דלחי וקורה או צוה"פ, אלא) צריך "דלתות נעולות" דוקא, דא"כ אם היינו אומרים שמבוי עקום המפולש מב' צדדיו לר"ה, כר"ה דמיא, וצריך נעילת דלתות, א"כ נמצא שגם כשהעיקום בענין ששער אחד במזרח והאחר בצפון, שבזה "אינו מכוון" (כלל) היה צריך לנעילת דלתות, היפך מדברי רש"י וביאור הב"י עליו.

והנה נציין: שרואים מדברי רבינו שמציר עוד הפעם העקמימות בדיוק בציור ד' (כפי שהתחיל הפיסקא), דמשמע יותר, שבאם העקמימות היא באופן ששער אחד במזרח ושער השני במערב, אלא שאינו בקו ישיר ממש, הרי אפשר לפרש שזה גם הוא נקרא "מכוון" בקו אלכסון קצת, אבל באם מדובר גם במבוי "עקום" בציור של ד' (שעל זה מדובר כאן), ונמצא, ששער אחד במזרח ושער השני בצפון, הרי בזה א"א לפרש שלזה "מכוון" נקרא, ואז נמצא שיצריך נעילת דלת גם בענין זה דלא כרש"י וביאור הב"י. ולפי זה, נראה שגם אם נפרש בכוונת רש"י שצריך שלא יהא "עקום", עדיין משמע יותר שנאמר, שאם אינו עקום כציור ד' אולי אפשר גם זה לכלול בהכוונה ד"מכוון" של רש"י.

המשך דברי רבינו הצ"צ: "וכן משמע בהריטב"א פ"ק דעירובין דף כב בד"ה כאן הודיעך וז"ל וכן בריחיה מפולשין ומכוונין זו במזרח וזו במערב וזו בצפון וזו בדרום שזה דין ר"ה במבואות המפולשין

שאינם מכוונים זה כנגד זה דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רשות הרבים הוא כמו שיתבאר בסמוך."

ומשמעות דברי הב"י שלמד בכוונת רש"י שמה שצריך שיהא מפולש משער לשער, הא לא"ה לא הוי ר"ה, הוא דוקא כשהיא גם "מכוונת זה כנגד זה" והב"י מסיק דבלא"ה "לא הוי ר"ה" ונראה ממנו שגם כש"אינו מכוון" הוי כמו ש"אינו מפולש משער לשער". היינו שהב"י פירש שזה תנאי לעיכובא בכל ר"ה וגם כשאין לה חומה. ולכאור' מה ש"משמע ביותר" בדבריו, משום שכותב "אם יש לה כמה פתחים" דלכאור' נראה יותר שהרחוב הזה מתחיל בפתח א' ממזרח ויוצא בפתח אחר בצד צפון וכיוצא, ולכן "אינם מכוונים", והיינו שעקומים ולכן אינו ר"ה.

(ונצטרך לפרש לדעתו שמה שרש"י לא הדגיש כן בעוד מקומות לכתוב שיהא "מכוון" וכו"ז (כמו בדף גט, א ד"ה ולחי מכאן "ובעיירות שאין להם חומה עסקינן שראשיהן מפולשין" ולא הזכיר שיהא מכוונים, וכן בדף ב, א ד"ה מבוי "הלכך לא הוי ר"ה" בציר מט"ז אמה רוחב ומפולש מב' ראשין", ולא הזכיר שיהו מכוונים), משום שאי"ז מקום העיקרי לבאר גדר ר"ה, לכן לא פירש שהכוונה ב"מפולש משער לשער" שיהא "מכוונים" אבל במקומו כאן (בדף ו, א), שמבואר עצם גדר ר"ה, מבאר כן להדיא. אלא שיש לעיין קצת לפי"ז למה לא פירש כן בשבת (ו, א), שגם שם מבאר הברייתא עצם גדר ר"ה).

רבינו הצ"צ ממשיך: "ואם מבוי רחב י"ו אמה והוא עקום, חשוב ר"ה א"כ גם כשאין הפתחים מכוונים וכו"ז כ"א זה במזרח וזה בצפון. נמי צריך נעילת דלתות": וכוונתו

כדפירש"י ז"ל כאן ובמס' שבת עכ"ל הריטב"א²⁴:

שדין וגדר הר"ה במבואות המפולשין הכוונה שיהיו כאן מכוונים ששער א' במזרח והשני במערב, וכן ששער אחד יהיה בצפון והשני בדרום.

הנה לכאור' גם מנוסח הריטב"א (שמצטט רבינו) יש לדייק שמה שאינו נחשב לפתחיהם מכוונים, הוא דוקא כשא' במזרח והב' בצפון, או א' במערב והב' בדרום וכיוצא כציור ד', משא"כ אם שניהם מכוונים בענין שא' בדרום והב' בצפון, וא' במזרח והשני במערב, נחשב למכוונים גם אם אינו בקו ישיר ממש.

המשך דברי הצ"צ: "וכן משמע במג"א שם סק"ו שכתב פירוש שהשערים מכוונים זה כנגד זה עכ"ל": "וז"ל שם "מפולשים משער. פי' שהשערים מכוונים זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכווין משער לשער כל דין ר"ה", והיינו שמפרש דדברי המחבר שם שצריך שיהא מפולשים משער לשער, הכוונה שיהו "מכוונים זה כנגד זה", וכן פירש גם הפרמ"ג בדברי המג"א שם: "ומפולשים. עיין מג"א, דווקא מכוונים השערים זה נגד זה, הא אין מכוונים, לא הוה רה"ר ועט"ז אות ה'". ומשמע שהוספה זו, בא להוסיף שלא יהיה עקום.

המשך דברי הצ"צ: "ובתשובה הגאון מו' שבתי נאואוי שנדפס בשו"ת מים רבים חלק או"ח סי' ל"ז מצאתי דס"ל דאף אם אין השערים מכוונים אלא כמו מבוי עקום נידון כמפולש, והו"ל ר"ה, וז"ל מ"ש רש"י ובצידי הרחבה אפי' זה שלכנ"ז אסור כו'. ודמי כמבוי המפולש דרך עקמימותו, עכ"ל רש"י²⁵. הרי שמ"ש שיהיה מכוון משער לשער שלא לאמצע מבוי אחר ואותו מבוי מפולש משער לשער, אבל אם היה מתעקם בסופו עד השער האחר, מפולש מיקרי עכ"ל": "ור"ל שהרב שבתי מכריח מדברי רש"י עצמו (לענין אחר), שהגם שהמבוי "עקום", נחשב "מפולש" "משער לשער" גם כשאינו "זה כנגד זה", ומוכרח לפרש שכוונת רש"י (בדף ו, א) בהגדרת מפולש משער לשער ע"י שהיא "מכוון", אין הכוונה כפשוטו שאינה מתעקמת, אלא אפי' היא מתעקמת (ואפי' בציור ד'), הוי ר"ה, ומה שרש"י שולל בכתבו "מכוונים", הוא לומר שהיא לא תהיה "באמצע מבוי אחר", שאפי' אם נפרש שאינו מספיק שתהא מפולשת מצד הב' למבוי שדינה כר"ה (רחבה ט"ז), מ"מ אם המבוי הזה יוצא לר"ה ממש (שהוא מקום סלול וקבוע לרבים), הרי היא ר"ה גם כשהיא עקומה.

היוצא מכל האמור: א) רבינו נסתפק בר"ה שעקומה כציור ד', האם נחשב לר"ה גם כששני צדדים הם ר"ה ממש. ויסוד ספק רבינו הוא משום דבגמ' יש סברא ש"עקום"

²⁴ויש להעיר שבריתב"א בשבת (ו, א) כותב: "ועוד כתב רש"י ז"ל במסכת עירובין (ו, א) שאין רשות הרבים אלא כשהוא מכוון משער לשער, והכי הוא בירושלמי, אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל. "עוד יש להעיר קצת שהריטב"א בעירובין כותב שרש"י כתב תנאי זה גם במס' שבת, ובדפוסים שלפנינו לא נמצא נוסח זה כאן, וכן הריטב"א עצמו במס' שבת מצטט רק הרש"י של מס' עירובין. ולאידך להעיר מדברי הריטב"א שבת (סד, ב): "ובזמן הזה אין לנו שום רשות הרבים [לפי] שאינו רחב י"ו אמה ולא מכוון משער לשער".

²⁵וז"ל רש"י שם: "אבל זה כנגד זה - פרצת חצר כנגד המבוי אסור, והאי כנגדו דקאמר רב, ואוקימנא טעמא דאיסור מבוי בשלא עירבו הא עירבו מותו, האי כנגדו לאו דווקא, אלא כל כותל שכנגדו קרי הכי, ובצידי רחבה, אפילו זה שלא כנגד זה - אסור, משום דכותל רחבה מאריך המבוי, והוי כמבוי ארוך עד כותל רחבה שכנגדו, ואסור מידי דהוה אמבוי עקום שיש יותר מעשר בעקמומיתו, דלכולי עלמא אסור, ואף על פי שאין פתחיו מכוונים, הכא נמי, משנכנס לרחבה הרי כל רוחב הרחבה הוי עקמומית גדולה ורחבה הרבה, ודמי כמבוי המפולש דרך עקמומית".

מפולש לר"ה מצד הב' הרי"ז ר"ה גם כשזה עקום.

ג) עוד הדגשנו: שנראה יותר לפרש בדעת רבינו, שגם אם נפרש כמשמעות רש"י, ששולל רחוב עקומה, הרי כשמדובר בציור שהצד השני הוא כנגד הצד הראשון (מזרח ומערב) אלא שאינם בקו ישיר ממש, משמע יותר, מדברי רבינו שגם זה "מכוון" ייקרא, שהרי העמיד הדיון והספק בעיקום כמו צורת ד', על דרך הדיון לענין מבוי עקום בדברי הגמ', וצייר הדבר להדיא בעיקום דצורת ד'²⁶.

ד) יש להוסיף ענין כללי: רבינו כשדן בדברי רש"י וכוונתו (כהא שצריך שיהא מפולש ומכוון "משער לשער") לא הזכיר בדבריו שצריך שיהא סוף הר"ה או המבוי שיגיע לקצה השני של העיר. ולמרות שהציור בליובאוויטש המוזכר להלן היתה שהמסילה היוצא מהפלטיא יוצא עד הסרטיא, לכאור' לא הוזכר בדבריו שזה תנאי עיקרי בהגדר דר"ה, אלא שב' הקצוות יצאו ברשות הרבים ובדבר שיש לה דין ר"ה (או בר"ה בניגוד למבוי), אבל לא הוזכר שצריך שיהא בתורת תנאי שיהא צורך שיצא בצד הב' היוצא מהעיר.

הצעת עוד סברות בציור הדומה לעיר ליובאוויטש

המשך דברי הצ"צ: "אך כיון דפלטא היא רחבה של עיר שמתקבצין שם לסחורה הוי רה"ר. משמע בפלטיא הנ"ל א"צ תנאים הנ"ל כמו במבואות המפולשין שיהיו

כ"סתום", וא"כ אין זה רשות הרבים, או דילמא גם מבוי כזה הוא "כמפולש" כיון שהראש השני יוצא לר"ה.

ב) רוצה להוכיח ממשמעות לשון רש"י וכפי שמשמע מפירוש הב"י והמג"א. אבל כנראה אינו מחליט בבירור כצד זה, ועדיין משאיר מקום לפרש רש"י באו"א. והיינו שרבינו מסתפק בכוונת רש"י.

ויש להוכיח שזה כוונת רבינו כאן, כיון שעד"ז אנו מוצאים בדבריו בחידושים במילואים (הנדפסים לאחרי שו"ת חו"מ) שכתוב שם בחי' על עירובין דף (י, ב): "מבוי עקום הרחב י"ו אמה משמע דאינו נידון כרה"ר אף לרב דאמר תורתו כמפולש, היינו כמבוי מפולש, אבל רה"ר בעי' שיהא פתחיו מכוונים זכנ"ז ממש, והגאון ר' שבתי נאוי בשו"ת מים רבים חלק או"ח סו"ס לח כ' דה"ל רה"ר, דמ"ש רש"י שיהיו מכוונים משער לשער הוא לאפוקי שלא יהיה לאמצע מבוי אחר, ואותו המבוי מפולש משער לשער אבל אם היה מתעקם בסופו עד השער האחר מפולש מיקרי". והיינו: שהגם ש"משמע" מפשטות רש"י שסובר מבוי עקום הרחב י"ו אינו ר"ה, מ"מ הר"ר שבתי פי' כוונה אחרת, שכוונת רש"י לאפוקי שלא יצא "לאמצע מבוי אחר", והמבוי הוא מפולש משער לשער (ואפי' נפרש שהיא רחבה ט"ז אמה), אלא שמבוי זה עצמו צריך שיהא מפולש עצמו משער לשער, אבל כשמבוי זה עצמו

²⁶לפולא בעלמא נעמיד עוד צד, שבדברי הצ"צ, היאך שהתחיל והעמיד ספק דידן ובצירוף דברי הרבי שבתי, היה מקום לומר, שמקום ספק זה מסברא, כפי שהעמידו רבינו הוא דוקא ב"מבוי" עקום, (וכן להלן ידון במבואות המפולשות), ולא ברשות הרבים גמורה עקומה, שדוקא מבוי כזה שאינו מקום קבוע ומסולל לדרך הרבים כפי שהיא רשות הרבים ממש, אלא שהיא רחבה ט"ז, הרי כדי לעשותו לר"ה בעי' שיצא לר"ה ולא למבוי אחר שהיא מפולשת לר"ה מב' צדדים, אבל אין חסרון זה בר"ה ממש, כשהיא עקומה ויוצאת מצד אחד למבוי שהיא מפולשת לר"ה מב' צדדים. אבל לא נאריך ונעמיד דברינו בזה, כשפשטות רש"י (והב"י והמג"א) מעמיד הגדרתו בכללות "רשות הרבים" ולא דוקא במבוי.

משום שבאמת הב' פתחים שלו אכן מכוונים זכנ"ז, (א' להסרטיא, והב' להפלטאי), וכפי שיסביר רבינו בהמשך, ציור הדבר:

"וכמו בעירינו ליובאוויטש, אע"פ שהרחובות רחבין יותר מי"ו אמה, היה מקום²⁷ לומר דלא הוה ר"ה, כיון אינם מפולשין משער לשער, ר"ל אינם מכוונים זה כנגד זה, שהשער של המסלה ההולכת לעיר דובראוונא. והשער ההולכת לוויטעפסק או לרודניא אינם מכוונין כלל זה נגד זה, רק ה"ל כמו מבוי עקום. א"כ י"ל דלא הוה ר"ה":

ומביא דוגמא מעיר של רבינו, העיר ליובאוויטש, שלמרות שרחבות ט"ז אמה, מ"מ, היה מקום לומר שאינו ר"ה, מחמת שאין מכוונים, כיון ששער של מסילה א' ההולכת לדובראוונע והשער הב' ההולכת לוויטעפסק ורודניא, אין מכוונים זל"ז, ובמילא הוי רחובות אלו כ"מבוי עקום", (ולכאור' נראה שהוא עקום כציור ד'), ובמילא להנ"ל היה לנו לומר שלא הוי ר"ה²⁸, וע"ז כותב שאינו כן:

"אכן כיון שכולם מפולשים לפלטיא, הוא הרחוב שבאמצע העיר, ששם החנויות כולם²⁹, א"כ חשיבי כולם ר"ה, שבצד א'

פתחיהן מכוונים זכ"ז. רק כיון שהוא רחובה של עיר שמתקבצין שם נקרא רה"ר, ועיין בשו"ת מים רבים חלק או"ח סי' ל"ז ל"ח":

רבינו מציע, שאף אם נפרש שכדי שייחשב ר"ה בעי שיהא "מכוון זכנ"ז", מ"מ, כלפי פלטיא א"צ לתנאים הללו, (ומציין לשקו"ט בשו"ת אלו).

– וראה להלן שביא רבינו את שיטתו המפורסמת של הרשב"א להחמיר בפלטיא, שלא יועיל אפי' "דלתותיה ננעלות", ורבינו יקשה ע"ז (כקושיית המאירי, ראה להלן) אבל יקבל דבריו בכללותן להחמיר כשאין דלתות אף שאין מפולש ומכוון, כמו שמצריכים לשאר ר"ה, כיון שענין ר"ה שלה מצד עצמה, ומצד מה ש"מתקבצים שם לסחורה" (כנ"ל ברש"י עירובין), א"צ שיהא התנאי שיהא פתחיהן מכוונים, ולהלן יוסיף רבינו הסביר לחילוק זה, בדין זה.

המשך דברי רבינו: "וא"כ אם המבוי מפולש ראשו אחד לסרטיא וראשו אחד לרחובה של עיר נקרא מבוי מפולש ע"ד רה"ר ממש כיון שהוא רחב י"ו ושני פתחיו מכוונים זכנ"ז. א' לסרטיא וא' לפלטיא": במילא אם ישנו מבוי שראשו אחד פתוח לסרטיא, והב' פתוח לפלטיא, שהיא "רחובה של עיר", הרי המבוי הזה יחשב ר"ה ממש,

²⁷היינו: "היה מקום" לומר שאפי' אם היינו מפרשים כפי ש"משמע" מהב"י והמג"א ככוונת רש"י.
²⁸דואים מכללות פיסקא זו, שרבינו מחשיב ליובאוויטש כר"ה, לכל הפחות כספק ר"ה, והגם שרבינו הזקן פסק שיכולים לסמוך על שיטה שאין ר"ה אלא כשיש ס"ר, וברור שליובאוויטש עצמו לא היתה קרוב לקרוב דס"ר, מ"מ, לכאור' נראה ע"ד מה שכתבנו לעיל, שרבינו הצ"צ סובר שבמחלוקת זו עצמה (אם צריך ס"ר או לא), הרי"ז זה בגדר ספק דאורייתא, וא"כ הוי ספק ר"ה, ולכן לא יסמוך על תיקון עירוב במקום הזה, וזלת אם בוודאי אינה ר"ה. ומתאים עם המבואר לעיל במ"ש בחי' במס' עירובין שיש ליר"ש להחמיר על עצמו בזה. אבל אם בוודאי לא היה ר"ה, היה רבינו לכאור' מתקנו בעירוב, אבל מכללות פיסקא זו, נראה שמשום שלכל הפחות נסתפק (ואפשר שקרוב לוודאי אצלו) שהיה ר"ה, לא רצה לסמוך על תיקון עירוב. ובהמשך נראה אם לרבינו בציור דליובאוויטש יש להסתפק אם העירוב לא היה מועיל אפי' מה"ת, ונעייין הלאה בזה.

²⁹הנה אין להוכיח מדבריו אלו, שסובר שרק כש"כל החנויות" של העיר נמצאים באותו רחוב, שדוקא אז נחשב ל"פלטיא", (וכמו שאין להוכיח כן מרש"י דלעיל, שזה דוקא במקום שישנו רק "רחובה של העיר", א'), דלכאור' עיקר הענין הוא מה שזה מקום "שמתקבצין לסחורה", אלא שרבינו מתאר האמת כפי שהיה בליובאוויטש, ששם היו "כל

מ"מ לענין פלטיא א"צ לתנאי זה, ויסוד ההוכחה שלו הביא מדברי הרשב"א שחידש, שהגם שהמחיצה הכי חשובה (או הסתימה הכי גדולה) שישנו ע"פ ההלכה היא (לא רק לחי וקורה, או צוה"פ, או דיומדין, ואפי' דלתות, אלא שאינן נעולות, אלא) "דלתות נעולות" שזה מועיל לסלק הר"ה, ובסגנון הרשב"א בעבה"ק שם "שאינן ר"ה אלא הנמסר לרבים כל שעה", ומ"מ בנוגע לפלטיא חידש הרשב"א שאי"ז מועיל.

[בשו"ת חכ"צ סי' לז הביאו ואמר שהגם שלא נמצא בשום פוסק, דיעה נכונה הוא. ויש שהביאו שאכן חילוק זה נמצא בחי' הרמב"ן בעירובין (נט, א) שרק ר"ה של י"ו שדרך הרבים "עובר" שם, "ואין נקבעין ועומדים שם" בעי שלא תהא מחיצות כמו במדבר, משא"כ בפלטיא גדולה של עיר רחבה הרבה שהרבים מתקבצים שם לשוק, "כיון שהרבים קבועין ועומדים שם כל היום" זהו ר"ה ואפי' ישנם מחיצות].

"ומזה הוכיח דלהרשב"א חמור פלטיא ממבואות המפולשים ורחבים י"ו אמה. דדלתות המדינה הנעולות בלילה לא מהניא לפלטיא אע"פ דמהני למבואות הנ"ל":

כנ"ל דמהלכה זו מוכח דלהרשב"א אכן חמור פלטיא בתורת ר"ה, ממבואות המפולשים ורחבים ט"ז אמה, וכוונתו להוכיח בזה שכמו"כ פלטיא א"צ שיהא מכוון ומפולש כדלהלן, אבל בינתיים מקשה רבינו על פשטות החידוש שפסק הרשב"א.

המבוי מפולש למסלה ההולכת לדובראוונא, ובצד השני מפולש לפלטיא, היא הרחוב, ופילוש זה מכוון זה נגד זה":

אבל כיון שסו"ס, כל חלקי רחובות אלו מפולשים לפלטיא, שהיא הרחוב שבאמצע העיר ששם נמצאים כל החנויות כולם, א"כ כולם ר"ה, מחמת שבציוור דליובאוויטש הרי בין כך לכל הפחות "מכוונים זכנ"ז" כנגד הפילוש להפלטיא, ולמסילה מצד הב' לכן ה"ה מספיק להחשיבו ר"ה ממש. אלא שבנוסף ע"ז מוסיף דיון:

דעת הרשב"א בנוגע לפלטיא

והשלכה לדעת רבינו בנידור"ד

הרשב"א מחדש דפלטיא אין מועיל בו "דלתות ננעולות"

רבינו מקשה ע"ז ומוכיח מירושלים שאע"פ שהיו לה הרבה שווקים, ושוק של פטמים,

ומ"מ גם ע"ז אומר הגמ' ש"נעילת הדלת" מועיל לעשותה רה"י

המשך דברי רבינו: "והנה הג"ר שבתי הנ"ל כ' דפלטיא א"צ שיהא מפולש משער לשער לסרטיא. כיון שמתקבצין שם לסחורה והיא רחוב י"ו אמה. והביא ראיה מדברי הרשב"א בעה"ק שער שלישי. איזו היא רה"ר כו' ואע"פ שדלתות המדינות ננעלות בלילה עכ"ל":

עכשין מביא רבינו דברי הג"ר שבתי שם, שחידש שאף אם נאמר שכדי שיהא רה"ר צריך שיהא מפולש ומכוון משער לשער,

החנויות" ובמילא בוודאי שזה מקום "קירבון לסחורה" והוי ר"ה מחמת היותה פלטיא. וכן הוא לכאור' כוונת רש"י שתואר המציאות שהיתה בעבר, שהיה "רחבה של עיר" יחידה בהרבה עיירות, אבל בוודאי כשיש הרבה "רחבה של עיר או "שווקים" (כלשון הרמב"ם והשו"ע) הרי גם זה נכלל ב"פלטיא". ויש להוכיח שכן הוא בדברי רבינו ממה שיקשה רבינו להלן על הרשב"א שיובא להלן מירושלים, ולדברי ר"י הוא ר"ה, אע"פ שיש שם "כמה וכמה שווקים לרוב שהן פלטיאות" וזה סברא לדעת רבינו לחייב ולהחשיבו יותר ר"ה.

דלתותיה ננעלות כו' משמע דעכשיו אין חייבין עליה כלל משום ר"ה והיינו וודאי אף בכ"ד פלטיאות הנ"ל: והרי משמעות סתם הגמ', נאמרה בפשטות, דבכל מקום בירושלים (ואפי' בשווקים שלה), כשדלתותיה ננעלות אין חייבין עליה, היפך דברי הרשב"א בזה.

המשך דברי רבינו: "ואפשר י"ל ראייה ברורה לנגד זה מהגמ' פב"ת דעירובין (דף קא, א) אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים כו' ומקשה הגמ' ורבנן אמר ר' מאיר רה"ר מהדרו אינהו כרמלית. דאמר רבב"ח ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות. ופרש"י דהא ירושלים כולה כרמלית היא, שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו, דהואיל ודלתותיה ננעלות כלילה מערבין את כולה וזהו דלא כהרשב"א שהפלטיות שבה הם רה"ר לדבריו, גם אם

המשך דברי רבינו: "וקשה לי דא"כ איך משמע מהגמ' דירושלים כיון שדלתותיה ננעלות כלילה אין חייבין עליה משום רה"ר. והרי בירושלים היו כמה וכמה שווקים לרוב שהן פלטיאות. כמבואר במדרש איכה בתחילתו ע"פ העיר רבתי עם עשרים וארבע פלטיאות היו בירושלים כו' ושווקים ריבוי עצום. ולדברי הרשב"א הם רה"ר אע"פ שדלתותיה ננעלות כלילה³⁰:"

על עצם חידושו של הרשב"א מקשה רבינו, שהיאך נאמר שלא יועיל אפי' דלתות נעולות, והרי מימרא של הגמ' בנוגע לדלתות נעולות, מדובר לענין ירושלים, והרי ירושלים היו לה שווקים לרוב כמבואר במדרש, וא"כ מבואר להדיא בגמ' שגם לגבי פלטיא מועילות דלתות נעולות³¹, והרי להרשב"א הרי הם רה"ר גם כשדלתותיה ננעלות.

המשך דברי רבינו: "וזהו הפך משמעות שאמרו בסתם ירושלים אלמלא

³⁰ועד"ז הקשה השו"ת בית אפרים (סי' כו) "והרשב"א לטעמיה אזיל שכ' איזה ר"ה כל מקום שרחב ט"ז אמה על ט"ז אמה ומתקבצין שם בני אדם לסחור ולעשות שם כל צרכיהם כשווקים שבמדינות ואף על פי שדלתי המדינה ננעלות כלילה וזו היא פלטיא שאמרו כו' מבואר דס"ל דר"ה גמור שרבים מתקבצין שם אף שהוא מוקף מחיצות לא מהני כו', ואני תמה איך אפשר לומר כן, וכי תעלה על דעתך שבירושלים בשלותה לא היה בו הרבה פלטיאות כאלה, ומדברי ר"י נראה דבירושלים לפי שהדלתות היו ננעלות הוכשרו כל הפלטיאות שבתוכן להיות רה"י, וכן להדי' אמרינן בעירובין (דף ק"א) מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים כו' ואמרינן עלה אמר ר"מ ר"ה ומהדרו רבנן כרמלית דאמר רבה בב"ח אר"י ירושלים כו', מבואר דלא היה בירושלים שום רה"ר וכן מוכח בפסחים דף ס"ו בתוס' שם אהא דשכח ולא הביא סכין כו' ע"ש".

³¹המאירי בשבת (ו, א) מביא שיטה מעין שיטת הרשב"א, אבל בשינוי, ובה לכאורה מיישב קושייא זו, "ופלטיא והיא רחבה שמתקבצים בה לסחורה אף על פי שאינה מפולשת ואפי' דלתות מדינה נעולות כלילה הואיל ואין לאותה פלטיא בפרט דלתות שאם היו בה דלתות הרי אף רה"ר מתערבת בדלתות לדעתנו כו', הא כל שאין בפלטיא זו בפרט דלתות אף על פי שכלל המדינה יש בה דלתות נעולות כלילה אין הפלטיא שבתוכה נכללת בהכשר העיר ומה שאמרו ירושלים אלמלא שדלתותיה נעולות וכו' משמע הא מאחר שדלתותיה נעולות כלילה אין חייבין עליה ויראה לפרש אפי' בשום מקום ממנה ואפי' פלטיאות שבה אינו כן אלא מתוך שמבואותיה רחבים ודריסת רבים מצויה לשם כרשות השוה לכל הצרכה לנעילת דלתות הא פלטיאות שבה כל שרחבות י"ו אמה רה"ר הן אפילו בנעילת דלתות שבעיר וכן כתבו גדולי הצרפתים וגדולי הדור מסכימים בה", עכ"ל, והיינו שמפרש חידוש זה, שאין הכוונה שאין דלתות של הפלטיא עצמה מועילות שלא יהא רה"ר, אלא שאין הדלתות של כלל המדינה מועיל לה, כמו שמועילות לשאר המבואות, אלא כשיש דלתות להפלטיא עצמה, בזה יועיל שלא יהא רה"ר, וזה הכוונה במימרא דר"י לענין הפלטיא. אבל פשטות דברי הרשב"א עצמו בעבה"ק משמע שאין מועיל שום דלתות נעולות לפלטיא ואפי' דלתות הפלטיא עצמה. (וראה עוד בדברי רבינו בספר המילואים עירובין (ו, א) במסקנת ההלכה בדברי ר"ש והר"פ במים חיים שם בחילוק מעין זה, בין יש להפלטיא עצמה מחיצה ובין שאין לה אלא שיש חומה להעיר.

וודאי אפי' השווקים שבה ודלא כהרשב"א:³² לכאורה כוונת רבינו לדברי הרמב"ם בתחילת הל' עירובין פ"א ה"א:

"וכן הדין במדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים שיש לה דלתות וננעלות בלילה שכולה רשות היחיד היא, זה הוא דין תורה", והיינו שכשיש נעילת דלתות במדינה, הרי "כולה" רה"י, משמע שאין שום חלק ממנה שאינו רה"י, כולל השווקים שלה, ודלא כהרשב"א.

חילוק רבינו

נעילת דלת מועילה אף בפלטיא, אבל כשאין לה חומה ודלת הרי היא רה"ר גם כשאינה מפולש ומכוונת, והיינו אף "ברחוב" שגדרה מעין הפלטיא ואינו מפולש ומכוון כמבואות המפולשין

דברי רבינו: "אך זה בעיר שדלתותיה נעולות אז גם הרחוב הוא רה"י, ולא כהרשב"א, וכמ"ש המחבר תשו' מים חיים סי' ל"ח שהרשב"א יחיד הוא בזה" אמנם על ידי "נעילת דלת" נפסוק שאפי' הפלטיא הוא רה"י, דלא כהרשב"א (שהוא דעת יחיד).

"אבל בעיר שאינו מוקפת חומה אז י"ל הרחוב רה"ר אף שאינו מפולש כמו מבואות המפולשין, דזיל בתר טעמא שהמבואות הן רה"ר מפני שעוברים בהם רבים דרך מעבר ע"כ בעינן שיהיו מפולשין שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, אבל הרחוב הוא רה"ר להיות שבני אדם מתקבצין שם"³²: הנה בפשטות נראה שרבינו נוקט כהתחלת החידוש שהביא הר' שבתאי,

דלתותיה ננעלות, וא"כ איך מערבין את כולה".

רבינו מוכיח עוד ראייה ברורה נגד פשטות חידושו של הרשב"א, (דהיינו שאם יתעקש המתעקש, דמימרא של ר' יוחנן קאי אכללות ירושלים, היינו אמבואותיה ורחובותיה, ולא אפליטיא ושווקים שלה, הגם שזה דוחק, אבל מגמ' הזו ישנו ראי' ברורה דלא כהרשב"א), שהרי כאן איתא שהגמ' מחשיבה את ירושלים לכרמלית, והיינו שהיא כולה כ"חצר שלא עירבו", ואין לה חלק שאינו רה"י מה"ת, אלא שהיא ככרמלית וכחצר שלא עירבו, והרי לפי הרשב"א הרי חלק ממנה, אכן ר"ה, ומזה מוכח ראייה ברורה שלא כשיטתו, ואכן ע"י נעילת הדלתות נחשב "כולה" ככרמלית וכחצר שלא עירבו, וישנו אפשריות לערב כולה (בעירובי חצירות), שהרי אינה ר"ה גם בחלק השווקים שלה, ולשיטתו לא היה אפשר לערב "כולה" (דהיינו חלק השווקים שבו).

המשך דבריו: "גם מהגמ' משמע כן, דהא שוק של פטמים היינו פלטיא שבו מתקבצין לסחורה. ואעפ"כ מבאר הגמ' דאינו ר"ה, כיון שדלתות ירושלים ננעלות בלילה":

עוד מוכיח רבינו מהגמ' הזו דלא כהרשב"א, שהרי המדובר בעירובין שם הוא אודות "שוק של פטמים", והיינו כמו שאר פלטיא, שבו "מתקבצין לסחורה", ואעפ"כ מבואר להדיא דמה"ת אינו ר"ה כיון שדלתות ירושלים ננעלות בלילה.

"וכן כתב הרמב"ם בפשיטות פ"א מהל' עירובין שכולה רה"י היא, משמע

³²יש להעיר ולהביא דברי הריב"ש, והביאו הב"י בסי' שס"ד: "וזה לשון הריב"ש בתשובה (סי' תה) אם היו ראשי מבואות העיר פתוחים משני ראשיהם לסרטיא שהיא מסילה שהולכים בה מעיר לעיר אף אם היו עקומים דינם כמפולשים

שלא יושב א"צ שיהא מכוון, מכח חידוש הרשב"א שאין מועיל "דלתות ננעלות", ואע"פ שרבינו הקשה על חילוק זה של הרשב"א, מ"מ, מקבל חידושו, בענין שאין כאן נעילת דלת בחומה, שפלטיא שונה בהא שא"צ שיהא "מכוון" (לכל הפי' שבזה, הן לפשטות הפירוש שעקומה בפתחיה, והן לפי' הרבי שבתו שיוצאת לאמצע מבו מצד אחר, והיא פלושה לר"ה בב' צדדיה), מחמת מעלת הפלטיא, ומבאר בהמשך שהטעם משום שיש בה כח ר"ה בעצם מקומה והשתמשות הרבים שם ממש (ולא רק בדרך מעבר).

שלא יושב א"צ שיהא מכוון, מכח חידוש הרשב"א שאין מועיל "דלתות ננעלות", ואע"פ שרבינו הקשה על חילוק זה של הרשב"א, מ"מ, מקבל חידושו, בענין שאין כאן נעילת דלת בחומה, שפלטיא שונה בהא שא"צ שיהא "מכוון" (לכל הפי' שבזה, הן לפשטות הפירוש שעקומה בפתחיה, והן לפי' הרבי שבתו שיוצאת לאמצע מבו מצד אחר, והיא פלושה לר"ה בב' צדדיה), מחמת מעלת הפלטיא, ומבאר בהמשך שהטעם משום שיש בה כח ר"ה בעצם מקומה והשתמשות הרבים שם ממש (ולא רק בדרך מעבר).

זכנ"ץ³³.

וכן אם היו בעיר פלטיאות שהן הרחבות שמתקבצים שם לסחורה והיו המבואות מפולשים להם אם ביושר אם בעקמימות הרי הם נקראים מפולשים לרשות הרבים ואף אם המבואות ההם אינם רחבים שש עשרה כיון שמפולשים לרשות הרבים משני ראשיהם נקראים מפולשים לרשות הרבים אבל אם הם רחבים שש עשרה הם עצמם רשות הרבים, דגם הוא כותב שדין פלטיא כולל שגם הרחבות המפולשים להם דין ר"ה גם אם הם בעקמימות, אבל הוא כולל בדין וגדר זה, גם על המבואות המפולשים לסרטיא (וכן מקיל שא"צ שיהיו י"ו אמה), ואין זה חילוק רבינו, שהוא מחלק בין פלטיא דענין הר"ה שבו הוא מה "שמתקבצין שם" ובין שאר ר"ה שעוברין בו, וכן הוא לענין סרטיא, דענינו שעוברין בו דרך מעבר, ע"פ שיטת הרשב"א.

³³בשו"ת בית אפרים (אורח חיים סימן כו) כותב ע"ד הסבר החילוק המבואר כאן "והחילוק שבין פלטי' למבואות המפולשין הוא מבואר דמבואות המפולשין אין קביעות שם לרבים כלל רק שרגל הרבים עובר' מר"ה שבצד זה לר"ה שבצד זה דרך המבוי וכיון שמחמת דריסת רגל הרבים דרך המבוי הוא נעשה ר"ה", אלא ששם מיישב עצם דעת הרשב"א שאין דלתות נעולות כלילה מועיל בפלטיא", לכן כל שיש דלתות נעולות כלילה ואינו מסור לרבים כל שעה, אינו דומה לדגלי המדבר שהיו הרבים עוברים כל שעה בין העגלים ולא היו ר"ה, משא"כ בפלטיא שהרבים מתקבצין שם ומתעכבין שמה ומחמת זה הוא ר"ה כיון שהרבים משתמשים שם, לכן אף על פי שבשעה שהדלתות נעולות אין לו דין ר"ה כיון שהוא מוקף מחיצות, אינו דומה לדגלי המדבר, וכמו ר"ה מקורה דפטור מה"ט, מכל מקום ביום שהדלתות פתוחות שפיר יש לו דין ר"ה, דמה איכפת לן כמה שנועלות כלילה ואין הרבים מחוץ לעיר באים לשם, מכל מקום הפלטיא היא מסורה לרבים בני העיר עצמם והיא מסורה להם כל שעה אף שדלתות העיר ננעלין, ולכן שפיר הוי הפלטיא ר"ה ביום שהדלתות פתוחות אף על פי שכלילה נועלין אותם, וז"ב לענ"ד בדעת הרשב"א" והיינו שמבאר שהמבואר ברשב"א שבפלטיא הוי ר"ה בנעולות, משום שענין הר"ה שבו אינו משתנה ביום, ע"י שננעל כלילה, והרי מתקבצים שם ביום, "ומסורה להם כל שעה", משא"כ בר"ה דענינו רגל הרבים שעובר מר"ה שבצד זה לצד אחר, אינו דומה לדגלי המדבר גם שנועלות רק כלילה, הרי"ו נחשב ש"אינו מסורה כל שעה לרבים". אבל בהמשך שם מחלק בהסבר הזה, לדעת הטור כמה שצריך מפולש משער לשער, ומחלק בין פלטיא לשאר ר"ה כעין החילוק המבואר בדברי רבינו: וז"ל שם: ועוד קשי' לי כמה דכתב הטור והש"ע סי' שמ"ה רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ומפולשין משער לשער כו', ולכאורה לא שייך כאן הך תנאי דמפולש משער לשער דכיון דרה"ר דרחובות ושוקים הוא משום שבני אדם הרבה מתקבצים שם לסחורה והוא פלטיא הנזכר בברייתא א"כ הוא רה"ר מצד עצמו ולא מצד שבני אדם עוברים דרך שם וע"כ לא בעינן שיהא מפולש משער לשער אלא בסרטיא שהוא דרך העובר בתוך העיר ואין ב"א מתקבצים שם אלא שעוברים דרך שם ולכן אם אינו מפולש ומכוון משער לשער לא הוי רה"ר דהא לא מסתגי להו להדי' וצריכין להקיף הלכום הולך סובב אל פתח שני המפולש למסילה, וכההיא דבין העמודים ואצטבא, ומה שכתב ברש"י בעירובין דף ו' כיצד מערבין רה"ר וכן בירושלים ואבולי דמחוזא ששערי העיר מכוונים זה כנגד זה, משום דהתם משמע דמירי לענין הדרך המפולש שבתוך העיר, אבל הפלטיא אין תלוי רה"ר שלה בשערי העיר מכוונים זה כנגד זה אם לאו כו', אבל היכא דליכא דלתות נעולות רק שמתקן כל שער בלחי וקורה או בצוה"פ, א"כ לפי הפוסקים דס"ל כר"י דאתי רבים ומבטלי

פרק חלק (דף קיא ע"ב) במשנה גבי אם אין לה רחוב עושין לה רחוב דפרש"י רחוב מקום שבני העיר מתקבצין שם. גם פי' סרטיא גדולה³⁴: "דממקומות אלו רואים שפירוש "רחוב" עניינו "מקום שמתקבצין שם" או כעין "סרטיא גדולה" דענינו לכאור' כפשטות רשות הרבים שעוברים בה דרך מעבר, אלא שהיא "סרטיא גדולה" בתוך העיר עצמה (על זה מדובר במס' סנהדרין, אודות "רחוב" העיר דעיר הנידחת), אבל נכלל בזה מקום שמתקבצים שם. ויש להדגיש שאין הכוונה שכל מקום שקוראין לו רחוב הוא מקום שמתקבצין בו, אלא לפעמים הכוונה גם על מקום מעבר, אלא שרבינו כאן מבאר הכוונה לפי הענין, דבכאן, רחוב הכוונה מקום שמתקבצין שם].

"וכיון שהוא מחמת שבני העיר מתקבצין שם י"ל שא"צ שיהיה פילושו מכוון דוקא": דבזה מבאר יסוד הדברים שהתחיל

משא"כ ענין ה("פלטאי") וה"רחוב" המבואר כאן, עניינה ומעלתה הוא במה שמשתמשים בה בעצמות אותה מקום, לכן בזה א"צ שיהו מפולשין.

ובזה מתחיל רבינו להוכיח ענין ותוכן ה"רחוב" כפי שהובא בשאר מקומות, לומר שענינה כמו הפלטיא, ולכאור' מתבאר שגם ב"רחוב" כזה שפתוחה מכמה צדדים, ומפולשת לר"ה אחרת, ואינו מכוונת (לכל פירוש כפירוש), דיניה וגדרה כפלטיא.

והיינו שעצם זה שהוא "מקום שמתקבצין שם", יהיה מאיזה טעם שיהיה, יש בו מעלת ה"רחוב" (ומעין הפלטיא) ודין ר"ה שבזה באותו גדר.

ובזה ממשיך להוכיח בגדר ה"רחוב" שכולל ענין פי' זה: "ועיין בסנהדרין

מחיצתא א"כ כיון דסוף סוף בקעי בה רבים מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטלי מחיצתא וא"כ כיון דליכא מחיצות לפלטיא ממילא הוי הפלטיא רה"ר מצד עצמה".

ומסיים בפסקא זו שם: "ולפ"ז לא מצאנו ידינו ורגלנו בכל מדינה ומדינה עיר ועיר שרובן וכמעט כולם יש בהם פלטיא למקום שווקים שמתקבצים שם ב"א לעשות מקנה וקנין ואם מתקנין העיר בצוה"פ מטלטלין ככולה אף כפלטיא זו הרחבה ט"ז וע"כ או לפי שרוב העיירות והכרכים שבמדינתנו אין בהם ששים רבוא וכשיטת רש"י ודעמיה. או דנהיגין כמאן דפסק כרבנן דלא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא וממילא דגם הפלטיא אין לה דין רה"ר כיון דהעיר מוקף חומה ומתוקנת בצוה"פ הרי הפלטיא שבתוכה מוקפת מחיצות וזה נראה דעת הטור והמחבר שכתבו שגם ברחובות ושווקים בעינן שיהא מפולש משער לשער ואם אינם מפולשין משער לשער אף על פי שאין מתוקנים בצוה"פ אין כאן רה"ר מדאורייתא דהא מכל מקום יש כאן היקף מחיצות ולפ"ז גם בעיירות שדרך רחב ט"ז אמות עובר בתוכה יש לדון כן". והיינו דמתקשה דא"כ היאך מועיל הצוה"פ לטלטל גם כפלטיא, כיון שעדיין מתקבצים במקום השווקים לעשות סחורה, ומיישב: א) או לפי המהלך שלו שאין הוצאה אסור אלא יש ס"ר. (ולכאור' אין מהלך זה מתאים עם ביאור רבינו הצ"צ בחידושים בעירובין (סד, א) שלשיטתיה מה שסומכים על השיטה דצריך ס"ר רק לאחר שפוסקים שמה"ת "לא אתי רומ"מ", ואין נראה שיש להתיר רק לאחר זה, ואין זה מועיל לפלטיא שאין המחיצה מפסיק קיבוץ בנ"א כפלטיא. ב) או שההיתר תלוי בפסק ש"לא אתי רומ"מ", ומטלטלין במקום שיש מחיצות חומה, באם אינו מפולש משער לשער. ביאור זה מתאים עם ביאור רבינו לפי מה שכתוב בסוף פסקא זו, שבמוקפת חומה צריך שהשווקים יהיו מפולשין משער לשער כדי שייאסר לטלטל, ופלטיא זו מוקפת חומה ואינה מפולשת משער לשער. אבל אין זה מועיל אלא דוקא במוקפת חומה ואינה מפולשת משער לשער, אבל כשאינו מוקפת חומה, או במוקפת אבל מפולש משער לשער לא יועיל לפי"ז.

³⁴ובפי' החלוקה והגדרה של רבינו הזקן בסי' שמ"ה ס"א על ר"ה: "רחובות ושווקים" מעין דברי הרמב"ם והשו"ע סי' שמה, ואח"כ חלוק עוד "וכן מבואות רחבים... המפולשים מרחוב לרחוב", שכולל בזה ב' סוגים כמו השוק, ועד"ז הוא רחוב הנכלל בפלטיא עניינו שהוא מקום "שמתקבצים שם" אבל כולל גם המובא בלשון אחר שהביא רבינו מדברי רש"י: "סרטיא גדולה", שבפשטות היא מקום "שעוברים משם למק"א.

רחובות ושווקים כו' הוא כו' [ש]אין להם חומה סביב, ואפי' יש להן חומה אלא שהם מפולשים משער לשער, דהיינו גם כשהוא חומה של ה"רחוב" והפלטיא. שהשערים מכוונים משער לשער ויש לה כל דיני ר"ה, היינו גם כשהוא חומה של ה"רחוב" והפלטיא, מכל מקום, כשהשערים מכוונים משער לשער יש להם כל דין ר"ה. והיינו שגם ב"שווקים" שהוא מקום שמתקבצים לסחורה (או שאר צרכים) וגם ב"רחוב" שהוא כיו"ב, גם בזה כתב שיש "להם" חומה (היינו להרחובות והשווקים עצמם), ומ"מ הוי ר"ה כשמפולשים ומכוונים משער לשער. וראה להלן.

הפירוש בדעת רבנו

לכאורה הפירוש בדעת רבינו שאם נפרש "דמפולש" היינו "מכוון", צריך שיהא מכוון משער לשער גם ברחובות שאינו מוקפת חומה ורק בפלטיא או רחוב אין צורך לזה

נחזור על מה שכבר הבאנו לעיל את פירוש האחרונים המבארים שדין השו"ע בסי' שמ"ה ס"ז:

"איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער ואין דלתותיו נעולות בלילה (טור) הוי רשות הרבים", שמחולק דין ר"ה כשאין לה חומה, דאז הרחובות ושווקים נקראים ר"ה אפי' אין "מכוונים משער לשער", אבל כשיש להם חומה, שבזה אין כל כך הכח להיות ר"ה, אלא א"כ הם בענין שהרחובות מפולשים ומכוונים משער לשער (כפי' המג"א בזה, והרי רבינו הוכיח פי' זה מדברי המג"א כדלעיל).

לפנ"ז, שיש מעלה וחוזק בפלטיא, הן השווקים והן ה"רחוב" היות ש"מתקבצין שם" אין לה התנאי שיהיה "מכוון" כדי שיהיה ר"ה, וכל התנאי שיהיה מכוון דוקא, הוא ב"מבואות המפולשות" שמעלת הרשות הרבים שבהם הוא מחמת שהם עוברים "דרך מעבר" לרחובות או לדרכים, שם צריך גם התנאי של "מכוון", כדי שיהא נחשב מעבר ברור והגון.

אבל נראה ברור מרבינו, שזה דוקא ב"אינה מוקפת חומה" כפי שהתחיל לפנ"ז, משא"כ ב"מוקפת חומה", אז גם ב"רחוב" אינו נחשב לר"ה אלא ב"מכוון" משער לשער.

(ואולי ההסבר הוא דאם אינו מכוון, אז מועיל מחיצות החומה ומתייחס גם להפלטיא עצמה, באופן חזק, ובזה סובר רבינו, שכמו שאין סוברים כהרשב"א שאין מועיל נעילת דלת לפלטיא, כמו"כ סובר שמחיצות המתייחסות להפלטיא יועיל לפלטיא, ולכן כשמוקפת חומה לא ייחשב ר"ה, בלתי אם מכוונים משער לשער (עם פירצה יו), שיש פתח בצד אחד של החומה, ויוצא בצד האחר, (לכ"א כפירושו), שאז אין המחיצה מתייחס לפלטיא זו, משא"כ אם אין מכוונים משער לשער, אז מחיצת החומה מתייחסת גם להפלטיא ולכן אינו ר"ה. אבל בעיר שאין לה חומה, ואין מחיצות מתייחסים להפלטיא באופן חזק, אז לא יועיל אפי'. צוה"פ, שאין זה מחיצה חזקה להפלטיא, שהיא ר"ה מצ"ע (ולא מצד שעוברים דרכה), ואפי'. אין פתחי הפלטיא מכוונים).

וכן מתבאר הדברים בסוף הפיסקא.

ולכשתדקדק תמצא לכאור' דברים אלו של רבינו, הם בהתאם להמבואר בשו"ע ושו"ע רבינו בסי"א על ר"ה של ה"רחובות והשווקים": "ואיזהו ר"ה,

שחוב ממילא כסתום, משא"כ ברחובות ובדווקים שבערי הפרזים ודאי חשיב כמפולש אע"פ שאין הפילוש מכון יפה כידוע".

אבל לכאורה מפשטות דברי רבינו נראה (בנוסף על פשטות דבריו דלעיל כפי שכתבנו לעיל, הנה גם בדבריו כאן), דהא דא"צ פילוש כשאינה מוקפת חומה, הוא דוקא ב"רחובות" ו"שווקים", ש"מתקבצים שם", והיינו שזה תוכן ר"ה בעצמות המקום הזה, לכן א"צ "פילוש" להחשיבה ר"ה, אבל כשהיא ר"ה רק מחמת "דרך מעבר", בעי פילוש להחשיב ר"ה כנ"ל, ולכאור' נראה שלסברא זו, הרי תנאי זה אינו תלוי דוקא כשהיא מוקפת חומה, אלא בכל ענין (של ר"ה דרך מעבר), ורק "ה"רחוב" (שבוה מתכוון רבינו כנ"ל, לדבר הדומה לפלטיא, וכנ"ל שחילוק זה דומה לחילוק ד"רחובות ושווקים" שברמב"ם ושו"ע), כשאין מוקפת חומה א"צ שיהא מכון משער לשער, משא"כ לשאר רחובות ודרך מעבר בעי שיהו מכוונים.

ולפי פ"י זה נפרש בדברי השו"ע ושו"ע רבינו: שמה שכתבו "אם הם מפולשים מעיר לעיר" (שפירושו מכוונים, לפי דעת המג"א), עניינו הן במוקפות חומה והן באין מוקפות חומה, אלא שמחדש רבינו עוד הלכה (לחומרא לאידך גיסא) שאפי' במקום שהיא מוקפת חומה, ישנו אפשריות של ר"ה, והיינו באם גם היא מפולשת משער לשער שאז יש לה שם ר"ה, (ואז גם הרחובות י"ו אמה היוצאים מהם, וגם המסילות היוצאים מהם לאחר יציאת השער (הם רה"ר גם כשהם (השבילים והמסילות) אינם מכוונים זכנ"ז).

המשך דברי רבינו: "ומ"ש המחבר תשובת מ"ר בסי' ל"ח דמ"מ אם הרחוב הוא מוקף ד' מחיצות חשוב רה"י. זה דבריו נכונים אם מוקף מחיצות גמורות":

– כבר כתבנו בתחילת דברינו שבנקודה זו נחלקו האחרונים, וקודם לזה נראה שכבר נחלקו כן הראשונים, וכמה ראשונים הביאו ההגבלה שצריך שיהיה "מכוונים משער לשער", בכל ר"ה, גם כשאין חומה, ואכן אין גורסים ברש"י שהיה כתוב שם "ואין בה חומה או שהיה ר"ה מכון משער לשער" (שאו מתפרש שרש"י מדבר בב' סוגי ר"ה, א' שאין להם חומה ובוה א"צ שיהא מפולש, וסוג ב' כשיש להם חומה ובוה צריך שיהא מכון משער לשער, כגירסת הרא"ש ברש"י, אלא שאין גורסים "או") ואז מתפרש שצריך שלא תהא חומה וגם שיהיה מכון משער לשער.

ואכן בכמה ראשונים מובא התנאי שיהא מכון משער לשער בכל ענין, אבל כמה ראשונים הביאו התנאי הזה דוקא כשיש לה חומה והם, הראב"ה סימן שצ"א שכתב וז"ל "לפי הסברא דרבינו שלמה שפירש כו' משמע דעיירות שלנו שהם מוקפים חומה, ואין מכוונים שעריהם משער לשער שהם כרמלית", וכן דעת הרא"ש ורבינו ירוחם (נתיב יב ח"ד), וחדושי הר"ן עירובין (ו, א) שגורסים ברש"י "ואין בהם חומה או שיהא ר"ה שלה מפולש משער לשער".

ונצטט ב' מגדולי פוסקי זמנינו שג"כ פירשו עד"ז, האגר"מ (או"ח סי' קל"ט, וח"ה סי' כ"ח), והגרש"ז א בקובץ מוריה (שנת עשרים גליון ה-ז (רלג-רלה) ניסן תשנ"ה: בסימן ב אות א) כתב ג"כ: "...דאף שכתב רש"י בכ"מ אהא דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום ר"ה, דהיינו משום דרה"ר שלה היתה מכוונת ביושר משער לשער ומשמע שאם לא היו השערים מכוונים זכנ"ז לא הוי חשיב ר"ה, מ"מ הלא מבואר ברא"ש וטו"ש"ע סי' שמ"ה דהיינו דוקא בעיר שמוקפת חומה דאז הוא דאמרינן שאם הפילוש אינו מכון יפה נמצא

"אעפ"כ כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמות בב' מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו דין מחיצות גמורות, מ"מ כיון שהוא רה"ר מצד שבני העיר מתקבצים שם, ואינו סתום מד' רוחות לגמרי כ"א יש בו שני פתחים גדולים ברוחב י"ו אמה חשיב רה"ר":

ובזה מבאר רבינו הלכה דידן, שלמרות שיש לרחוב עצמו ד' מחיצות וחומה, מ"מ כיון שיש בו מעלת רה"ר בעצמותה, (אלא שאם היו לרחוב מחיצות גמורות היתה גם היא נחשבת לרה"י, אבל) כיון שאינו סתום לגמרי, שיש פתחים גדולים רחוב י"ו אמה, לכן נחשבות לרה"ה.

"שהרי ירושלים אע"פ שמוקפות חומה לגמרי מכל הצדדים, ויש לה רק ב' פתחים כהנ"ל, חשיבא רה"ר אלמלא דלתותיה נעולות בלילה, כמו"כ הרחוב הנ"ל אע"פ שיש לו ד' מחיצות, כיון שיש ממנו ב' מסילות ורחובת רחבים י"ו ה"ל רה"ה".

ומוכיח מירושלים עצמו, שהרי ר' יוחנן אומר שהיא רה"ר לולא שדלתותיה ננעלות, והרי לירושלים יש חומה (דעניינה מחיצות "לגמרי" מכל הצדדים), ואעפ"כ אומרת הגמ' שהיא רה"ה.

וצריכים לבאר שגם כשיש לה חומה וד' מחיצות, מ"מ, כיון שאינם מחיצות גמורות, שיש לה ב' פתחים י"ו אמות, חל עליה שם רה"ה, הנה כמו"כ לענין הפלטיא: למרות שיש לה עצמה מחיצה, (היינו לא רק מחיצות של כללות העיר, אלא מחיצה של הפלטיא עצמה), מ"מ כיון שיש מסילות היוצאות מה"רחוב" (פלטיא), הרי יש לפלטיא זו

הנה מכללות דברי רבינו נראה שבא לבסס שהרחובות היוצאים מהפלטיא הם רה"ה גם כשאינם מכוונים, ואף אם יש חומה לעיר, מ"מ כל שאינה ננעלת הוי הפלטיא רה"ה.

ומוסיף כאן, שהמחבר הנ"ל כותב שכשהרחוב עצמו מוקף ד' מחיצות הוי רה"י, מ"מ מגביל רבינו שזה רק אם יש לה "מחיצות גמורות", והיינו שאין מתפשט ויוצא מה"רחוב" (על ידי בקיעת המחיצות) שבילים ומסילות³⁵, דאז הוי כל נמצא בתוכו רה"י, אבל:

"אבל אם יש רחובות ושבילים היוצאים ממנו שהם רחבים י"ו אמה כדרך רה"ר י"ל אפי' אינם מכוונים זה נגד זה": אבל כשמה"רחוב", "יוצא ממנה", ומתפצל ל"רחובות ושבילים", שהם י"ו אמה, בזה יש להם דין רה"ה, ואפי' רחובות אלו "אינם מכוונים", וממחיש:

"עד"מ מסילה ושביל יוצא ממנו למערב רחב י"ו אמה בקרן צפונית מערבית והולך לסרטיא, ומסילה א' יוצא ממנו בקרן דרומית מזרחית ג"כ רחב י"ו אמה והולך לסרטיא אחרת. נמצא המסילות היוצאות ממנו אינן מפולשין זכנ"ז כלל":

והיינו שמסילה ושביל א' יוצא מן ה"רחוב" וה"שוק" לצד צפונית מערבית, ומצד השני יוצא מה"רחוב" מסילה לצד דרומית מזרחית, ואינם מכוונים זכנ"ז כלל³⁶, ואעפ"כ בזה יועיל להיחשב הרחוב עצמו רה"ה, אע"פ שהמסילות היוצאות ממנו נחשב "שלא מכוונים" "זה נגד זה" כלל.

³⁵פשוט מדבריו, שאין "מחיצות גמורות" שולל "בקיעת רבים", אלא עצם רחוב ט"ז אמה היוצא ממנו נשלל ממחיצה "גמורה".

³⁶ע"פ מה שכתבנו לעיל שדין רבינו הוא בדומה לציר ד', א"כ כאן מדובר בכעין זה.

עקומה (לפשטות המשמעות או שיוצאים לצד ב' לאמצע מבוין).

וע"ז מחלק: "וי"ל מוקפת חומה שאני. וצ"ע": והיינו שמה ששוקי ירושלים בעינן שיהו מכוונים הוא דוקא כשפלטיא אלו עצמן היו מוקפת חומה! שרק בזה צריך שיהא מפולש, משא"כ בפלטיא דאין לה שום מחיצות מסביב לה, אז הפלטיא והמסילות היוצאות ממנה הוי ר"ה, גם כשאין מכוונים זכ"ז.

ולכאור' מה שהשאר בצ"ע, ר"ל שאינו פשוט לומר שמה שהצריכו שגם שערים של הפלטיא להיות "מכוונים" שמדובר דוקא משום ש"מוקפים חומה"³⁷.

נמצא שכללות דברי רבינו היא לבאר שהפלטיא יש לה חומר דין ר"ה: (א) גם כשמסילות שלה אינן מכוונים זכ"ז, (ב) וגם אם יש לה עצמה מחיצות, הרי באם יוצא ממנו מסילות רחב י"ו אמה היא ר"ה (כמו שהר"ה של ירושלים חל עליה דין ר"ה באם פרוץ ורחב בפתחה י"ו אמות).

לכאור' נראה שכן ביאור הדברים בכוננתו, לפי מה שמציע בספר המילואים, ונביאם בהמשך.

עצמה (וגם המסילות הפתוחות לה) שם ר"ה, למרות שיש לפלטיא עצמה ד' מחיצות גמורות. ויש לציין: שבפשטות נראה מדבריו אלו, שכן הוא ההלכה, אפי' כשיש ד' מחיצות, וגם בב' הצדדים שיש לה, פירצות י"ו אמות, המחיצות שמצדדיו עומ"ר ואעפ"כ הוי רה"ר.

סיום דברי רבינו: "אך הרי אמרו משום ששעריה מכוונין זה כנגד זה, הא אינם מכוונין לא היו צריכים נעילת דלתות, והיו גם פלטיאות שבה רה"י. משמע גם הפלטיא צ"ל שעריה מכוונים ואז תהיה רה"ר":

אלא שמקשה, כיון שיסוד הלכה זו (שגם כשה"רחוב" מוקפת מחיצה, הרי היא רה"י כל זמן שמסילות רחבות ט"ז אמה יוצאים ממנה) הוא מירושלים, והרי מה שהועיל להיות רה"ר משום "ששעריה מכוונים זכ"ז", וא"כ יוצא שכיון שירושלים היו לה גם פלטיאות (וכנ"ל שזה מיסוד הוכחות רבינו בענין זה), ואעפ"כ היה מוכרח שגם "שעריה" (היינו גם של הפלטיאות) יהא "מכוונים זכ"ז" להוות רה"ר (גם בשוקים כאלו שיש להם ד' מחיצות), וא"כ גם על הפלטיא צריך שיהו מכוונים זכ"ז, וא"כ מנ"ל לומר לעיל שפלטיא מהווה ר"ה אף כשהמסילות היוצאים ממנה היוצאות ממנו

דברי רבינו במילואים לחידושים עירובין

ובתחילה הביא שם בד"ה פלטיא דברי החכ"צ בשם הרשב"א שבפלטיא אינו מועיל "דלתות ננעלות" ואח"כ מביא דברי המים

יש לנו לחזור לצטט את דברי רבינו בספר המילואים לחידושים על עירובין (ו, דף י' עמוד ב-ג), היכא שכתב בקיצור כוונת דבריו,

³⁷לכאור' כן כוונתו: שרק בפלטיא הוי מה שצריכה להיות מכוון דוקא משום שמוקפת חומה. אבל בשאר ר"ה "דרך מעבר" צריך מכוון גם בשאינו מוקף חומה. כן נראה כוונתו מהמשך הדברים שלא חזר בו מפשטות פירושו כדלעיל, ולא חילק כן לעיל. ואולי כוונתו לחזור בו מכל הנ"ל, ולפרש שכל הצורך ל"מכוון" דוקא בחומה. אבל כנ"ל אין משמע מפשטות המשך הדברים.

עם הרב רפאל, אין כל תירוציו של ר' רפאל מספיקות לסלק ממנו השגות של הר"ש: לכאורה הכוונה שלפי הנ"ל שהרחוב עצמו ייחשב לכו"ע ר"ה, גם כשיש מחיצות לעיר, אלא שאין לו דלתות נעולות, הרי השגות של הר"ש נכונים נגד הר"פ.

"זולת בטענה א': שהרחוב דשם היה לו ג' מחיצות וג' מחיצות דאורייתא", חוץ מטענה א' שכשהרחוב יש לו לעצמו ג' מחיצות, וג' מחיצות הוא דאורייתא, והיינו כשיש לרחוב עצמו מחיצות, שבזה הרי גם ה"רחוב" עצמו רה"י כנ"ל, והרי מדאורייתא מספיק שיהיה לו ג' מחיצות שזה מספיק שייחשב רה"י דאורייתא.

"אך הרי דין זה במחלוקת שנוי, דלרוב הפוסקים לא מהני ג' מחיצות, כשהשלישית מהן היא ע"י דלת אע"פ שננעלת דאז לא מהני אא"כ יש ברביעית ג"כ דלת, וזה לא היה בנידון הנ"ל, כי המבוי שהרחוב הנ"ל היה פתוח לו, לא היה לו דלת בסופו כ"א צוה"פ או לחי ע"ש".

הרי גם בטענה זו, טוען רבינו הצ"צ שרוב הפוסקים סוברים, דמה שג' מחיצות מהני, היינו דוקא כשהם מחיצות גמורות, אבל באם מחיצה הג' היא רק דלת, ואף שננעלת, לא יהני בלתי אם תהיה גם מחיצה רביעית, ומחיצה ההיא צריכה להיות דוקא דלת, ובציור של הר"פ לא היה מדובר כ"א כשהמחיצה הד' היתה של לחי או קורה. (כן הביא גם רבינו הצ"צ שם במילואים לפני"ז בהתחלת העמוד ד"ה כיצד מערבין).

היוצא מכללות דברים הללו, שזה מתאים עם דבריו לעיל בחידושים בשבת, שמחדש שפליטא הוא סוג ר"ה דבעצמותה היא ר"ה, ולכן: א) א"צ שיהא מפולש משער לשער ומכוון, ב) דאם אין לה חומה או

רבים בסי' ל"ח לבאר מחלוקת הרשב"א והפוסקים, וז"ל: "דהפלוגתא בין הפוסקים להרשב"א הוא דוקא לדעת אם היקף העיר מהני לרחוב או לא אבל כו"ע מודו דאם הרחוב עצמו מוקף בהיקף לעצמו דרה"י גמור הוא": ולכאורה הכוונה ששיטת המים רבים הוא, שגם אליבא דהרשב"א, באם ישנו היקף לרחוב עצמו, גם הרשב"א יודה שגם הפלטיא רה"י גמור הוא (לכאו"ע"ד דברי המאירי שבת (ו, א) שהובאו לעיל), והוא ע"ד שכתב רבינו שדברי מחבר המים רבים נכונים באם יש להרחוב עצמו מחיצות גמורות (שאינן מסילות יוצאות הימנה) הרי"ז רה"י גם בפלטיא, (כשאין פתחיו מכוונים משער לשער).

רבינו ממשיך שם: "אמנם נ' שאם אין דלתות נעולות לעיר לכ"ע ה"ל הרחוב רה"ר אף אם אין מבואות העיר פתחיהם מכוונים זה נגד זה, והרחוב פתוח להן, דנהי שהן אינם ר"ה, מ"מ הרי הרחוב הוא רה"ר ואין לו דלתות", לכאורה הכוונה, שאם אין דלתות נעולות, אז אפי' החולקים על הרשב"א (שהרי הרשב"א סובר שגם בנעולות הוי ר"ה, כנ"ל), יסכימו להרשב"א, שלכל הפחות הפלטיא וה"רחוב" עצמו נקראת ר"ה, גם אם הרחובות היוצאות ממנה, אין מכוונים זכנ"ז, והרי"ז מתאים עם כללות החידוש שכתב בחידושים בשבת.

היינו שבזה נכללים ב' החידושים שבפיסקא שלו במס' שבת: א) שהפלטיא הנמצא במקום שאין לה מחיצות, וגם אין להעיר דלתות נעולות, הוי ה"רחוב" ר"ה גם כשמבואות העיר הפתוחות לה, אין מכוונים זכנ"ז, ב) אם יש להפלטיא עצמה מחיצות גמורות רה"י היא.

המשך דברי רבינו במילואים: "וא"כ בנידון שנחלק עם הר"ר שבתי הנ"ל

לפלטיא שהיא הרחוב שבאמצע העיר ששם החנויות כולם, א"כ חשיבי כולם רה"ר" (לשונו הובאה לעיל).

מחיצות גמורות, ונראה לכא' שהמסילות היוצאות מהפלטיא כשהיא מפולש להפלטיא, היא ר"ה לכאו', אע"פ שאינו מכוון להמסילה האחרת שכנגדה, "כיון שכולם מפולשין

המסקנה היוצאת מדברי רבינו במס' שבת

נקודה הכללית: שבמקום כלובאוויטש אין להקל שלא יהיה ר"ה מחמת שהיא עקומה והמסתעף

(ו) אולי ניתן להסתפק: שהגם שפשטות דבריו בר"ה של "דרך מעבר" צריך שיהא "מכוון" לפי פי' הב"י והמג"א, אולי אפשר שאינו שולל לגמרי עוד אפשריות לפרש כוונת הטוש"ע, וא"כ אפשר לפרש שיש עוד פירוש שבאינו מוקפת חומה לא בעי מכוון כלל.

וכבר הבאנו לעיל שמפשטות דברי רבינו נראה שאין נוקט חילוק זה, אבל: (א) אולי יש לצדד כן, ולומר שרבינו רק הביא צד רחוק וקיצוני יותר, שאין "מכוון" שולל כלל עקומה, ובמילא אפי' במקום חומה יכול להיות ר"ה גם כשהיא עקומה (ובלבד שתצא מפולשת לשער החומה מצד הב'), אבל נודה על האמת שאין נראה מרבינו לחלק בין חומה ללא מוקפת חומה. (ב) לולא שנאמר שבסוף הפיסקא חזר בו, ואכן סבר חילוק כללי בכל הנ"ל, שכל מה דבעי "מכוון" (יהיה באיזה פירוש שיהיה) הוא דוקא בחומה ולא בלא מוקפת חומה. אבל זה דחוק כנ"ל לכאו'.

(ז) ולכאו' לפי הנ"ל, באם יש ס"ר, הרי בפשטות לא יעשה תיקון זה מעיקרא דדינא: ולא רק מחמת "שיר"ש יחמיר על עצמו" (שבוודאי חל בענין זה, אלא יתירה מזו), שמעיקרא דדינא מדרבנן לדעת רבינו הצ"צ בדעת רבינו אדמוה"ז, שנראה בפשטות דבריו דנוקט שהעיר ליובאוויטש

(א) מסתפק אם מבוי ט"ז אמה עקום יש לו דין ר"ה, ומסברא יש סברא לכאן או לכאן,

(ב) מביא פירש"י לפי הב"י ומג"א שצריך שיהא מכוונת, שמשמע בפשטות שלא יהא עקומה, אבל הר' שבתי פי' שהיא ר"ה גם כשהיא עקומה ובלבד שלא יהא מבוי אחר באמצע והיא מפולש משער לשער.

(ג) נראה יותר שכל ספיקו הוא דוקא בעקמימות בציור ד'.

(ד) גם במקום שצריך שיהא מכוון משער לשער (לכל פי' כדאית ליה): מחדש לחלק שבפלטיא ("שווקים ורחובות") א"צ שיהא חלקיה מכוונת, וגם הרחובות ושבילים ומסילות היוצאים ממנו אין צריכים שיהא מכוונים זה כנגד זה, ומספיק שהם מפולשים לפלטיא.

(ה) מחדש שפלטיא: גם כשהיא מוקפת חומה מד' צדדים מ"מ אם יש לה ב' פתחים זה כנגד זה, והפלטיא מכוונת משער לשער היא והרחובות ושבילים ומסילות היוצאות ממנה ר"ה.

הנ"ל הוא הפשטות היוצא מדבריו. ויש להוסיף ולעיין:

ברור וכתוב בשו"ע) אפשר שאין לנקוט צד להקל ולתקן עירוב בעיירות.

ואוי"ל בהסבר הדבר (שהצ"צ סומך להקל בדרבנן רק בשיטה שהובא להדיא בשו"ע, ולא בספק בעלמא, ואפי' אם יש עילה להספק), מעצם הנימוק שהסביר למה ה"ר"ש יחמיר לעצמו: שיש בזה ג' נימוקים כנ"ל (א) הרי"ף פוסק "אתי רומ"מ" (ב) אין ראייה גמורה שבצוה"פ "לא ארומ"מ", (ג) בשבת יש להחמיר גם בספק דרבנן, וכך אולי יתכן שגם לענין מה שמקילים בעיקרא דדינא, צריך שתהא הסברא והדיעה להקל, דיעה ברורה שהובא להדיא בשו"ע.

ט) ועוד יוצא מדברי רבינו: בפלטיא לא יועיל העירוב מדאו': כיון שגם כשיש שם ד' מחיצות (אלא שפתוחה בשעריה), לא יועיל העירוב לא לה, ולא לשבילים ומסילות הפתוחים לה, כשהיא מפולש לסרטיא אחרת, וכמו"כ בעיר מוקפת חומה כשהיא מפולש ומכוון משער לשער, וכמו"כ בצוה"פ כשאינו מוקפת, ואפי' אינו מפולש משער לשער, כיון שהיא ר"ה דאורייתא, ובזה אין מועיל העירוב על העיר, ורק דלתות נעולות (לולא שעושהו להפליא עצמה?).

מתפרש כר"ה (לדעת שא"צ ס"ר), למרות שהיתה עקומה, והוא משום שמביא סברת ושיטת הרב שבת, ובמילא אפי' ננקוט כן ברש"י ושו"ע, שצריך "מכוון" גם כשאין לה חומה, ולכן אין לנקוט בקולא זו, אפי' שזה מדרבנן (דמדאורייתא יש לסמוך א"ל אתי רומ"מ"), ושאינו מהקולא והדיעה שצריך ס"ר, שזה דיעה המובא בשו"ע להדיא, משא"כ בפירוש התנאי ד"מכוון" שאינו ברור שכוונת השו"ע להקל בזה, אף שיש "משמעות" כזה, אין בזה מספיק כדי להקל בדרבנן שאסרו לערב בר"ה, משום דבדרבנן "אתי רומ"מ", ולכן יהיה אסור מעיקר הדין לסמוך בזה כדי לערב בר"ה.

יש להוסיף בכ"ז: שגם בענין השקו"ט מה נחשב ס"ר (האם צריך שיהא בכל יום ממש, או ברבות הימים, והאם צריך בכל רחוב או בכללות העיר, או בכל רחובות העיר בהצטרפם יחד וכו') בכל פרטים אלו, כיון שדבר זה לא מפורש בשו"ע, בזה אפשר שאין לתלות ולעשות "ספק בדרבנן" (דמה"ת "לא ארומ"מ") דכמו שרואים דלענין ספק "מכוון" אין רבינו נוקט להקל מחמת ספק זה, הה"נ אין לנקוט שיש כאן שיטה הסוברת שאי"ז רה"ר, כיון שפרטים אלו אין ברורים ממש בשו"ע (או לכה"פ אלו הפרטים שאין

דברי רבינו הצ"צ בעירובין (סד, ב)

בפיסקא זו מסתפק דילמא לחכמים (החולקים על ר"י וסוברים דאין ב' מחיצות דאורייתא, וצריך מחיצה ג'),

מ"מ אפשר שבזה יועיל עומ"ר ואפשר אפי' בפירצה מ"ז,
ואפי' אם לא מהני בפירצה זו אפשר שמהני בצוה"פ בזה

על הפרוץ, י"ל אף דאיכא פירצה י"ו אמה, אפשר לא חשיב רה"ר דאורייתא:

הנה כתב רבינו שם בד"ה תוס' ד"ה קשיא דר"י: "אפ"ל אף לרבנן נהי דלחי לא מהני במחיצה ג', אבל אם יש במחיצה ג' עומד

להחשיבו ג' מחיצות "גמורות". ונראה שהוא בגדר ספק השקול, ואינו ברור בזה לדעת רבינו.

אבל סו"ס נציין שבפיסקא דלעיל במס' שבת כתב: "אעפ"כ כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמות בב' מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו דין מחיצות גמורות, מ"מ כיון שהוא רה"ר מצד שבני העיר מתקבצים שם, ואינו סתום מד' רוחות לגמרי כ"א יש בו שני פתחים גדולים ברחוב י"ו אמה חשיב רה"ר", דהציור הוא כשיש כאן ד' מחיצות, אלא שיש ב' פתחים גדולים, ובפשטות כולל (גם) ציור ד"עומ"ר", ואעפ"כ כיון שיש ב' פתחים גדולים די"ו אמות חשיב רה"ר".

נחזור לדברים אלו להלן כשנידון בסילוק הטעויות היאך ישנם שברור להם שב' מחיצות ולחי מועיל מה"ת אפי' בר"ה ממש, והרי ברור שאין זה ברור כמותם, ולכה"פ בב' מחיצות ולחי נראה מדברי רבינו שאין דבריהם נכונים, שגם כשעומ"ר מסתפק אם מועיל מה"ת, ובודאי שכשאינן עומ"ר, אין מועיל מה"ת.

וראה עוד שם שמדברי הצ"צ במילואים למס' עירובין בהביאו דברי התוס' בביאור דעת רש"י בהא דצריך ב' דלתות בר"ה, ובפשטותו נראה שכולל כל האופנים, גם כשיש חומה בעיר, אלא שיש פירצה מפולשת משער לשער של ט"ז אמה, ואעפ"כ צריך ב' דלתות (וכפי שהעיר הבית מאיר), הרי מוכח יותר שגם בעומ"ר אין מועיל ברוח שלישית וגם כשיהיה כן ברוח רביעית לא יועיל, וצריך דוקא ב' דלתות שאין ננעלות.

יש לציין עוד: שספק זה של רבינו הצ"צ הוא דוקא ברוח ג', אבל בב' רוחות שהם מחיצות לשיטת ר"י, הרי לא יקילו חכמים יותר מר"י ולא יועיל אם לא יהיו גמורות ממש בלי שום פירצה, ורק ברוח ג' מסתפק רבינו דילמא

והיינו דמסתפק, שאע"פ שלרבנן אין ב' מחיצות שלימות דאו' (כשיטת ר"י), ואין מספיק גם לחי בצד הג' אפי' מדאו' בר"ה, מ"מ אם צד הג' יש לו מחיצה עומ"ר אפשר שגם לחכמים הרי"ז מועיל, ומוסיף: שאפשר שזה גם בפירצה י"ו, דע"ז לא חשיב ר"ה דאורייתא.

"דרוקא מבואות המפולשין שיש להם רק ב' מחיצות חשוב ר"ה ולחי לא מהני, ואף צוה"פ י"ל דלא מהני כנ"ל. אבל עומ"ר על הפרוץ אפשר דחשוב כמו שלוש מחיצות דאורייתא. דלא לפלוג כ"כ על ריה"ו":

דאפשר שרק כשהר"ה מפולשת לגמרי, ויש לה רק ב' מחיצות הוי ר"ה, אף עם לחי, ואפי' עם צוה"פ (לשיטת הריטב"א והרמב"ם דלעיל), אבל כשעומ"ר אפשר שיש לו החשיבות של שלוש מחיצות דאורייתא. כדי שלא נאמר שהחכמים חולקים על ריה"ו לגמרי. רבינו כותב כן גם לענין פירצה ט"ז, שאף בזה מסתפק.

ומוסיף: "ואף אם זה ג"כ לא מהני י"ל אם עשה להפרוץ י"ו אמה צוה"פ שמא מהני כיון דמלבד השני מחיצות הנה גם מחיצה הג' יש עומ"ר וג' צוה"פ להפרוץ שמא מהני. ומד' הריטב"א בפי' ד' ר"י מוכח דלא מהני וחשוב ר"ה":

והוסיף: שאפי' נאמר שעומ"ר גרידא אינו מועיל ברוח הג', "בעומ"ר מ"מ כשישימו צוה"פ על הפרוץ, אולי אפשר שיועיל. ומסיק שלדעת הריטב"א אין מועיל עומ"ר וגם בצירוף צוה"פ בנידון זה.

הנה בפיסקא זו נראה: א) פרצה י"ו אמה חסרון גם לדעת חכמים, ומצדד כדלעיל, (ב) אלא שכאן מסתפק דילמא מועיל עומ"ר

רבנן יודו ולא יחלקו על ר"י כ"כ ויספיק עומ"ר].

וכפי המבואר כאן ולהלן נמצא שאין העדפה במחיצות ג' עומ"ר כשיש פירצה ט"ז אמה, מ"שם ד' מחיצות" כשאין שם פירצה ט"ז, כיון שהפירצה של ט"ז אמה מגרעת שם המחיצה, שבקיעתה מבטלת המחיצות, ואפשר שכן הוא אפי' עומ"ר, (משא"כ ב"שם ד' מחיצות" של פסי ביראות, יתבאר שלשיטת רבינו הזקן אינו מועיל מה"ת ביותר מ"ג ושליש, שאז מתבטל שם רה"י, ובודאי בפירצה י"ו אמה, הרי זה מתבטל בר"ה שם הרה"י ואדרבא נחשב לר"ה).

בעניין היתר החזו"א

לכאן' משמעות הדברים מדברי רבינו, שלא יועיל ההיתר של החזו"א שצוה"פ מועילה בעיירות גדולות

עוד רגע אדברה בעניין ההיתר הנפוץ מדברי החזו"א בעירובין (סי' קז אות ה-ז): שכיון שכל "שיש ג' מחיצות של עומ"ר לא אמרי' תו לא אתי רומ"מ, דג' מחיצות של עומ"ר עדיף מ"שם ד' מחיצות", ולא מצינו חילוק בין ג' מחיצות לד' בענין דאורייתא, ולפי"ז בצורה הזאת לא תמצא רה"ר אף בחוצות רחבות ט"ז אמה, וס"ר בוקעים בהם שרחוב ב' היא רה"י גמורה מה"ת שיש לה ג' מחיצות עומ"ר, אף שרחוב א' וג' עוברות בפרצותיה ורבים בוקעין בהם לא מבטלי מחיצתא, והא דפרצה יותר מ' אוסרת אינו אלא מדרבנן, ומה"ת אין כל פרצה אוסרת כל שעומ"ר, וכיון שרחוב ב' היא רה"י, גם רחוב א' וג' נעשין רה"י, שהרי יש להן ג' מחיצות, דמה שהם פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה

שרחוב ב' היא כחצר מוקפת, ואף למ"ש התוס' כב א' ד"ה חייבין דאמצע הפילוש לא חשיב מחיצות וכמש"כ סק"ג, היינו דוקא לר"י ולא סגי ליה בשם ד' מחיצות, אבל הכא לדרבנן קיימינן, ועוד דהכא עדיף דלרחוב ב' יש ג' מחיצות, מיהו אם אין כאן רק ב' רחובות כרחוב הב' והג' לא שייך עומ"ר כיון שאין כאן מחיצות...הני מילי בשתייהן רחבות טז אמה ורה"ר עוברת בתוכן" (ומוסיף שם הסתייגות בצירור שאינו עושה רה"י לעצמו בוודאי אינו עושה לאחרים) וממשיך שם: "ז ויצא לנו מזה, דבזה"ז כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת דכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י, והפתוחות לתוכן נעשין רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצו"ה", והסיק: "ובמ"ב סי' שמה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס"ר בוקעין, כל שהיא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים ולהאמור ההיתר מחזור ומרוח לכרכים שלנו":

והנה בנוסף על שנחלקו עליו כמה גדולי הפוסקים, וכמו האגר"מ ונעתיק מדבריו בשו"ת אורח חיים חלק ה סימן כח: "ג. בדברי החזון איש שרחובות החוצים זה את זה נחשבים כרשות היחיד מן התורה, משום שנידונים בעומד מרובה על הפרוץ, וטעם השני שהחזון איש בהלכות עירובין סימן ק"ז אות ה' סובר דעומד מרובה על הפרוץ לית לו שיעורא, שלכן כרכים הגדולים הן בדין רה"י מדאורייתא. שכיוון שאיכא רחובות הולכין לאורך העיר ולרחוב העיר, שחלק הבנוי הוא יותר מרוחב הרחוב אף ברחובות היותר רחבים, הרי גם מקום הפרוץ שהוא רוחב הרחוב כעומד דמי, שא"כ הוא מוקף מחיצות מכל ד' הרוחות לכו"ע אף לאלו שלא מצריכין ס' ריבוא עוברין. הוא דבר תמוה, שנמצא שהכרכים היותר גדולים הם רה"י, ורק הכפרים ועיירות הקטנים ביותר שאין להם אלא רחוב מפולש אחד הוא

דרומי ובכותל צפוני סמוך לקרן מערבי או איפכא ומכ"ש כשנפרצו כל הקרנות שבטל ממנה שם ד"מ ואין מועיל שום תיקון של צוה"פ כלל".

וא"כ: לפי מה שנשמע לעיל, שלדברי רבינו הצ"צ אין לסמוך אמשמעות של קולא ולדוגמא בהתנאי ד"מכוון משער לשער" אלא אם הובאה קולא זו להדיא בשו"ע, וכמו הקולא של הדיעה שצריך ס"ר, אבל כשיש להסתפק עליה, לא סמך רבינו על זה (לכל הפחות לענין "יר"ש יחמיר על עצמו" ואולי עוד מעיקרא דדינא כדלעיל), הנה בנוסף ע"ז:

הנה מדברי רבינו הצ"צ עצמו נראה שאינו נוקט מכמה היסודות של החזו"א:

(א) א' היסודות של היתר זה של החזו"א מיתלי תלוי (כמו שכתב בדברים אלו) בזה שרחוב הוא רה"י מה"ת כשיש לה ג' מחיצות (וגם של עומ"ר, ואף שרחוב א' וג' עוברות בפרצותיה כו'), והרי רבינו הצ"צ כתב להדיא במילואים לעירובין י, ב דלעיל: "דין זה במחלוקת שנוי דלרוב הפוסקים לא מהני ג' מחיצות, כשהשלישית מהן היא ע"י דלת אע"פ שנעללת דאז לא מהני אא"כ יש ברביעית ג"כ דלת, וזה לא היה בנידון הנ"ל, כי המבוי שהרחוב הנ"ל היה פתוח לו, לא היה לו דלת בסופו כ"א צוה"פ או לחי ע"ש", וכ"כ שם בפיסקא שלפנ"ז ד"ה כיצד מערביין "...לסברא הראשונה לא מהני דלת אחת דדוקא היכא דאיכא ג' מחיצות גמורות הוי דאורייתא, אבל

בדין רה"ר. להיפוך מכפי שכל ישראל סבורין שהכרכין שייכין להיות יותר רה"ר. וכדכתב הוא בעצמו שבמשנה ברורה (סימן שמ"ה סעיף ח' ביאור הלכה ד"ה שאין ששים) כתב שלא כדבריו, ודברי המ"ב הוא שיטת כל ישראל בפשיטות. אלא מוכרחין לומר שמקום הרחובות שנעשו דווקא לדריסת הרבים מפולש מקצה אל הקצה, לא נחשב שהוא ג"כ נחשב כגדור מצד שהוא מועט נגד העומד במקום הבנוי, ורק בפרצה בעלמא שלא נעשתה לדריסת הרבים נחשב כגדור מהא דעומד מרובה, דלא כהחזו"א אלא כהמ"ב, ופשיטותא דכל ישראל".

ועוד הוכיחו שגם הבית אפרים חלק עליו: שהרי כתב לבאר מה שקשה ע"ע³⁸ מהגמ' בעירובין (קא, ב) שירושלים לאחר שנפרצו פרצות היה ר"ה, והרי כיון שבפשטות עומ"ר על הפרוץ, א"כ אפי' לאחר שנפרץ, למה לא נאמר "לא אתי רומ"מ", ומיישב שמדובר שנפרץ בקרנות, והיינו שכדי שיהיה מחיצה רה"י (אינו מספיק עומ"ר, אלא צריך גם) שהקרנות יגעו זב"ז ולא יהיה הפסק.

וז"ל: "ועכ"פ מבואר נגלה מדברי הש"ס והתוספות ובעל המאור והרמב"ן והריטב"א דלרבנן הך דירושלים אף בלא דלתות נעולות אין חייבים אף על גב שהוא רחב ט"ז ולמה יגרע אחר שנפרצו בה פרצות אך הדבר ברור דפרצות אלו אם היה באמצע החומה אף אם היה לארבע רוחות ומפולשים ורחבן י"ו אין בכך כלום לרבנן כיון דאכתי איכא שם ד"מ אך פרוצי ירושלים היה בקרנות ואם נפרץ בכותל מזרחית סמוך לקרן דרומי ונבדל שם בקרן

³⁸ובנוסף לכך שהחזו"א הקשה קושיא מעין זו גם לדעתו, הרי אפי' נאמר שהיו הרחובות פרוצים ט"ז אמה, אכתי יש לדון באתן המבואות הפתוחים לירושלים כדין עומ"ר וכל חוצות ירושלים ליחשב רה"י, ותי' בזה כמה תירוצים, וא' מהם שהרחובות לא היו עומ"ר, וצ"ע ובירור בתירוצים, אבל אי"ז מעניינינו לדון בעצם קושיא זו, אלא במה שיוצא דברי הבי"א דלמרות שהוא סובר באותה שיטה של החזו"א לענין "לא אתי רומ"מ", מ"מ אינו נוקט בכללות מיסוד דברי החזו"א.

ואפי' נאמר שמחיצה הפנימית של דרך המלך של הרחוב ההולך משער לשער מסלק תורת המחיצות החיצונות, (דבר שלא נרמז להדיא בדברי רבינו הזקן, ולא משמע שכן כוונתו), הרי ישנו העומ"ר של צד החומה שיש בה פתח, שלגבי העומד ברחוב, למה לא ייחשב צד המחיצה של החומה כמחיצה, וא"כ יש לו ד' מחיצות, והרי חזק זה פי עשר מ"שם ד' מחיצות" של פסי ביראות שהפרוץ מרובה על העומד מכל הצדדים, וכאן יש ב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר, ולכאור' פשטות הלכה הלזו סותרת את הסברא של החזו"א, וכדי ליישבה צריך נגר ובר נגר למיפרקיניה.

והנה מעין קושיא זו הקשו ג"כ על דברי הרשב"א (הובאו דבריו במאירי עירובין (כ, א)) לבאר את שיטת הרמב"ם, דמצד א' פסק שמדינה לא נעשית רה"י אלא בדלתות נעולות, ומצד שני פסק שהזורק לבין הפסין חייב (והיינו דשם הוא רה"י), ומבאר שבאמת הרמב"ם גריס "ר' יוחנן כאן הודיעך וסב"ל", והיינו דוקא כשיש לו "שם ד' מחיצות", אז "לא אתי רומ"מ", וכותב: "ואע"ג דר' יוחנן גופיה אמר ירושלים צריך נעילת דלתות, התם הוא מפני שמבואות שבירושלים מפולשים היו, והואיל וליכא אלא ב' מחיצות לא הוי רה"י", שגם בזה קשה: למה אין לירושלים ד' מחיצות (יותר מפסי ביראות), דכיון שבפשטות כותלי החומה היו עומ"ר, ולמבואות עצמן היו ב' מחיצות, א"כ יש לכאור' ד' מחיצות (שהחומה בב' הצדדים של הפתחים היא עומ"ר), וע"ז יש שתירצו דכיון שכותלי המבואות היו מגיעים עד החומה, לא היו נראים לפנים ולכן לא מהני להיות נקרא "ד' מחיצות". ומציינים לדברי הרשב"א בעירובין (י, א) שמביא דברי הראב"ד לענין מבוי, "ואף על גב דאותן ד' אמות שהן מבחוץ אי הוו כנגד חלל המבוי הוי עומד מרובה על הפרוץ ושרי, הכא כיון דמבחוץ הוא לא מהני ל"י למבוי, דנהי דמה שנראה מבחוץ

הכא דשלישית ע"י דלת רביעית נמי צריך דלת, וכ"מ בסי' שס"ד ס"ב", וא"כ לכאור' גם כאן, אין פה ג' מחיצות גמורות אלא ע"י צירוף עומ"ר, וא"כ בעי לכאור' מחיצה רביעית של דלת דוקא (וצריך דלת לכ"א, ואין מספיק ב' מחיצות עומ"ר).

(ב) אפי' תאמר שיועיל שיטתו באם ישנו עוד רחוב בצד ההפכי של רחוב א' וגם היא "עומ"ר" (כמו שיש המיישבין שיטתו), לכאור' ישל"ע לפי הנ"ל, אם זה מספיק או שגם בזה צריך ב' דלתות, כשמדובר באמצע ר"ה (מקום ט"ז אמה).

(ג) ובנוסף על מה שנצריך לבאר לפי יסוד זה, ההלכה שהביא רבינו הזקן בסי' שמ"ה ס"א: שכשיש רחוב בעיר שמוקפת חומה ויש דרך ההולך משער לשער ורחבה טז אמה ובמילא יש לה ב' מחיצות, וכלשון אדמה"ז שם: "שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברחוב ר"ה מכנגד חלל השער)":

היינו דלכאור' למה נאמר שאין שם ד' מחיצות, שהרי בב' שערים שיש להם פתח, הרי בפשטות מדובר בעומ"ר, דהרי מדובר בחומה, וא"כ למה אין אומרים שיש ד' מחיצות, ולכאור' צריכים לומר, שכשיש פירצה של ט"ז אמה, (ורבים עוברים עליה), אין לה תורת מחיצות בשיעור פירצה ההיא, או בנוסח אחר, שאין המחיצות מועילות שלא יחול חלות שם ר"ה על שטח הזה, או בנוסח ד"אתי רבים ומבטל מחיצה" בפירצה ט"ז, גם כשיש מחיצות עומ"ר (או בהנוסח הדומה להאגר"מ שבמקום העומד לדריסת רבים בפועל אין מועיל מה שייחשב כסתום ע"י עומ"ר וכיוצא).

ולכאור' סברות אלו הם נגד סברת החזו"א.

מחיצות", שנתבטלו שם ד' מחיצות בפירצה כזו, ורק באם יימשך לכל צד החומה עוד אמה מבפנים (ולא יהיה פירצה ט"ז) אז דוקא לא ייעשה רה"ר, ובמילא פשטות דברי אדמה"ז נוטים יותר לומר שפירצת ט"ז אמה היא דאורייתא, וא"כ בפשטות אין לסמוך על סברא זו.

ואפי' היינו אומרים (אע"ג שאינו נראה בפשטות כלל), שמ"מ סברא הוא ועושה צד ספק, נראה יותר ממה שנתבאר לעיל, שאין רבינו הצ"צ סומך עצמו שלא להחשיבו רה"ר בספק בעלמא (וכמו שלא סמך שלא להחשיבו רה"ר העקום כרה"ר, משום צד הספק במשמעות רש"י כפי פשטות הב"י והמג"א, אלא אדרבא החזיקם בפשטותו כר"ה כנ"ל).

אלא שמה שיש לסמוך על השיטה המקילה בדרבנן (דמדאורייתא "אתי רומ"מ") הוא אך ורק בשיטה המובאת להדיא בבירור בשו"ע (כמו הסברא דצריך ס"ר) ולא על השיטה שאינה מתבארת יפה ובבירור נגד הלכה המובאת להדיא בשו"ע.

(ד) ועוד: הרי אחד מההנחות עליה תומך החזו"א שיטתו תלוי באם סוברים דפירצה י' וכן י"ג אמות ושליש וכן ט"ז אמות אינו דאורייתא, והרי לכאור' פשטות דברי רבינו הזקן ודברי הצ"צ אלו מראים שזה דאורייתא, שז"ל אדמה"ז בסי' שסב סי"ח: "כל היקף מחיצה שהפרוץ מרובה על העומד אסור, וכאילו כולו פרוץ... אבל אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר... שכך היא הלל"מ, שלא יהא הרוב פרוץ... ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות, אבל עד עשר ועשר ועד בכלל מותר מפני שהוא כפתח", ובפשטות נראה שכמו שההלכה של פרוץ מרובה הוא דאורייתא (הלל"מ), כמו"כ ההלכה שלא יהא פירצת עשר היא דאורייתא לכאורה.

הוי היכר למבוי כאלו נראה מבפנים אבל לשווייה ככותלי המבוי למיהוי נמי כעומד מרובה על הפרוץ לא, דהיכר הוי מחיצה לא הוי, דאי אמרת מחיצה נמי היא אין לך מבוי שאינו ניתר אפילו בלא לחי ואפילו מפולש לרה"ר שהרי כותלי פני המבוי הנמשכים לרה"ר נחשוב אותן למחיצות המבוי אף על פי שאינן נראות לפנים אלא ש"מ היכר הויא מחיצה לא הויא ע"כ".

והנה (בנוסף על שיש לדון על עצם הדמיון בין הלכות מחיצה למבוי וההלכה דלעשות רה"י (דהוא ע"י ש"ש ד' מחיצות", בפרט בענין מחיצה דעומ"ר, הנה) בפשטות אין נראה כלל שאדמוה"ז נתכווין לסברא זו, שהרי לא הזכיר אותה כלל (שאינן "נראית מבפנים" המחיצות שבחומות, אלא סתם וכתב ש"הרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד", ואם כוונתו לסברא ההוא הול"ל שאין מועיל מחיצות של עומ"ר משום שאין נראות מבפנים ולא לפרש ולסתום שאין לה אלא ב' מחיצות בלי להסביר כוונתו (ועוד דהו"ל לפרש שהלכה זו אינו אלא באוקימתא שהבתים והמחיצות בצדי ר"ה מגיעים עד לחומה, משא"כ אם אינו מגיעות עד לחומה אז אינו ר"ה).

ועד"ז אין לפרש שהכוונה ל"סילוק מחיצות" (ע"ד הגמ' בעירובין (צב, ב)) כשב' מחיצות ממשיכים הלאה מהחומה, דעי"ז מסלקים מחיצות עומ"ר של החומה, דא"כ הול"ל לרבינו לבאר כן להדיא, ועוד הו"ל לחלק שהלכה זו דוקא בציוור זה. (בנוסף על שיש להבין עצם הדמיון להציוור המבואר בגמ. עירובין, שאין ציוור דידן דומה לציוור המבואר שם. ואכמ"ל).

אלא נראה יותר שכוונת אדה"ז כפשוטה, ונכלל במה שכתב שכיון שיש לרה"ר הזה פירצת ט"ז אמות במילא אין לה ש"ש ד'

רבינו הצ"צ חסר אחד מהיסודות בו תמך החזו"א היתר הנ"ל.

במהלך של הצ"צ דהא דירושלים הוי ר"ה משום שמפולש משער לשער, היא רק דעת ר' יוחנן, ולא דעת החכמים דפוסקים כמותם, היאך יפרש ההלכה בסי' שמו"ה סי"א

והנה יש לעיין לביאור הנ"ל, שלמרות שבעל המימרא של "ירושלים אלמלא" הוא ר' יוחנן, והרי הוא סובר "אתי רבים ומבטלי מחיצות" ולפי הצ"צ, כמבואר לעיל באריכות, הרי אנו פוסקים "לא אתי רבים ומבטלי מחיצות", (ור' יוחנן "לא סבירא ליה" כחכמים, ואנו פוסקים כחכמים), ואעפ"כ פוסקים שירושלים הוי רחובותיה ודרכיה מפולשים משער לשער, אע"פ שיש לה "שם ד' מחיצות", ויותר מזה, שהרי העומד שבה מרובה על הפרוץ, גם מהחלק שיש לה שער.

ובפשטות ההבנה לשיטת רבינו הצ"צ היא שדברי ר' יוחנן הם לשיטת ריה"ו וליה לא סבירא ליה, ולפי הפסק דידן אנו באמת פוסקים שירושלים אינו ר"ה (גם לפני שנפרצו בו פרצות)⁴⁰.

אבל לכאור' עדיין צ"ע, מהגמ' בעירובין (קא, ב וועוד), שירושלים היה לה שם ר"ה, וגם

וכן בדברי הצ"צ שהבאנו לעיל בעירובין (סד, א מדה"ס) שדן ומסתפק, האם לדעת רבנן אומרים בנוגע לציור דחצר המפולשת בב' ראשיהן ורבים נכנסין מכאן ומכאן דאפשר שאינו מועיל אם הפירצה יותר מי' (ונסתפק יותר בפירצה ט"ז שבזה לא רק שאינו רה"י אלא גם נעשה רה"ר), וממשיך שם בציור ש(לפי הנראה מדבריו) מסתפק בכך: "...ואף לרבנן י"ל דוקא פרצות עשר לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, דהא יש כאן מחיצות גמורות", וא"כ נראה שגם במחיצות גמורות אלא שנפרצו שנים מהם, מסתפק אם פירצת י"ג אמה ושליש "לא אתו רומ"מ", ואף אם נאמר שבזה מצדד יותר שגם בזה "לא ארומ"מ", מ"מ הפירצה של ט"ז אמות נראה יותר בדבריו שאכן נוטה לנקוט ש"אתי רומ"מ"³⁹: "אבל אם הם י"ו אמה, י"ל הוי רה"ר, אבל אם הפרצות רחבות י"ו אמה י"ל הוי רה"ר וכדמחלקי התוס' שם, דאף לרבנן דריה"ו יש לחלק דדוקא בפסי ביראות "לא ארומ"מ" כיון שאין הפירצה רק י"ג אמות ושליש, אבל היכא דהפתח רחב י"ו אמה אתו רבים ומבטלי מחיצתא".

א"כ כשאין ד' מחיצות גמורות, אלא ג' מחיצות, שהם רק על ידי עומ"ר, ויש פירצה יותר מי"ג אמה ושליש, ובפרט בפירצה ט"ז, הרי בזה נראה יותר, שרבינו מסתפק ועוד שנראה כמצדד יותר שגם לרבנן יש פירצה ד"ארמו"מ", והרי שם מדובר בדאורייתא, כנ"ל, שמשו"ז המשיך שם להקשות היאך מועיל עירוב צוה"פ דאורייתא, וא"כ לכאור' לדברי

³⁹ אבל ישל"ע מדברי הצ"צ בשו"ת או"ח סי' מ"א שבתו"ד (שדן שם בפירצה בחצר) כותב: "ועוד דכל הא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא לר"י ור' יוחנן זהו כשרוחב הדרך ט"ז אמה כמו ברה"ר. ולר"י בי"ג אמה ושליש גבי פסי ביראות. משא"כ בעשר אמות י"ל לכ"ע לא מבטלי מחיצתא", דנראה שלשיטת החכמים אומרים "לא אתי רומ"מ" גם בפירצה ט"ז אמות. ולאידך בחי' עירובין (סג, ד) מסתפק לרבנן במחיצה ג' אם יועיל כשהיא עומ"ר בפירצה ט"ז אמה.

⁴⁰ ויתירה מזו כתב הצ"צ (הבאנו לעיל לענין קושיא אחרת) לדעה זו לענין צוה"פ: "וצ"ע איך יאמר ר"י אלמלא דלתותיה ננעלות חייבין עליה, והלא לא גרע מצוה"פ, וחיובין עליה מדאור", ותי': "וצ"ל ר"י ס"ל כריה"ו דבעינן דוקא ננעלות, דאל"כ אתי רבים ומבטלי מחיצתא. אבל לרבנן דס"ל דלא ארומ"מ ולכן לא בעינן ננעלות רק ראיות להינעל א"כ לפי"ז י"ל מדאורייתא גם צוה"פ מהני אף ברה"ר שהשער רחב י"ו אמות...".

בסי' שס"ד ס"ד שמועיל צה"פ אפי' לר"ה (גמורה).

ולכאורה צריכים לומר לפי"ז בהכרח, שאף שלרבנן כשיש שם ד' מחיצות לא ארומ"מ, מ"מ בפירצה רחבה ט"ז אמות, בוודאי אינו מועיל וכמו שנקיט רבינו הצ"צ בכללות פסקא זו.

והביאור וההסבר בזה, י"ל בכמה דרכים: (א) דאע"פ שחכמים סוברים ש"לא אתי רומ"מ, מ"מ כשיש לה ב' פתחים, ורחב ט"ז אמה בזה אומרים אתי רומ"מ. (ב) או בנוסח אחר: שב' הפתחים של ט"ז אמות מהווים "פירצה" שגורמת שהיא תיחשב לר"ה (למרות שיש שם מחיצות). (ג) או שיש כאן מעלה של "פתחים ופירצה גדולה של ט"ז אמה

לאחר שנפרצו פרצות צריך עיון, אם העומ"ר כנ"ל, ויש יותר מ"שם ד' מחיצות". ואולי שם נבאר בדעת רבינו כמו שמבאר הבית אפרים דלעיל שמדובר דנפרצו בקרנות.

אבל סו"ס צ"ע מההלכה שהביא אדה"ז בסי' שמ"ה סי"א שהבאנו כמ"פ, שכשיש לעיר חומה ו"השערים מכוונים זכנ"ז הרי יש לאותו הדרך המכוון משער לשער כל דין ר"ה אם הוא רחב ט"ז אמה שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב ר"ה מכנגד חלל השער), דלכא' למה יגרע מפסי ביראות ו"שם ד' מחיצות" כשיש ב' מחיצות גמורות של החומה ועוד ב' מחיצות עומ"ר⁴¹. (ואכן זה חלק מקושיות הדברי נחמיה (או"ח סכ"ג) שמקשה מהלכה זו על ההלכה כפי שב לפנינו

⁴¹אולי יש מקום לבאר את חילוק הדברים ע"פ ביאור דעת הרשב"א שבפלטיא שונה ואין מחיצת העיר מתייחסת כ"כ אליה משא"כ צוה"פ או פסי ביראות ל"דרך הרבים".

והביאור: לפי דברי רבינו לעיל, ע"פ דעת הרשב"א, שיש לבאר לדעתו הא דפלטיא ורחובות הפתוחים לה א"צ שיהיו "מכוונים", כיון שאין ר"ה שלה תלוי בהליכה ו"דרך מעבר" בה, אלא בעצמותה כמה "שמתקבצים שם" לסחורה או לשאר תשמישים, ולפי רבינו נמצא: שבאמת אם היה להפלטיא עצמה מחיצות גמורות בוודאי היה רה"י, אלא שכשאינן לה מחיצות שלה, או אפי' כשיש לה מחיצות אלא שיש לה ב' פתחים רחבים, הרי היא ר"ה, ולכא' ההבנה שאין מחיצות העיר מתייחסים עליה, כיון שענין ר"ה שלה, מחמת עצם ההשתמשות בתוכה, ובאנשים הנמצאים שם, ולא לענין לעבור ממנו למק"א, ולחוף לעיר באותו הרחוב, אלא שגם אם יש לה מחיצות סביבות, מספיק מה שעוברים ממנה ברוחב ט"ז אמות בב' פתחים להחשיבה ר"ה, ואולי אפשר לבאר, שרק בשווקים ורחובות אין מועילות ב' המחיצות מהצדדים, ועומ"ר בב' צדדים להוותו רה"י, אלא אדריבא היא ר"ה, משום עיקר ההשתמשות של הרבים היא בתוכה, ורק בר"ה כזו שהגדרתה היא ה"העברה" ממקום זה למקום אחר ע"י הר"ה, בזה הוגבל כשישנו למקום זה מחיצות, או "שם ד' מחיצות" ועד"ז צוה"פ (ולפי רבינו הזקן והצ"צ, מועיל מה"ת גם כשזה מכל הצדדים), משום שכדי לבטל ר"ה שב"דרך מעבר" מספיק כל ביטול שהוא, ואפי' "שם ד' מחיצות", שמפסיק ומבדיל מקום זה למקום שלאחריה, משא"כ לענין שווקים ורחובות (ע"ד ה"רחוב" שביאר על זה הצ"צ שהוא "מקום שמתקבצים בתוכה"), שענין הר"ה היא בעצמות אותו המקום, לכן אין מחיצות של העיר מועילות לה כלל (כ"ז שאינה ננעלת בלילה), וגם מחיצות שלה אין מועילות כשיש לה ב' פתחים רחבים י"ו אמה כנ"ל, משא"כ בסי' שס"ד ס"ד שכתב שצוה"פ מועיל אפי' בר"ה גמורה (דלכא' סותר ההלכה דסי' שמ"ה וכנ"ל) שם מדובר אודות "דרך הרבים", ר"ה "דרך מעבר", ובזה אכן מועיל אפי' מחיצות של צוה"פ מכל צדדיו.

אבל לכא' דחוק לבאר דברי רבינו שכשכתב "רחובות", שזה מוגבל דוק לרחובות ש"מתקבצין לתוכה" ואין כולל בה רחובות של "דרך מעבר", שאע"פ שהצ"צ פי' שהרחוב ענינו "מקום שמתקבצים לתוכה" לכא' אין כוונתו שזה הפירוש היחיד בזה, אלא שרש"י "גם פי"י שקאי "אסרטיא גדולה" שלכאורה הוא רחוב כפשוטו אלא הוא גדול, ואין הכוונה לסרטיא ההולך מעיר לעיר שהרי שם מדובר ב"רחוב" העיר של עיר הנידחת, ואין נראה שזה קאי אחלק מהסרטיא שהיא הולכת מעיר לעיר. וגם בפשטות נראה ש"רחובות" של השו"ע בסי' שמ"ה קאי אכל מקום מעבר שזה נכלל בחלות שם ר"ה.

צוה"פ הרי היא מחיצה אחידה כאילו אין כאן פירצה כלל מה"ת.

המחלישים שם המחיצות או ד' המחיצות, וכוונת רבינו הזקן ש"אין לו אלא ב' מחיצות".

ולמרות שבסי' שס"ד ס"ד חידש רבינו וכתב בסוגריים שצוה"פ מועילה מה"ת גם בר"ה גמורה גם כשעשה מכל הצדדים⁴², ובסי' שמ"ה כתב שהרחובות היוצאים משער לשער בעיר שיש לו חומה ורחב ט"ז היא ר"ה, למרות שיש ב' מחיצות גמורות ועומ"ר, משום שיש בזה פירצה דט"ז אמה כנ"ל, משא"כ ע"י

ולפי הנ"ל מדברי רבינו הזקן עצמו נראה, שהחילוק הוא משום שבאותו הדרך הרחב י"ו אמה, משער לשער, הרי "אין לו אלא ב' מחיצות בלבד", שאין לו "ד' מחיצות" או "שם ד' מחיצות", שהפירצה של ט"ז אמה גורמת שאין נחשב שיש לו המחיצות שמסביבו, משא"כ בפסי ביראות כנ"ל שאין לו שם פירצה.

ביאור הגהה באדה"ז בסוגיין

הבנת ההגהה של רבינו הזקן בסוגיין שר' יוחנן סב"ל כחכמים כשיש לו "שם ד' מחיצות" וההכרח משיטת הרמב"ם

והנה בשו"ע רבינו בסי' שס"ד ס"ד מצויין במה שצריך "דלת מכאן" ו"דלת

– אולי לפי"ו אפי' פוסקים כחכמים ר' יוחנן סובר כמותו ואין שם ד' מחיצות בפירצה ט"ז ותלוי בתי' התוס' אם צוה"פ מועילה בפירצת ט"ז

מכאן", והיינו שצריך ב' דלתות (כשיטת רש"י בסוגיין עירובין (ו, ב)): "ר' יוחנן,

⁴² בבאור הלכה סימן שסב סעיף י כותב: "כשכל הרוחות ע"י צוה"פ – הפמ"ג נסתפק בסימן שס"ג בצוה"פ של ד' קונדיסין אי הוי מחיצה ד"ת ולחייב הזורק בו מר"ה או צוה"פ מהני רק להתיר כרמלית או פרצה יותר מעשר דמן התורה הוי מחיצה משו"ה מהני צוה"פ ע"ש [ומה שהביא קצת ראייה מסימן תר"ל ס"ו גבי סוכה חפשי בראשונים ולא מצאתי לאחד מהן שיכתוב דמיירי שהניח קנים על הקונדיסין] והנה מדברי התוספות דעירובין דף י"א ד"ה אילמא וכן ברא"ש ורשב"א שהקשו דאמאי הוצרכו לעשות פס ביראות להתיר להשקות לבהמת עולי רגלים יעשו ד' קונדיסין וקנה על גביהן דהוי צוה"פ והרי שם הפסי ביראות אף בר"ה הוא כדאיתא בדף כ' בגמרא ע"ש ואפ"ה מותר לדידהו ע"י צוה"פ דד' קונדיסין לטלטל מן הבור לשם הרי מדאורייתא נעשה רה"י אמנם לתירוצא דריצב"א שם בתוספות דהגמ' לא מיירי כ"א בשיש לו שתי מחיצות כהלכתן וכן הסכים שם הריטב"א לתירוץ זה ע"ש א"כ לא מוכח מידי ומכ"ש לפירוש ר"ח דמיירי הא דארבע קונדיסין שהיו קנים ביניהן פחות פחות מג' טפחים בין זה לזה כדי שתהיה מחיצה בודאי מוכח להדיא דע"י קונדיסין גרידא לא הוי מחיצה וכן בריטב"א הביא פירוש זה בשם רבו ע"ש וכן מוכח ברי"ף בשם רב האי גאון שמפרש כן [מדכתב שם על צוה"פ שעשאו מן הצד דהיינו שעשאו להצורת פתח בקרן זווית ומשום דפתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי והרי בש"ס הובא מימרא זו על ההיא דד' קונדיסין אלמא שהיה סתום כמחיצה עד אותו מקום] וכמו שכתב בחידושי הרשב"א שהרי"ף הולך בשיטת ר"ח וכן הרמב"ם שהעתיק כדברי הרי"ף בענין מן הצד מוכח ג"כ דמפרש כפירוש ר"ח ולכל הני עכ"פ אין שום מקור דיהיה מחיצה מדאורייתא ע"י ד' קונדיסין גרידא ואדרבה משמע לכאורה להיפוך מדהצרכו שיהיו קנים ביניהן [אלא שאפשר קצת לדחות דהוא מדרבנן כעלמא] ולפלא על הרב פמ"ג שלא העיר מכל זה. ודע דכ"ז דוקא בארבע קונדיסין שאין מחיצה ביניהן רק קנה מלמעלה על גביהן אבל אם יש שתי מחיצות שלימות בשתי רוחות ובשאר שתי הרוחות או אפילו באחת עשה כמין צורת הפתח משמע דלכו"ע נעשה רה"י ע"י וראיה והא דקי"ל דמבוי שמפולש לר"ה עושה צוה"פ מצד אחד ולחי וקורה מצד אחר וכמו שכתב הרה"מ והובא במ"א סקי"ז: היינו, דהפמ"ג נסתפק באם מועיל מכל הצדדים, והמשנ"ב נוטה שאין מועיל דאורייתא להרבה שיטות, אבל רבינו הצ"צ הביא דברי התוס' בעירובין (דף יא) לתי' הא' שמועיל צוה"פ לכל הרוחות, וגם מוכיח ומבאר כן דעת התוס' (בדף ו, ב) שמועיל צוה"פ ב"ג ושליש כשהם חשובים ר"ה דאו', בר"ה מהלכין ביניהם, אלא שגם הוא נקיט שלהריב"א לא יועיל צוה"פ לכל הצדדים אלא מב' רוחות, ומפרש הצ"צ שדעת רבינו כהתוס', אבל צ"ע במה שמצרף הריב"א, כשעושה מב' צדדים שהרי בדברי רבינו הזקן מדובר גם כשעשה לכל הרוחות על גבי ד' קונדיסין.

אמר שירושלים צריך דלתות נעולות ואין מועיל מחיצות, וע"ז תי' הגמ' שר' יוחנן אמר אודות כוחן של המחיצות לדעת רבנן, אבל הוא עצמו "לא סבירא ליה" כן, ובמילא לדעתו לא מועיל מעין פסי ביראות וצוה"פ בר"ה גמורה, ורק דלתות ננעלות (וכדברי הדברי נחמיה בפשטותו), אלא שלשיטת חכמים כשיש "שם ד' מחיצות" אז "לא אתי רבים ומבטלי מחיצה", (וכשאינן שם ד' מחיצות אז אין רה"י דאורייתא), אבל לר' יוחנן אפי' כשיש "שם ד' מחיצות" אתי רבים ומבטל מחיצה, ובמילא אם פוסקים כמותו לא יועיל צוה"פ ופסי ביראות בר"ה גמורה, וכן הוא לכאורה דעת הדברי נחמיה⁴³.

אבל ממה שנראה מפשטות דברי רבינו בסוגריים, וכן ההבנה בהגהה במראי מקום שבהלכה זו, וציין זה על המילים שמד"ס צריך ב' דלתות: הוא דגם "לרבי יוחנן בעצמו למסקנת הגמ' מועיל צוה"פ בר"ה גמורה שיש בו ט"ז אמות, ורבים בוקעים בו, משום שיש לו "שם ד' מחיצות", אלא שס"ל שירושלים עצמו אין לו "שם ד' מחיצות".

ולא ביאר רבינו להדיא החסרון בזה, גם בזמן שעדיין לא נפרצה בה פרצות, כמ"ש בגמ' בעירובין (קא, א) "ורבנן, אמר רבי מאיר רשות הרבים - ומהדרו אינהו כרמלית? דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים, אלמלא דלתותיה ננעלות כלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים. - אמר רב פפא: כאן - קודם שנפרצו בה פרצות, כאן - לאחר שנפרצו בה פרצות", דקודם שנפרצו בה פרצות לא היה ר"ה משום שדלתותיה נעולות כלילה, (ואחר שנפרצה

(משום דלמסקנה בדף כב, י"ל דכאן וס"ל, דירושלים לא היו לה שם ד', ולפי"ז לא קשה מידי מ"ש התוס' דף ו, כ"ד דעת הרמב"ם וטור ושו"ע ודוק)".

להבנת דבר זה יש להעתיק דברי הגמ' עירובין (כב, א) "משנה. רבי יהודה אומר: אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן - יסלקנה לצדדין. וחכמים אומרים: אינו צריך".

"גמרא. רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: כאן הודיעך כוחן של מחיצות. כאן - וסבירא ליה? והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות כלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, - אלא: כאן ולא סבירא ליה.

ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה, ורמי דרבנן אדרבנן. דתניא: יתר על כן אמר רבי יהודה: מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים - עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע. אמרו לו: אין מערבין רשות הרבים בכך. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן! - דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא: התם - דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא - ליכא שתי מחיצות מעלייתא. דרבנן אדרבנן [נמין] לא קשיא; הכא - איכא שם ארבע מחיצות, התם - ליכא שם ארבע מחיצות".

ביאר פשטות הגמ' הוא, שבתחילת הסוגיא מקשה על ר' יוחנן שאמר שרואים מהחכמים כח המחיצות (שמועיל גם כשעובר דרך ר"ה (בפסי ביראות), דא"צ לסלקו לצדדין כדעת ר"י), מזה שהוא עצמו

⁴³ וראה עוד בתוס' שם ד"ה והא אמר ר"י היאך הקשה אר"י מפסי ביראות והרי ר"י מדובר בפירצה ט"ז, ופסי ביראות ב"ג ושליש, וראה בב' הת' וכבר הבאנו לעיל, וכבר העיר מהם הצ"צ לענין האם צוה"פ מועיל בפירצה ט"ז. ויובאו להלן דברי רבינו הזקן מדברי התוס' בדף ו, ב.

ואין מועיל לא אלא בשיש לו ב' דלתות שאז יש לו "שם ד' מחיצות".

וההכרח בזה הוא עפ"י ביאורו בדעת הרמב"ם, ולכאור' הביאור בזה משום שכבר נתקשה הרשב"א בהבנת דברי הרמב"ם, מצד אחד פסק הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת הל"ג לענין פסי ביראות כרכנן דר' יהודה, וז"ל:

"הזורק מרה"ר לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זוית וזוית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י, ואפילו היו בבקעה ואין שם ביניהם באר שהרי בכל רוח ורוח פס מכאן ופס מכאן, ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות והרי הן כחצר שהרבים בוקעין בה והזורק לתוכן חייב".

ובהגמ"י (אות ט) כותב שם: "כחכמים ודלא כר' יהודה וכן איתא בפ"ק דשבת למעוטי דר' יהודה ע"ש", ובהה"מ שם "...ואמרי שם דר"י אמר כאן ולא ס"ל דאיהו בעי דלתות ננעלות בלילה אבל רבי אלעזר ס"ל הכי ורבינו פסק כמותו" (וכן הביא רבינו הצ"צ בעירובין (סג, ב מדה"ס) בדעת הרמב"ם).

ומאידך בפ"ז ה"י כתב: "שני כתלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעול".

ובהה"מ מבאר: "שבאמת במבואות המפולשין לר"ה בזה באמת

פרצות לא הועיל גם נעילת דלתות) דא"כ נמצא שר"י שאמר ירושלים לא הוי ר"ה משום נעילת דלתות, נראה דלולא נעילת הדלתות היה ר"ה, משום שאין בו "שם ד' מחיצות" אע"פ שעדיין לא נפרצו פרצות. וצ"ע ובירור בכוונת הדברים.

גם בצ"צ בחידושים על הש"ס (דף סב, ד מדה"ס) מביא הגהה זו שכתב "דלמסקנה י"ל דלת כאן וס"ל, וזה צ"ע".

עוד כתב רבינו בהגהה זו, שבזה מתבאר קושיית התוס' בעירובין (ו, ב), ולכאור' הכוונה למ"ש בד"ה רבה: "...וא"ת והיכי פריך מר' יוחנן דאמר בפרק ב' דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא ופליגי עליה התם רבנן ויש לומר דפריך כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה הכי נמי ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה וכן משמע בפרק שני (ד' כב). דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לרבי יהודה".

וביאור הדברים שבעלי התוס' נתקשו, היאך הוקשה לגמ' שם על מה שנראה שם שמערבין בר"ה, לכל הפחות בדלתות שאין ננעלות, מדברי ר"י שאומרים שאין מועיל אלא דלתות נעולות בלילה, והרי ר' יוחנן קאי בשיטת ר' יהודה (הסובר אתי רומ"מ) אבל חכמים חולקים על ר"י וסוברים שאין רומ"מ (והתוס' הוצרכו לחדש, שגם לרבנן (לדעת ר' יוחנן) אתי רומ"מ בב' מחיצות.

ומבאר רבינו הזקן: דכפי שמפרש בדעת הרמב"ם וטושו"ע, אפשר לפרש שגם ר' יוחנן מסכים עם חכמים כשיש לו "שם ד' מחיצות", ואז "לא אתי רומ"מ" אלא שכשאין לו "שם ד' מחיצות" אתי רומ"מ,

למרות שא' מדובר בפירצה ט"ז ובפסי ביראות בפירצה י' או י"ג אמה ושליש, ואולי למד הרמב"ם, שלמרות שאין פירצה במחיצות, מ"מ עצם בקיעת הרבים מבטל כל מחיצה שתהיה, וא"כ גם פירצה קטנה, מתבטלת על ידי בקיעת רבים, ובתי' מתחדש, שאין זה כוונת ר' יוחנן, אלא שבעצם אין בקיעת רבים מבטלת מחיצה חזקה של "שם ד' מחיצות", אלא מבטלת רק לענין שאין כאן "שם ד' מחיצות" וכשיש פירצה ט"ז אין כאן "שם ד' מחיצות". ואכמ"ל בזה, ולא באתי אלא להציע היאך ההבנה לפי דברי רבינו הזקן ברמב"ם והבנתו).

וא"כ לכאור' צ"ל לפי"ז שדברי רבינו הזקן בסוגריים, שמה"ת מועיל צוה"פ, יתפרש שבזה אכן ישנו "שם ד' מחיצות", והיינו שמעלת צוה"פ היא שהיא מחיצה הלכתית וסוגרת לגמרי בענין כאילו אין כאן שום פירצה במחיצה ולכן בזה הגם שגם ר' יוחנן סובר (כדעת ר"א) כחכמים, ו"סבירא ליה", אלא שירושלים לא היה לה "שם ד' מחיצות", כיון שהיתה פרוצה, ולכן הגם ש"מוקפת חומה", בזה מצריך ר' יוחנן דלתות כדי שיהיה בזה "שם ד' מחיצות", (ולפי"ז הביאור בסי' שמ"ה ס"א הוא משום שכשיש פירצה של טז אין לו "שם ד' מחיצות" אלא יש לו רק "ב' מחיצות" מב' צדדיו), אבל בצוה"פ לפי שיטה זו יועיל מה"ת כיון שאין כאן שום פירצה הלכתית ביניהם ולכן בזה "לא ארומ"מ".

אלא שהרמב"ם עצמו, לפי דברי הצ"צ, יחלוק בצוה"פ ויסבור: שגם זה לא יועיל בר"ה גמורה וכדברי הצ"צ לעיל, אלא שבזה יפסוק רבינו דלא כהרמב"ם אלא כדברי התוס' שהכריח מהם שבהם סוברים שצוה"פ מועיל מה"ת בר"ה גמורה.

מספיק לחי מכאן וצ"פ מכאן, וכמ"ש הרמב"ם בתחילת פי"ז שני כותלים ברה"ר ובהל' פסקו כרב דפסק כת"ק דמבואות המפולשין בצ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן סגי. וזה דעת רבינו כמ"ש בראש הפרק הל"ג, 'והיאך מתירין מבוי מפולש, עושה לו צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן'. ועיי"ש שם עוד בכס"מ ומפרשים בדעת הרמב"ם.

והאמת שגם רבינו הצ"צ בפיסקא בעירובין (סג, א מדה"ס) כתב שהרמב"ם מצד אחד פוסק כחכמים דר"י וכו"א שמועיל פסי ביראות אפי' בר"ה, ומאידיך בפי"ז ה"י פוסק שאין צוה"פ מועיל בר"ה אלא בעי דלתות (הראויות להינעל).

ולכאור' נראה שלזה התכוון אדה"ז בדעת הרמב"ם, שמדעתו נראה שהגם שכשיש "שם ד' מחיצות" הרי"ז מועיל, מ"מ כשאין ד' מחיצות, ואפי' יש ב' מחיצות גמורות לא יועיל צוה"פ אלא בעי דלתות, ומזה הוכיח רבינו הצ"צ לעיל שלהרמב"ם לא מועיל צוה"פ מה"ת בר"ה גמורה (ורק להתוס' מועיל צוה"פ בר"ה).

ולפי"ז צ"ל: שגם ר' יוחנן מודה שכשיש ד' מחיצות אומרים "לא ארומ"מ" אבל בירושלים אין כאן "שם ד' מחיצות", והביאור לכאורה הוא: שכיון שיש בה פרצות ט"ז אמות, מתבטל שם המחיצות בשערים, משא"כ פסי ביראות דהם פחות מט"ז אמות, יש כאן "שם ד' מחיצות". והוא ע"ד קושיית התוס' דמה הקשה אר"י מפסי ביראות, והרי בפסי ביראות אין פירצה ט"ז, ובר"י יש פירצה ט"ז, ולפי ביאור דידן נתחדש חילוק זה להגמ' בדעת ר"י רק בתירוח הגמ', אבל בקושיא לא ידענו את חילוק זה.

(וצריכים להסביר היאך הרמב"ם יבאר את ההו"א של הגמ' לדמותם, כי

השער, וא"כ לכאור' נמצא שגם כשיש יותר מ"ג אמה ושליש (והיינו ב"ד אמה) אין הפירצה מסלקת שם ד' המחיצות?

ולכאור' הביאור בפשטות: בס"ה המבואר הוא אם חל על זה שם רה"י ומחיצות רה"י, ולזה אין יכול להיות פירצה יותר מ"ג אמה ושליש, ונלמד מפסי ביראות, משא"כ המבואר בס"ה השאלה היא מה מגדיר חלות שם רשות הרבים, ולכן שם מה שנוגע הוא, שכדי שלא יהיה ר"ה כשנמצא בין ד' מחיצות ויסתלק שם המחיצות האלו, צריך שיהא פחות מט"ז (והמחיצות יהיה להם שיעור של אמה), ולכן כשיש מחיצות והחלל ביניהן י"ד אמה, אע"פ שאינו רה"י, מסתלק מזה חלות שם ר"ה (וכנראה רמז זאת הצ"צ בפסקא בעירובין (סד, א מדה"ס) שבפירצה יותר מ"ג אמה ושליש אפשר שאינו רה"י אבל אינו ר"ה).

(ונראה שבזה גופא (האם מועיל צוה"פ בר"ה גמורה) נסתפק רבינו הזקן האם פוסקים כהרמב"ם או כהתוס', ולכן כתב זאת בס"י שס"ד בסוגריים משום הספק הזה, אלא שרבינו הצ"צ למד שעיקר המסקנה הוא ככתוב בסוגריים הזה, ולכן בזה מובן היסוד למה יכולים לעשות צוה"פ בעיירות גדולות בר"ה, כנ"ל בארוכה).

הערה בשולי הגליון: הנה בסתירה זו שהעירו (ולכאור' גם נרמז בדברי נחמיה הנ"ל), בין המבואר בס"י שמ"ה בס"ה בהלכה של פסי ביראות שאם יש ביניהם יותר מ"ג אמה ושליש אינו רה"י (והזורק מר"ה לתוכו פטור, משא"כ אם אין כאן י"ג אמה ושליש חייב), ובהל' י"א איתא שבדרך הרבים, בעיר שיש בו חומה, אלא שמפולש משער לשער בשיעור ט"ז אמה, הרי"ז ר"ה, מלבד באם יש אמה על אמה כנגד רוחב חלל

סלוק טעויות בהגדרת רשות היחיד

בפשטות ההלכה בשו"ע אין פשוט וברור דג' מחיצות רה"י בעומ"ר דאורייתא ובמחיצה הג' מועיל כל שהוא בר"ה ממש אלא לכל הפחות ספק אם צריך

שייעשו רה"י מה"ת אלא היא כרמלית כמו שפסק רבינו שם (והזורק לתוכו מר"ה פטור).

אבל אין זה שולל כלל, שבמקום שיש בו עצמו כל תנאי ר"ה, ובקעי בו רבים תדיר, וסלולה לרבים להשתמש בה תדיר שהיא תיעשה ר"ה, גם כשיש לה ב' מחיצות ולחי, ואין ג' מחיצות גמורות, שאין זה

"דלתות ננעלות" דוקא: לכל הפחות ברוח הג' או שאם יש דלת ננעלת ברוח ג' צריך גם דלת ברוח רביעית (וגם בעיר שיש בה חומה, דמזה מוכח לכאור' כהצד שאין מועיל בפירצה י"ו (ובר"ה ממש) אפי' עומ"ר, אלא דוקא דלתות ממש)

אמנם ברור, שמקום המוקף ג' מחיצות גמורות, ואפי' אין לו אלא ב' מחיצות גמורות ולחי ברוח שלשית, ופתוח לגמרי ברוח רביעית לכרמלית הוי רה"י מה"ת, כפי שפסק אדה"ז סי' שמ"ה ס"ו, אבל מ"מ כשפתוח לר"ה אין המחיצות מועילות

הראויה לינעל מסירים בזה שם פירצה משא"כ במחיצה שעומ"ר שעדיין יש לה שם פירצה.

ולכאוי יש להוכיח כהצד שאין עומ"ר מועיל אפי' ברוח שלישית: כיון שבפשטות ההלכה שצריכים לדלת, זה כולל גם במקום שיש לה חומה, ע"ד המבואר בסי' שמ"ה סי"א, ובפשטות שם ישנו מחיצות מצד ההחומה עומ"ר, ואעפ"כ אין מועיל, וכמבואר יסוד הלכה זו ממימרא דר' יוחנן דירושלים לולא "דלתותיה ננעלות" היתה נשאר ר"ה.

יתירה מזו, כל מה שנתבאר לעיל, הוא לשיטת התוס' עירובין (ו, ב ד"ה ואמר רבה), אבל שיטת רש"י ורמב"ם וטוש"ע (ל' אדמה"ז בהגהה לסי' שס"ד ס"ד), דצריך דלת מכאן ודלת מכאן, שני דלתות ננעלות להשלים שלא יהיה ר"ה, ואדרבה דוקא אז תהיה ר"ה. והיינו שכשמדובר בר"ה אז אין מספיק ג' מחיצות דאורייתא כשא' מהם היא דלת, (דהיא סברת שיטת התוס'), אלא צריך דוקא ד' מחיצות, ועוד, שלמחיצה הרביעית תהיה גם דלת.

וכ"כ רבינו הצ"צ בקיצור במילואים למס' עירובין (ו, א) "אבל לסברא הראשונה לא מהני דלת אחת, דדוקא היכא דאיכא ג'

מספיק "לעשות שם רה"י מה"ת"⁴⁴, אלא לזה צריך שיהיו לכל הפחות ג' מחיצות גמורות.⁴⁵

יתירה מזו: אפי' אם רוח השלישית היא מחיצה שיש דלת למחיצה שלה, מ"מ אם אינה ננעלת, או לכל הפחות "ראויה לינעל" (שאז אינה מחיצה גמורה) אז, לא רק שאינה רה"י, אלא היא נשאר ר"ה מה"ת, וכמו שאין ג' מחיצות מועילות להיותם רה"י כשפתוח לר"ה.

וכמבואר להדיא בסי' שס"ד ס"ב (ובשו"ע רבינו הזקן ס"ד שם), ש"ר"ה עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות והוא שננעלות בלילה, או לכל הפחות "ראויות לינעל". והיינו דלולא דלתות ננעלות לא רק שאין זה רה"י, אלא היא נשאר ר"ה, אלא שבענין שהמחיצה הג' פרוצה אלא שעומ"ר יש להסתפק אם היא מועלת גם במקום שיש בו פירצה י"ו, וכפי שנסתפק הצ"צ בחי' לעירובין שהובא לעיל.

ןיש לציין שפשטות דברי הצ"צ שמסתפק בעומ"ר, מסתפק רק ברוח שלישית, ומשמע בפשטות דבריו שבשתי הרוחות, רבנן יודו לר"י שצריכים מחיצות גמורות בענין שאין שם שום פירצה].

ולכאוי ההסבר דהצד שאינו מועיל הוא, שאינו עדיף מדלת שאינה ננעלת, כיון שעדיין יש לה שם פירצה, ורק בדלת

⁴⁴על דרך לשון רבינו בקו"א בסי' שמ"ה סק"ב: "אבל כשחסר אחד מתנאיה, בענין דבלא"ה לא הוי ר"ה, מהני מחיצה זו לעשות שם רה"י מה"ת, אע"ג דבקעי שם רבים", שאדרבה, כשהמדובר בר"ה דבקעי ביה רבים, צריך שהמחיצות "יעשו" אותו לרה"י, ולכן יש שם סברא שכשמדובר במחיצה בידי שמים לא יוכלו מחיצות להפוך הר"ה (באם בקעי רבים וגם ניחא תשמישתיה), לעשותו רה"י, ודוקא כשחסר א' מתנאי ר"ה (לדוגמא לא ניחא תשמישתיה") אז יוכל גם מחיצה דבידי שמים להפוך המקום לרה"י (גם אם בקעי ביה רבים).

⁴⁵במכ"ש ממה שהר"ה פועלת על רה"י דג' מחיצות כשהיא פתוחה לר"ה, וכלשון הט"ז בסי' שס"ג סק"א: "אע"פ שהוא מצ"ע הוה רה"י גמור, מ"מ הרה"ר מפסידו מלהיות רה"י אלא בטל אצל רה"ר", א"כ בוודאי שהר"ה יוכל להפסיד המחיצה בשטח שבוקעין בו רבים וט"ז אמות מלהיות רה"י, ולכל הפחות כ"ש שיוכל לגרום ש"הרה"י" הזה לא יחליש על הר"ה, שלא ייחשב לר"ה.

שס"ד] 46. ובפשטות הוא תיקון דלתות שבשו"ע ושוע"ר מה"ת.

[וידעתי שיש שפירשו הצורך לב' דלתות בר"ה, באו"א, ושזה רק מדרכבן וכן יהיה מי שרצה ללמוד כן בכוננת אדמה"ז, אבל, בנוסף על שפשטות ההלכה דצריך דלתות מיוסד על דברי ר' יוחנן המצריך "דלתות" ופרש"י שהכונה לב' דלתות, קאי בדאורייתא, דלולא הדלתות הוא רה"ר דאורייתא, וכיון שזה מקור ההלכה, לכל הפחות מסתבר שכן הוא ההלכה, הנה בנוסף לזה: הצ"צ (כשהביא דברי התוס') פירש זאת בדאורייתא, והסביר שמה שמספיק ג' מחיצות דאורייתא, הוא דוקא כשכל המחיצות הם גמורות ממש, ולא כשהשלישי הוא על ידי דלת, דאז צריך עוד דלת דאורייתא, וא"כ אין להקשות על זה בקושיות דלעיל, ועוד שהצ"צ צידד בספר המילואים שם "דלרוב הפוסקים" "לא מהני ג' מחיצות כשהשלישית מהן היא ע"י דלת"].

מחיצות גמורות הוא דאורייתא, אבל הכא דשלישית ע"י דלת רביעית נמי צריך דלת, וכ"מ בש"ע סי' שס"ד ס"ב כו' (שהוא דברי התוס' עירובין ו, ב ד"ה והאמר רבה), ולכא"ו לפי"ז עוד יותר מובן שהפשטות דברי רבינו בפירוש המילות "גמורות" בעניינינו, הוא, שולל פירצות, ואפי' בעומ"ר, כיון שבזה שולל שאינו מספיק כשהמחיצה הג' יש לה אפי' דלת הננעלת בלילה אבל פתוחה ביום, בענין דידן נחשב "אינה גמורה", ולכן צריך שיהיה מחיצה גם ברוח רביעית, וכ"ז מה"ת.

והרי כשמדובר בעיר שיש לה חומה הרי בפשטות עומ"ר בכ' הצדדים (שהר"ה עוברת ביניהם בפירצה של י"ו אמה), ובפשטות יש לה עומ"ר מהפירצה וחלל שער שבחומה, ואעפ"כ אינו מועיל עד שיהיה דלת ולפשטות שיטת המחבר ורבינו הזקן: ב' דלתות. [וראה בהערה דברי הבית מאיר ב']

46"תו כתב הש"ע ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחד ואין מבואותיה צריכים תיקון. לשון זה משמע דר"ה עצמה דאיירי ביה הכא היינו נמי המוזכר סי' שמ"ה סעי' ז' ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער שלעיר כזו לא מהני צה"פ אלא דלתות. דאילו באין להם חומה והדלתות יהיו בראשי המבואות אין הלשון נופל ואין מבואותיה וכו'. וכן נראה להדיא מהגהות רמ"א שם. ולשון זה ואין מבואותי צריכים תיקון מועתק מהרא"ש ואלבי" שפוסק כהרי"ף לק"מ. אמנם הטור וש"ע שכתבו הכי אף בטר דעת הרמב"ם דמשמע אף להרמב"ם בעי בר"ה כזה נמי לדעתו דלתות וכן נשמע נמי מיניה ממה דסותם בסי' שמ"ה דאפילו יש להם חומה וכו' הם ר"ה גמורה אפילו לדעת הרמב"ם דהכא. זה צ"ע שהרי ז"ל הריטב"א דף כ"ב ואיכא למידק מ"מ ר' יוחנן דאמר ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דאמר כמאן אי לר"י הא איכא שתי מחיצות מעלייתא אי לרבנן הא איכא שם ד' מחיצות דעדיפי מפסי ביראות כי אין צ"ל שבאותן רוחות שהיו פתחי ירושלים היה בכל פתח ופתח מכאן ומכאן עומד מרובה מאוד על הפרוץ. ויש מרבותינו בעלי תוס' ז"ל שכתבו דמבואות ירושלים ג"כ היו מפולשות שתי וערב ואינו מחזור אבל הנכון כדברי האומרי"ן דר' יוחנן סבר לה כו' יודא בחדא דאתו רבים ומבטלי מחיצות וסבר לה כרבנן דמדאורייתא לא הו"ה רה"י הפחות מג' מחיצות הילכך בעינן בירושלים ג' מחיצות מעלייתא וליכא (רי"ל אף דבמזרח ומערב צדדי הפתחים נשאר מקצוע מ"מ כיון דסבר בזה כו"י דאתו רבים ומבטלי מחיצות נמצא צד מזרח ומערב כולו כלא היה ונשאר בלא מחיצה) ועל דרך זה מפרש נמי המהרש"א דברי התוס' שם ד"ה חייבין ע"ש. אבל בעיר מוקפת שהעומד מרובה על הפרוץ מיד שפוסק לא אתו רבים ומבטלי מחיצות הרי היא רה"י גמורה בד' מחיצותיה ואינה צריכה יותר לכולם אם לא שהשערים יותר מעשר שאז צריך צה"פ אך על הטור וש"ע קשה וצ"ע ע"כ, שנמצא פשטות השו"ע (וכן שוע"ר) מצריכים דלתות גם בעיר שיש להם חומה, ולכא"ו קשה כנ"ל: הרי בענין זה ישנו מחיצה ג' וד' דעומ"ר, ואפי' פוסקים דלא ארומ"מ גם בזה למה צריכים לדלתות, אלא מוכח בפשטות שגם כשפוסקים "לא ארומ"מ" (וכפי שפוסק רבינו הצ"צ בשיטת אדמה"ז), מ"מ כשיש פירצה י"ו אמה בזה ארומ"מ, ואין מועיל גם עומ"ר וצריך לתיקון ב' דלתות.

ברחוב י"ו אמה חשיב רה"ר", דבדברים אלו נראה ברור שמדובר בנידון דד' מחיצות, אלא שיש "ב' פתחים גדולים" בפירצה ד"ו אמות, ובפשטות כולל ציור דעומ"ר ואעפ"כ חשיב רה"ר, דנראה שכאן נקיט בפשטות שאין מספיק עומ"ר בר"ה גמור, אפי' בד' מחיצות!

ופשוט בתכלית הפשיטות, שאין שום שייכות בין זה להלכה בסי' שס"ג ס"א, ששם מבאר אדה"ז ש"כל שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח ד' הוא רה"י מה"ת, אם פרוץ לכרמלית", שהרי שם אין מדובר בנידון שהמחיצות הם (א) בתוך, (ב) ר"ה עצמה, אלא (א) פרוץ, (ב) לכרמלית.

והיינו: שהגם שכשמדובר במקום פתוח לכרמלית, מספיק ב' מחיצות ולחי מה"ת לעשותו רה"י, אין זה מספיק עדיין לפתוח לר"ה, והרי שם בפשטות כשלפעמים דחקי ליה רבים, אינם רה"י מה"ת אלא כרמלית, כנ"ל, וא"כ בר"ה ממש, הרי בוודאי שלא יועיל 'מחיצות ולחי מה"ת' כפשוט, ועוד גם כשמחיצה הג' עומ"ר, מסתפק רבינו הצ"צ, וכנ"ל מסתבר מאוד, ומוכח מפשטות השו"ע שלא יועיל אלא צריך לדלת או כמובא בשו"ע רבינו (רק לשיטה זו) ב' דלתות, והוכיח מדברי ר' יוחנן בסוגיא וכגירסא "כאן וס"ל", כנ"ל באריכות.

ובאמת לכאורה מוכרח כל מה שהסקנו לעיל מפשטות ההלכה בסי' שמ"ה ס"א שאפי' כשמדובר ברשות הרבים בעיר שיש לה חומה מכל הצדדים (ולכא' יש לה ב' מחיצות גמורות, וב' מחיצות עומ"ר, מכותלי החומה נגד חלל השער), אלא שדרך הרבים מפולשת משער לשער, הרי זה רה"ר, ואין המחיצות של החומה דעומ"ר מצטרפת, ונחשב שיש לה "ב' מחיצות בלבד", היינו מצדדי הדרך הרבים, מב' צדדין בלבד (כמבואר בלשון רבינו שם), ואין "שם" ר"ה מתבטל ממנו שם, עד שיעשה דלתות, או באם יעשה בתוך חלל השער מחיצה שהיא אמה בכל צדדיה, שגם בזה מועיל להפוך אותו מר"ה לרה"י דאו' (כמו בפסי ביראות). וגם עצה זו מועילה דוקא באם לדרך הרבים לא יהיה בחלל השער פירצה ט"ז אמה. אבל בודאי ובודאי שלא יועיל ב' מחיצות ולחי, ואפי' ב' מחיצות גמורות, וב' מחיצות עומד מרובה עד חלל השער.

ולסיכום נציין עוה"פ שהגם שהצ"צ מסתפק בעומ"ר ברוח ג' במס' עירובין, מ"מ בפיסקא במס' שבת דלעיל כתב: "אעפ"כ כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמות בב. מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו דין מחיצות גמורות, מ"מ כיון שהוא רה"ר מצד שבני העיר מתקבצים שם, ואינו סתום מד' רוחות לגמרי כ"א יש בו שני פתחים גדולים

דברי הצ"צ בשולי הגליון בסי' צ"ה

להצ"צ בשו"ת סי' צ"ה כשלפלטיא עצמו יש ד' מחיצות אכן יועיל בעומ"ר אבל בחידושים לשבת שהבאנו לעיל כתב שגם אם מוקף מחיצות אלא שיש פירצה י"ו בב' מקומות הוי ר"ה

דלפי מה שכתב בחידושים בשבת נראה שזה שנכתב "בשולי ובהיפך הגליון" היה מהד"ק, כיון שבמס' שבת כתב היפוך ענין זה:

ושם כתב כנ"ל, בנוגע לרחוב רה"ר: "דמש"כ המחבר תשובות מים רבים בסי' לח דמ"מ אם הרחוב מוקף ד' מחיצות חשוב רה"ר, זה דבריו נכונים אם מוקף מחיצות גמורות, אבל אם יש רחובות ושבילים היוצאים ממנו שהם רחבים יו אמה כדרך רה"ר... כיון שהוא פרוץ ברחוב יו אמה בב' מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות... ענין ר"ה... ואינו סתום מד' רוחות לגמרי כ"א יש בו ב' פתחים גדולים ברוחב יו אמה י"ל דחשוב ר"ה".

ומוכרחים לומר שאינו קשה מפסי ביראות, שלכאור' ילמד שאין מועיל בפסי ביראות מה"ת כשיש שם פירצה דטז אמה (כשיטת המשכנות יעקב ולא כשיטת הבית אפרים), ונראה לפרש שכוונתו בזה, שאף כשישנם מחיצות דעומ"ר להרחוב עצמו, והיינו ש"אינם גמורות"⁴⁷ אינו מועיל כשיש פירצה טז אמה. ומוכרח שהכתוב בסי' צ"ה, שכתב בשוה"ג ובהיפך הגליון הוא "מהדו"ק" מהכתוב בחידושים בשבת, שהרי זהו מה שכתב בפנים הגליון ממש!

אמנם ישנה קולא מיוחדת הנמצא בדברי הצ"צ שכותב בשולי הגליון (ובהיפך ממש"כ בגליון עצמו) לחידושים בשבת (פ"א ו, א) ונדפס בשו"ת צמח צדק או"ח (סי' צה פג): "הפלטיא אם יש לה ד' מחיצות אף על פי שיש בכל צד מבווי י"ו אמה י"ל מדאורייתא אינו רה"ר כיון שיש לו ד' מחיצות ובכל א' עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ לא גרע מפסי ביראות, ומבואות המפולשים דהוי רה"ר לפי שאין להם רק ב' מחיצות".

הנה נדגיש, שנראה שאפי' לקולא זו, אין לזה שם מחיצות, אלא כשהם המחיצות "שלה", של המקום המיוחד, שהרי כמבואר לעיל, הרי בירושלים, ובכל עיר שיש לה חומה מכל הצדדים, אלא שיש פירצה דרשות הרבים ט"ז אמה משער לשער, הרי"ז רה"ר, ואין מועיל מה שיש לה ב' מחיצות גמורות, ועוד ב' מחיצות עומ"ר, משום שבזה לא נחשב ל"שם ד' מחיצות" כיון שאין המחיצות של החומה עשויים במיוחד בשביל מקום של הר"ה, ו"לה" (היינו הר"ה יש לה רק ב' מחיצות מב' צדדי ר"ה), כלשון אדה"ז לעיל, אבל לא יועיל מחיצות העיר לפלטיא, באם מחיצות העיר יהיה עומ"ר (בפירצה י' או לכל הפחות ט"ז).

אבל כפי שכבר העירו (ונדפס כן בהוצאה החדשה של שו"ת הצ"צ, הערה 5 שם),

⁴⁷ וכ"כ במילואים שם "כו"ע מודו אם הרחוב בעצמו מוקף בהיקף עצמו דרה"י גמור הוא", שמועיל דוקא אם המחיצות "גמורות" לפלטיא עצמה, וכמו כשיש לה דלת ננעלת (דאז גם הרשב"א מודה, כמ"ש שם).

גם לענין שפסי ביראות מועיל גם אם יהיה פירצה ט"ז אמות (כיון שלא דיבר אודות נושא זה שם), ואדרכא: הצ"צ כתב בחי' לעירובין כנ"ל: "ואף לרבנן י"ל דוקא פירצות של י' לא אתו רומ"מ, דהא יש כאן מחיצות גמורות⁵⁰, ואפשר אף אם הפירצה יותר מי' כל שאינה רחבה י"ו י"ל דנהי שאינו רה"י. אבל ר"ה נמי לא הוי. רק הוי כרמלית. אבל אם הפרצות רחבות יו י"ל ה"ל ר"ה... אף לרבנן... דדוקא פסי ביראות לא ארומ"מ כיון שאין הפירצה רק יג ושליש, אבל היכא דהפתח רחב יו ארומ"מ".

יתירה מזו כנ"ל כמ"פ: כתב להדיא בפסיקא דמס' שבת שגם כשיש "זולתן ד' מחיצות גמורות, מ"מ כיון שהוא ענין רה"ר ואינו סתום מד' רוחות לגמרי" (ובוודאי כולל שהוא עומ"ר!), "כ"א יש בו שני פתחים גדולים ברוחב י"ו אמה, י"ל חשוב רה"ר", וא"כ לפי זה צ"ל שכ"ש פסי ביראות (דגרע "כפלי כפלים" מעומ"ר) אינו מועיל כשיש פירצה ט"ז (דאז הוי רה"ר)".

הרי לפנינו ברור, שגם בפסי ביראות לא יאמרו חכמים דהוי מחיצות ורה"י אם יש פירצה יו! ולמרות שיש "שם ד' מחיצות!" (ומוכרחים לפרש שכוונת רבינו בציטוט הריטב"א שם היה לענין הנידון שם כנ"ל).

ונמצא לפי"ז די ש לנו ראה מדברי הצ"צ הללו שלרבנן (יש לומר) שפירצה ט"ז מסלק שם רה"י ומטיל עליו שם ר"ה גם בשם ד' מחיצות (ובפירצת י"ג אינו יכול להטיל עליו שם ר"ה, כיון שאינו רחב ט"ז,

ומ"ש הצ"צ בסי' מ' אות ו': "ובחידושי הריטב"א שם ר"פ הנ"ל היכי מכשרי' הכא בפסי ביראות פרוץ מרובה כו'. ויש מי שתירץ בזה דמדאורייתא אפילו פרוץ מרובה על העומד כשר כו' ואין זה מחוור כו' והנכון יותר כשיטת התוס' כי מחיצות הל"מ אין כולם שוות כו' ה"נ כך הוא דינה של תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כו' ולא תפסל בשום פרצה בעולם כו'", עכ"ל.

אין הכוונה שרבינו סובר כשיטת הריטב"א בכל הפרטים שהביא שם⁴⁸, אלא כוונתו שם, כפי שנראה בהמשך העניינים, לחזק את הרעיון ומעלה מיוחדת "דוקא מצד הצטרפות המחיצות דרומית מערבית כו' הוא דבא להן יתרון עצום שאף פרוץ מרובה על העומד נחשב מחיצה", וזה מעלת פסי ביראות דוקא (ולא בכל מחיצות שהם), וכמו שכתב לפנ"ז: "והיינו שמצד סמיכותו והצטרפותו לאותו הכותל שהוא מחיצה גמורה עולה גם הוא לשם מחיצה⁴⁹ משא"כ בהיותו מופלג מהם לאו כלום הוא כיון שמצד א' יש פרוץ מרובה עליו הרבה. דכה"ג מצינו בכמה מקומות שמחיצה הסמוכה לחברתה נחשבת בשם מחיצה אף אם כשאינה סמוכה אינה נחשבת למחיצה. כגון דיומדין דפסי ביראות", שלפי"ז יש מעלה בפסי ביראות מצד סמיכות המחיצות אחת לחברתה, יותר מכשאינה סמוכה לה (או אינה נוגעת בקרנות) אף שהיא עומ"ר (וע"ד המבואר בתשובה שם: ש"לבוד" עדיף מ"עומ"ר), ובמילא אין להוכיח מדברי הצ"צ שמסכים עם הריטב"א

⁴⁸ והרי פשוט דברי אדמוה"ז בסי' שמ"ה ס"ה כשמבאר ההלכה של רה"י דפסי ביראות מבואר להדיא שזה דוקא אם אין ביניהם אלא י"ג אמה ושליש, להיות רה"י מה"ת, ואין לפרש שהכוונה בזה לענין טלטול, שהרי כתב להדיא שכוונתו לענין שהזורק לתוכה מר"ה חייב, דנראה ברור מיניה שביותר מזה אין הזורק לתוכו מר"ה חייב.

⁴⁹ ומעין סברת הבית אפרים (ודלא כיסוד להיתר ד"מחיצות הבתים"), שמחיצות עומ"ר אין מועילות אם הקרנות נוגעות (ולכן לבוד עדיף מעומ"ר). ואכמ"ל בזה.

⁵⁰ אם היו צריכים לראיה: מדבריו הללו מוכח שהכוונה "בגמורות" שאין פירצה י'.

בכל צד בחומה נגד חלל השער אז לא הוי ר"ה, דמשמע מזה אפי' יישאר פירצה יד אמות (יותר מיג ושליש), דכנ"ל, ומדוייק בדברי הצ"צ, שיותר מי"ג לא הוי ר"ה, אבל גם לא הוי רה"י מה"ת. אבל אין להוכיח כלל, מזה, שאם היה רחב יותר מי"ג ושליש, היה רה"י דאו"ו ורק לא היה רה"י מדרבנן, דאדרבה כל הלכות אלו קובעים שם רשות מה"ת, לולא אם מפרשו להדיא שכוונתו לאיסור ד"ס, ובזה מתבאר שגם כשיש פירצה יותר מי"ג אינו רה"י מה"ת אבל עדיין אינו ר"ה.

אבל מסלק ממנו שם רה"י מה"ת, וכפשטות דברי אדמה"ז).

אגב: אין לזה שום סתירה מדברי אדה"ז בסי' שמ"ה ס"ה היכא שמבאר שפסי ביראות מועיל כשאין פירצה יותר מי"ג ושליש, שרק בזה יתחייב הזורק מר"ה לתוכו, משא"כ אם הוא יותר מזה לא יתחייב הזורק מר"ה לתוכו, למבואר שם בסי"א בנוגע רחוב בעיר שיש לה חומה, ההולך משער לשער, שאם חלל השער רחב טז ר"ה, אבל יש אמה

בעניין החוכחה מדברי אדמה"ז בדין עיירות גדולות

בסי' שנ"ג קו"א א'

רשות הרבים וצדה סמוכים למבוי המתוקן בלחי ויש לכל א' פתח ג"כ למבוי דיכולין לטלטל מזה לזה, דנמצא דבציור זה יכולים לטלטל בפתח על ידי שיוציאו זל"ז דרך המבוי.

וע"ז כתב רבינו: "מ"ש המג"א בזה צע"ג דא"כ אין זו רשות הרבים כלל שהרי יש לה ג' מחיצות ב' מהבתים והג' פתח מבוי הנכשר בלחי שנידון משום מחיצה. ואפילו אם הכשירו בקורה מ"מ דופן אמצעי של המבוי נידון מחיצה גם לרשות הרבים אף על פי שרחוק ממנו כיון שמשתמר על ידו וגם אין כאן פילוש משער לשער שהוא קפנדריא עיין במ"ש בסי' שמ"ו":

והיינו דבציור זה, אפי' בחלק הר"ה, אין לה כלל שם רשות הרבים, מפני שאין הר"ה מפולש משער לשער, שהרי נסתיים במחיצת האמצעי של המבוי! ולכן אין כאן צורך שיהא לה ד' מחיצות, (כההלכה המבוארת להדיא בסי' שמ"ה סי"א וסי' שס"ד ס"ד (שצריך ד' מחיצות חזקות, ואין מועיל אפי' ד' מחיצות עומ"ר, אלא צריך

והנה, כמה לא חלי ולא מרגיש, שאין מזה שמץ של הוכחה, ורמז רמיזא של הוכחה בענייננו בעיירות גדולות, היכא (א) שיש פילושים ופירצות בין מחיצות הבתים, ובמיוחד פירצות טז אמה (היכא שכבר הובא לעיל, דברי הצ"צ שמצדד לומר שבזה נאמר "אתי רומ"מ" גם לדידן, ואפי' במחיצה הג' גרידא לכל היותר מסתפק בזה, ובפרט אם כל המחיצות עומ"ר), ועוד, בפילוש שתי וערב וכו' וכו', והציור שם בענין שאין פילוש כלל בשטח ר"ה המדובר שם, הנה יתירה מזו: (ב) עיקר דברי רבינו שם הוא שאין שם ר"ה כלל!, שאין הר"ה עובר משער לשער, ומסיים במחיצה של מבוי שאינו מפולש! מה שאין (מוכרח) הנושא בעיירות גדולות, אלא מדובר שמסתיימות בר"ה!

וז"ה הרקע: איתא בשו"ע סי' שנג ס"א "שני בתים בשני צדי רשות הרבים והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה..", המג"א שם מתקשה היאך שייך לערב בענין זה, כשא"א לטלטל ביניהם דרך הר"ה (שלא ע"י זריקה), וע"ז תי' שם: "צ"ל דמיירי שהן עומדין בקצה

ובחריצות: ש"אין ר"ה הרבים דאורייתא בזמנינו ובמקומינו", אתמהא!

ועד"ז מובן בפשטות ממש, שאין דברי אדמה"ז בקו"א בסי' שמ"ה אות ב' "...וכיון שיש לו למבוי ג' מחיצות גמורות דסגי מדאורייתא לכו"ע לאפוקי מר"ה" שום שמץ של ראייה שג' מחיצות מועילות בתוך ר"ה עצמו, כשהיא מפולשת משער לשער בציור השו"ע סי' שמ"ה י"א, שהרי המדובר כאן הוא לענין המבוי הפתוח לר"ה, שבוה לכו"ע סגי בג' מחיצות גמורות וכמ"ש רבינו שם ס"כ "...מבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להן לחי..ברוח רביעית הפתוחה לר"ה...ה...הן כרמלית"!, שהג' מחיצות הועילו להוציאם מר"ה, אבל פשוט ממש שלא כתב רבינו דברים אלו בתוך ר"ה עצמו בכל סי' שמ"ה ובאיזה מקום שהוא.

(אלא שבדברי הצ"צ בעירובין סג, ד דלעיל יש סברא להסתפק דילמא יועיל ג' מחיצות עומ"ר בר"ה גם במקום פירצה טז: אבל א) אין זה אלא ספק, ב). ב' מחיצות הם גמורות בלי פילוש כלל, ג) ואין מדובר כשמחיצה השלישית, אינו מחובר לב' המחיצות (דכנ"ל שאע"פ שרבינו אמר שמועיל מחיצה הג' כשהיא רחוקה מב' המחיצות, לא דיבר בענין שיש פירצה ביניהם). ד) ועוד כפי שכתבנו כנ"פ, הרי דברי הצ"צ בפיקא דמס. שבת, שאפי. בב. מחיצות גמורות, וב. מחיצות עומ"ר, ור"ה עובר ביניהם בפירצה טז הוי ר"ה!

שיהו לכל הפחות ג' מחיצות גמורות ולחי מרוח רביעית, או שיכול להסתפק עם מחיצה שלישית על ידי "דלתות נעולות", ולחי לרוח רביעית לשיטת הרשב"א, המובא בדברי המג"א סי' שס"ד כנ"ל, ולשיטת רבינו (שיטת רש"י ועד) צריך מחיצה של ב' דלתות לכל הפחות בנוסף על ב' מחיצות גמורות).

אלא שהוסיף: שלענין תיקון המבוי הנצרך גם לפתח מבוי, לזה חידש שמספיק ב' מחיצות של הבתים ולחי בפתח המבוי, כיון שאי"ז ר"ה כלל. והוסיף עוד: שאפי' לא הניחו בפתח המבוי לחי, אלא קורה, גם בזה מחדש שלענין זה יועיל להשתמש עם מחיצה האמצעית, כיון שעיקר ענין וגדר מחיצה לשבת עניינו מה ש"שמשמר על ידו" ואין כאן פילוש משער לשער, הרי גם אם מחיצה היא רחוקה משטח ר"ה, הרי"ז סו"ס מבטל פילוש והילוך, אבל היסוד בזה הוא שאי"ז ר"ה כלל, כיון שמסתיים במבוי!

וא"כ: אין מדובר באמצע ר"ה עצמו, ואין מדובר בציור שיש פילוש בין מחיצות הבתים ומחיצה הרחוקה מהם, אבל כשמדובר בר"ה עצמו ממש, וכשיש פירצות בעצם מחיצת הבתים (היינו ב' מחיצות של וארך ר"ה), וגם בין מחיצות הבתים ומחיצה האמצעית, וישנו פילוש בתוך הפירצות, וא"כ מהיכי תיתי כלל שיש איזה שמץ של הוכחה מדברי רבינו בזה?

והיאך אפשר להביא את דברים אלו בתור סימוכין כשבאים לקבוע בוודאות

הוספה

בעניין דעתו של כ"ק אדמו"ר נשוי⁵¹ במקום שאין ס"ר

הנה יש טוענים שבמקום שאין ס"ר הרי בזה יכולים לסמוך על השיטה הסוברת שכשאין ס"ר אין לו דין ר"ה, הרי (בנוסף על הצורך שירא שמים יחמיר לעצמו, כמו שכתב הצ"צ להדיא לבאר הצורך לזה, וכתבו בהתאם לביארו בדברי אדמה"ז), בציוור שישנו ס"ר, הרי נפל כל סיבה להתיר, והרי בזמנינו אכן ישנן כו"כ מקומות כאלו, וכפי שכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו שהסכים למה שכתב הרה"ג מ. צבי איזנשטט, באמרו ש(לולא המחיצות הרי) מנהטן הוא ר"ה דאורייתא, משום שיש שם ס"ר (והגם שציין שם ש"צ"ע ובירור", דשמא יש מקום להתיר שם מחמת ה"שראנקען" דאולי יש להם דין צוה"פ או אפי' מחיצה, מ"מ לולא זאת), השאיר האימרה של הרב הנ"ל, וע"ז מעיר הערתו: "לכו"ע רה"ר מה"ת", ולא כתב שצ"ע להתיר מחמת ש"צ"ע ובירור האם יש ס"ר בכל רחוב ורחוב, ובכל יום ויום", הרי ברור שישנם ציורים שיש ס"ר ובזה הוי ר"ה לכו"ע, וכמו"כ הרי לן גם מזה שלא כתב שיש לעיין מחמת שהרחובות אינם מפולשים ומכוונים, ושיש להם "מחיצות הבתים" שדעת כ"ק אדמו"ר נשוי"ד הוא שאין לעיין ולהסתפק מחמת שאינם מפולשים, ומחמת שישנן מחיצות הבתים⁵².

⁵¹ אי"ה בקרוב יצא לאור מאמר וסקירה בדיוק עמדת כ"ק אדמו"ר נשוי"ד בנושא עירוב בעיירות גדולות, ע"י בני היקר הרב נחום שמריהו שי'.

⁵² והנה גם בזה יש צורך להבהיר דבר פשוט למאור שאין רבינו כותב שדעתו שאין זה ר"ה בוודאות משום טעמים אלו, אלא שיש צורך "לעיין" באם אכן הדין שהוא ר"ה לאור הנ"ל, ועוד: שיש צורך ל"בירור" דעניינו בירור המציאות, אם אכן כן הוא המציאות כפי שכותב ולאחרי הבירור אפשר שאכן הפסק נשאר בבירור שהוא ר"ה, ושאינן השראנקען מהווים חסרון הן מפאת היותם מחיצות או צוה"פ או שחוסמים דרך הרבים. ועוד: גם חששות אלו, אין המציאות היום כמו שהיה המציאות אז, ואין ה"שראנקען" נמצאים בסוף כל המנהרות והגשרים, ובפרט לאחרונה.

סיומא דמילתא באותיות פשוטות

האמת הוא שכשמעיינים בדברי אדמוה"ז, כמו שהם בפשטותם, וכלי לבנות בניינים מהשערות או אפי' מדיוקים (לפעמים שוליים ולפעמים חשובים יותר), אין להתעלם מההבנה הפשוטה היוצא מהפשטות היאך הגדיר רבינו הזקן את הרשויות, רה"י ור"ה, והמסקנות היוצאות מהם:

(א) בסי' שמה ס"ה, כשמגדיר את הרה"י בדאורייתא, ובדיניה (היינו שהזורק לתוכו חייב), אכן כותב שגם כשאינם שלימות אלא שהם פרוצות באמצען, וישנו אמה לכל צד בזויות הוי רה"י, ואפי' כשהיא בתוך ר"ה, מ"מ אין זה אלא כשהפירצה ביניהם אינו אלא י"ג ושליש, דיוצא מזה ברור שכשהפירצה יותר מזה אין זה רה"י, וזה כלפי הדין מה"ת (שזורק לתוכה מר"ה חייב), ושם ס"ו: אפי' יש לו ג' מחיצות גמורות, באם הוא פתוח לר"ה אינו רה"י מה"ת, ולכאורה בפשטות יוצא מזה, שבר"ה עצמה לא יועיל להיקרא רה"י, ובפשטות כיון שכשנמצא בר"ה (רחב ט"ז אמות), מתבטלים המחיצות ואינה רה"י.

(ב) בסי' שמה ס"א: מגדיר ר"ה מה"ת ("איזהו ר"ה") שכל מקום שרחב ט"ז אמה (ורבים בוקעים בו), נחשב לר"ה מה"ת, וכולל בה, גם כש"יש להם חומה" (אע"פ שבפשטות יש בה ב' מחיצות גמורות, וב' מחיצות עומ"ר), באם הדרך רחב ט"ז אמות ומפולש משער לשער, הרי"ז ר"ה מה"ת (ובפשטות הטעם הוא, דכיון שיש בה פירצה ט"ז אמות, (הרי בזה "אתי רבים ומבטלי מחיצתא") לכן אין מחיצות עומ"ר מועילות ולכן "אין לו אלא ב' מחיצות").

(ג) בסי' שסד ס"ד איתא בפשטות: שאין מערבים בר"ה אלא כשיש בה "דלתות", ובפשטות הכוונה גם על ר"ה דסי' שמה ס"א שכשיש לו חומה ודרך ט"ז אמות מפולש משער לשער, והדרך היחידי להכשיר (שזה כולל בפשטותו הן ההיתר לטלטל שם, והן מה שרק בדרך זו מתבטל שם ר"ה שבו ורק באופן זה נעשה רה"י, כפי שמבארו הצ"צ בספר המילואים לעירובין (י, א)), על ידי ב' דלתות, וכפי שהצ"צ ביארו (מדברי התוס' עירובין (ו, ב)) שאין ג' מחיצות רה"י מה"ת, אלא כשהמחיצה הג' היא מחיצה גמורה, אבל כשהיא מחיצה ע"י דלת, צריך גם מחיצה ד' ושהיא תהיה מחיצה של דלת.

[פירושים אחרים ככוונתו אינם מתאימים עם פשטות הדברים, והמחדש ידו על התחוננה, באם אינו מכריח שהפירוש שלו הוא הנכון, ובפרט ובמיוחד כשהוא רוצה להשתמש בזה לקבוע קולא הכי גדולה ומרפסין איגרא, ש"אין ר"ה בזמנינו מה"ת", ובפרט בענייני שבת החמורים במאוד, עד שרבינו הצ"צ כותב שיר"ש יש לו להחמיר בזה גם כשמדובר במחלוקת באיסור דרבנן של שבת].

ומכ"ז מובן שבפשטות אין מקום להקל לסמוך על מחיצות הבתים וכיוצא, גם בדאורייתא, כשמדובר במחיצות שאינם גמורות, שבמחיצה הג' אינם סתומה לגמרי ואפי' כשיש בפירצה שלה של ט"ז אמה, דלת, שאז כדי להכשירו בעי דוקא עוד דלת במחיצה הרביעית, ואין מספיק אפי' עומ"ר.

[ומה שמועיל צוה"פ לדעת רבינו הזקן מה"ת, הרי"ז שמשום זה אין כאן שום פירצה, והיינו שמבחינה הלכתית הכל סתום ואין כאן שום פירצה].

ד. גם אין לסמוך על ההיתר כשהרחובות "עקומים", בזה שאינן "מכוונות", שהרי (אפי' אם עקומים בצורת ד', - שכשאינם עקומים כצורה זו נראה מרבינו הצ"צ שאין שום ספק), לרבינו הצ"צ, הרי נשאר לכל הפחות ספק בפירוש "מכוון", ואפשר שאינו שולל עקום כלל, (כמו שהביא מדברי הגאון ר' שבתאי נאואי), ואע"פ שיש לפרשו באו"א "כמשמעות" הב"י והמג"א, מ"מ רבינו הצ"צ לא סמך ע"ז בפועל בעירו ליובאוויטש כפי שכתבו להדיא (הן בחידושים בשבת והן במילואים לעירובין). ולכן, למי שהולך בעקבות הצ"צ, אינו יכול לסמוך על זה לפועל ולמעשה, ובפרט לקבוע קביעה בלתי אחראית שלאור זה "אין ר"ה בזמנינו".

ה. כמו"כ מובן מהנ"ל שכשמדובר בציור שיש ס"ר בעיר שגם כסומכים אמחיצות בידי אדם, אין יכולים לסמוך עליהם באם יש פירצות, ואפי' בצד שלישי, ואפי' עושה דלת ברוח השלישית, אי אפשר לסמוך אפי' על עומד מרובה ברוח רביעית אא"כ עושה דלת. ובמילא מובן שכל הסומכים על מחיצות ממש, צריכים לברר שמדובר בענין שאין פירצות במחיצות, אבל אם ישנה פירצה אפי' בצד שלישי, אז צריך דלת באותו צד, ובצד רביעי צריך שיהיה גם שם דלת.

ו. מסתפק אם בפרצה (י"ג ושליש או) ט"ז אמות: אומרים "אתי רבים ומבטלי מחיצות" (גם לרבנן), ומצדד יותר שבפרצה ט"ז אמה ארומ"מ.

ז. מסתפק להדיא בפירצה ט"ז אמה גם כשמחיצה הג' עומ"ר. ובמקו"א מבואר דלדעתו גם בב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר הוי רה"ר כשרה"ר (ט"ז אמה) יוצא מהם.

מכל הנ"ל נסיים בקביעה ברורה שאי אפשר כלל וכלל לקבוע בוודאות ש"אין רה"ר בזמנינו ובמקומינו", ואדרבא ואדרבא כמבואר לעיל באריכות.

ובוודאי שההולכים בדרכי ואורחות רבותינו נשיאינו, בוודאי שעליהם להחמיר בדין עירובין בעיירות גדולות. ובזכות חיזוק שמירת שבת נגאלין ישראל, וזה יוסיף עוד בהכנת עצמו וכל העולם לקבלת פני משיח צדקנו והגאולה שלימה, בב"א.